TILL ANALYSEN AF DET EMPIRISKA SJALFMEDVETANDET.

A. A. T. Hägerström.

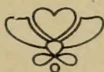
Herr Prof. E. O. Kuma[illegible]
vänskapsfullt [illegible]
fak

TILL
ANALYSEN AF DET EMPIRISKA
SJÄLFMEDVETANDET

EN PSYKOLOGISK OCH FILOSOFISK UNDERSÖKNING

AF

AXEL HÄGERSTRÖM

UPSALA
EDV. BERLINGS BOKTRYCKERI
1910.

Innehållsförteckning.

II. Det omedelbara själfmedvetandets innehåll.

Inledning.

Föreliggande undersökning afser det *empiriska* självmedvetandet. Det är sålunda icke alls fråga om något transscendent självmedvetande utan ditt och mitt, öfverhufvud allas vårt självmedvetande, vi som ha tillvaro i den gifna sinliga världen. Detta måste alltid hållas i sikte, huru långt bort från den sinliga världen vi än understundom synas aflägsna oss, när vi analysera dess innehåll. Undersökningen skall också vara rent empirisk i den meningen, att det gäller taga fram i ljuset, hvad som nu faktiskt föreligger i det i erfarenheten gifna självmedvetandet.

Men det ifrågavarande självmedvetandet skall blott *analytiskt* behandlas. Därmed är nu sagdt 1:o, att det här icke gäller att bestämma, huru det uppstår, ej heller i hvilken omgifning det förekommer, dess accessoirer. Men 2:o är därmed sagdt, att det gäller att urskilja dess innehållsmomenter. Det gäller att betrakta dem hvar för sig, låt vara att de i självmedvetandet självt icke förekomma annat än i förbindelse med hvarandra. Så kan jag analysera åskådningen af en rumslig företeelse genom att fastställa dess innehållsmomenter hvar för sig. Hos den rumsliga företeelsen finns rumsformen, vissa färgelementer o. s. v., som i det samfälda medvetandet förekomma tillsammans, om de också icke sammansmälta. Det kan till och med komma i fråga ett urskiljande af momenter, som i självmedvetandet självt visserligen vid reflexion öfver dess beskaffenhet träda fram, men i det samma flyta tillsammans. Så kan man ju vid särskild reflexion öfver en »smakförnimmelse» finna den vara en sammansmältning af lukt- och egentliga smakförnimmelser. Fast nu analysen på detta sätt upplöser, hvad som endast förekommer tillsammans, till och med stundom utan all åtskillnad, fastställer den endast, hvad som verkligen på ena eller andra sättet förekommer i det medvetande, som är analysens föremål, beskrifver sålunda blott det faktiskt förhandenva-

rande. Naturligtvis tillkommer det därvid den analyserande att noga bestämma äfven det sätt, hvarpå momenterna förekomma i det hela.

Men nu tillkommer här något, som komplicerar förhållandet och som kan föranleda till den meningen, att efterföljande undersökning *icke* har empirisk karaktär i angifven mening. Antag, att man skulle taga för sig att analysera vårt medvetande om ett kausalt förhållande, sålunda nödvändigt sammanhang i skeendet. Naturligtvis skulle därvid föremålet, som undersöktes, vara något till den sinliga verkligheten hörande. Medvetandet, som undersöktes, skulle vara ett led i den tidliga verkligheten. Men om det nu gäller att särskilja det hvarom man däri är medveten, så händer det, att man måste taga i betraktande ett medvetenhets*innehåll,* som alls icke har sinlig betydelse, så att det kunde betraktas som uttaget ur det sinligt gifna. Så blir nu också här förhållandet. Den nödvändighet i skeendet, hvarom man härvid är medveten, kan omöjligt vara härledbar ur det sinligt gifna självt. Där finner man, såsom ofta är påpekadt, endast post, aldrig propter. Äfven fallens upprepning skänker endast ett post, såvida man icke redan, sålunda oberoende af det gifna självt, har antagit förhandenvaron af ett nödvändigt sammanhang i förloppet öfverhufvud. Sålunda äger idéen om nödvändighet i skeendet på intet sätt sin betydelse genom det sinligt gifna självt. Vi kunna då i denna negativa mening tala om det föreliggande medvetenhetsinnehållet såsom osinligt och säga, att i det faktiska tidliga medvetandet om kausalitet förekommer ett innehållsmoment af osinlig natur. Därmed är nu på intet sätt sagdt, att medvetandet ifråga skulle stå i förbindelse med en särskild osinlig värld eller något dylikt. Endast att något osinligt förekommer som innehåll i det tidliga medvetandet, är därmed påstådt. Och den som förnekar detta han förnekar ej därmed en osinlig värld. Utan han förnekar ett empiriskt faktum. Det är då tydligt, att om man beskylles för att gå »ins Blaue hinein», därför att man påpekar tillvaron af ett sådant medvetande, så beror detta på en begreppsförvirring. Riktigare är då att säga, att det medvetande, som är föremål för undersökning, självt går i det blå, om nu öfverhufvud det osinliga är det blå. Säkert är, att den som förnekar, att här ett osinligt medvetenhetsinnehåll i angifven bemärkelse föreligger, han går icke i något »hinein» utan stannar vid ytan.

Men nu kan det på liknande sätt hända, att till det empiriska självmedvetandet hör ett innehåll, som omöjligt kan ha betydelse

genom det sinligt gifna. Vi stöta nu också i efterföljande undersökning snart nog på ett sådant element. Till »jag», hvarom man i jagmedvetandet är medveten, hör ett »själf», ett hänförande af sig på sig, en slutenhet inom sig. Men detta kan icke äga sin betydelse genom något som hälst tidligt gifvet, då det tidliga såsom sådant saknar slutenhet inom sig, i stället hänför sig på annat. Det föregående är såsom sådant till endast i relation till ett efterföljande och tvärtom. Men sådant kan vara ägnadt att väcka förvåning endast hos den, för hvilken de Kantiska bevisen för, att vårt medvetande, äfven vårt medvetande om den tidliga verkligheten själf, är genomdraget af momenter, som icke ha sinlig karaktär, äro främmande. Genom påpekande af en sådan faktor går man naturligen på intet sätt öfver det empiriskt gifna självmedvetandet självt. Därför blir undersökningen trots detta likaväl empirisk som t. ex. Wundts analys af rumsmedvetandet och självmedvetandet.

Emellertid: fast nu efterföljande undersökning skall principiellt vara empiriskt psykologisk, så ligger det i sakens natur, att den tillika i vissa afseenden får karaktären af en *filosofisk* undersökning. Och visserligen kan detta förekomma på två sätt. Just för att förstå innebörden af det osinliga moment, som faktiskt finns, blir det nödvändigt att anställa en filosofisk undersökning, i det man pröfvar sakens egen ställning i verklighetens system. Utan en sådan pröfning kan man icke blifva förtrogen med just det empiriska självmedvetandets faktiska innehåll, som det gällde att undersöka. Sålunda spelar här filosofien den rollen att möjliggöra beskrifning af det empiriskt gifna. Men äfven så kan filosofi blifva nödvändig, som det ligger nära till hands att bestämma det empiriska självmedvetandets natur på grundvalen af en gifven åskådning af det reella jagets karaktär. Det kan då blifva nödvändigt att pröfva sådana åskådningars hållbarhet, särskildt i fall däraf dragas slutsatser, som visa sig materialiter oriktiga vid en direkt undersökning af det empiriska självmedvetandets natur. I båda dessa fall blir den filosofiska undersökningen endast ett hjälpmedel för det egentliga syftet.

Men en filosofisk undersökning kan också infoga sig i det hela så, att ur de psykologiska resultaten kan framgå som ett direkt resultat hållbarheten i objektiv mening af den förbindelse af osinliga och sinliga momenter, som subjektivt sker i självmedvetandet. De filosofiska satserna bli då så att säga omedelbart sig gifvande bihang till de psykologiska.

Alltnog: vår uppgift är här principiellt blott att genom skärskådande af det empiriska själfmedvetandet, sådant det faktiskt förekommer, analysera ut, hvad som i det samma föreligger och det sätt, hvarpå det finns. Men äfven så ställd behöfver frågan en närmare begränsning eller rättare uppdelning och visserligen i två afseenden. Man kan fråga efter, hvad själfva jagheten är, som förekommer i själfmedvetandet, sålunda efter jaget såsom sådant med bortseende från det innehåll vi tillskrifva detsamma, och man kan fråga efter just detta innehåll. Vidare kan man i ett annat afseende fråga å ena sidan efter jaget i omedelbart själfmedvetande, det själfmedvetande, som är ett erforderligt underlag för ett omdöme, i hvilket jagets existens och bestämdheter utsägas, å andra sidan efter det naturliga eller i hvarje inåt reflekterande medvetande förekommande jagomdömets innehåll. Den fråga, som nu närmast är att upptaga till besvarande, är frågan om hvad jaget, rent formelt betraktadt, är, sådant det är gifvet i omedelbart själfmedvetande.

Men ännu i ett afseende måste ett närmare bestämmande af undersökningsuppgiften ske. Vi abstrahera här för att ej onödigtvis komplicera uppgiften från jaget, såvidt det förekommer i värde- och viljemedvetandet. Det är otvifvelaktigt, att jag är medveten om mig i det primära värde- och viljemedvetandet. Allt primärt gifvet värde är värde för mig. Primärt är det också jag själf, som är gifven såsom viljande. Men det är att märka, att det jag, hvarom det härvid är fråga, är ett medvetet jag. Utan medvetande om något skulle jag ej kunna fungera som värdesubjekt. Utan något medvetande om viljans objekt skulle jag ej kunna framstå som viljande. Därför är alltid gifvetvarat af ett medvetet jag förutsättningen för medvetandet om mig i värde- och viljemedvetandet. Därför måste jag vara primärt gifven i de egna medvetenhetsyttringarna i förhållande till värdet och viljandet.

I. Det formella omedelbara självmedvetandet.

1. Vi upptaga först den åsikten, att det omedelbart gifna formella »jag» är omedelbart gifven verksamhet. Så framställes den rena apperceptionens innebörd hos Lipps[1] och Wundt[2]. Uppenbarligen spelar härvid in ett inflytande från Fichte.

Häremot kan nu invändas, att verksamhet i ordets vanliga mening innesluter kausalitet. Alltså skulle då det omedelbara formella jagmedvetandet vara medvetande om en kausalitet. Men i kausalitet ingå två momenter: orsak och verkan. Alltså skulle båda vara gifna i det ifrågakommande jagmedvetandet, och visserligen skulle då jaget vara orsaken till något annat obestämdt hvad som verkan. Men därmed skulle jaget i samma självmedvetande förekomma som led i en relation, hvars nödvändighet tillika skulle vara gifven. Denna relation skulle ej bortfalla, om man fattade den ifrågakommande verkan såsom jaget självt, så att det sålunda förekomme i en orsak till sig själf. Bortsedt från om häri ligger någon mening, skulle jaget såsom orsak blifva led i en nödvändig relation till sig såsom verkan, som alltid måste skiljas från orsaken såsom sådan. Men därmed synes det, som om jaget såsom verksamhet skulle vara gifvet blott i ett omdöme, som uttalade nödvändigheten af en viss relation. Nu gällde det här att fastställa det formella jaget, sådant det är till i omedelbart självmedvetande, sålunda i det självmedvetande, som utgör underlaget för ett jagomdöme. Det synes sålunda orimligt, att detta självmedvetande skulle kunna vara verksamhetsmedvetande.

I det fullständigt absurda går åsikten, då man såsom sker hos Lipps och Wundt nu också behandlar det fingerade verksamhetsmedvetandet såsom en känsla. En kausalrelation gifven i en känsla!

---

[1] Leitfaden der Psychologie, sid. 26; jmfr Fühlen, Denken und Wollen, sidd. 13—19.

[2] Grundriss der Psychologie, sid. 259. Den rena apperceptionen framställes som verksamhetskänsla i förbindelse med en känsla af sammanhanget i medvetandet.

Den känslan har åtminstone föga gemensamt med hvad annars betecknas som känsla: lust, olust, ångest, häpnad etc.

Nu skulle häremot kunna invändas, att just genom hänvisningen till »känslan» är betecknadt, att det här icke är fråga om verksamhet i betydelse af en viss kausalrelation utan om något, som får betydelse blott genom att omedelbart upplefvas. Men i sådant fall bidrager uttrycket »verksamhet» på intet sätt till beskrifning af, hvad som i rent jagmedvetande är gifvet. Ty begreppet verksamhet saknar i vanligt språkbruk all betydelse, om icke däri får tänkas ett förhållande mellan orsak och verkan. Tvärtom är då uttrycket vilseledande, emedan något helt annat än hvad som vanligen tänkes vid detta begrepp, åsyftas. Emellertid visar just användningen af uttrycket i fråga, att vare sig man vill erkänna det eller icke, man verkligen har i tankarna en viss kausalrelation[1].

Hvad som föranleder den orimliga åskådningen, är detta. Det ges vissa vital- och organsensationer, hvilkas innehåll verkligen hör med till det innehåll, som det i omedelbart själfmedvetande gifna jaget erhåller. Härom vidare sedan. Bland dessa intaga en särskild dominerande ställning »rörelsesensationer», som äro speciellt lifliga vid viljemedvetandet. Slika sensationer af spänning, ansträngning o. s. v. tagas för att innebära en verksamhets-, sålunda kausalitetsupplefvelse på grund af sin intima förbindelse med viljemedvetandet. När man nu tillika observerar, att deras innehåll konstant är med i det omedelbara jagmedvetandets innehåll, blir detta medvetande själft en aktivitetskänsla. Därvid vållar den föreliggande subjektiveringen af sensationsinnehållet beteckningen känsla i stället för sensation.

Emellertid kunde ju känsloteorien i fråga likvisst äga betydelse, nämligen om man med betecknandet af det formella jaget som känsla vill säga, att det själft är något oanalyserbart, begripligt endast genom omedelbar upplefvelse. Då är därmed uttryckt, att hvad som är gifvet i det formella omedelbara själfmedvetandet, öfverhufvud ej är möjligt att bestämma genom återförande på enk-

[1] Att åsiktens förfäktare verkligen tänka på en kausalrelation vid uttrycket, framgår för öfrigt med afseende å Lipps därur, att han talar om, att jag fattar vissa kroppsliga »Vorgänge» såsom »von mir hervorgebrachte», därför att med den receptiva upplefvelsen af de samma är en verksamhetsupplefvelse — jagkänsla — förbunden. Leitfaden, sid. 22. Hos Wundt framträder det samma däri, att verksamhetskänslan skall vara det specifika för viljemedvetandet.

lare elementer. Det riktiga synes då vara att säga, att det formella jaget är en känsla utan att bestämma denna känslas innehåll på annat sätt än genom hänvisning till hvad hvar och en upplefver, då han omedelbart fattar sig. Man kunde härvid hänvisa på det formella jagets enkelhet såsom bevis för dess känslonatur i angifna mening.

Men häremot kan invändas, att det formella jaget visserligen är enkelt, och att därför i omedelbart självmedvetande en enkel enhet måste förekomma. Men detta utesluter icke, att det är möjligt att hos denna enhet urskilja elementer, fast de i omedelbart självmedvetande gå tillsammans till ett. Tvärtom är detta nödvändigt, därför att i det reflekterade självmedvetandet framstår det formella jaget såsom ägande en flerhet bestämningar. Jag bestämmer mig så till vida såsom ägande personlig identitet i olika tillstånd. Jag bestämmer mig såsom subjekt för förnimmelser, känslor och viljeyttringar. Jag bestämmer mig såsom en inom sig sluten enhet, direkt till blott för sig själf. För att dessa bestämdheter, som gifvetvis ej alls hänföra sig till jagets innehåll utan uttrycka dess formella natur, dess jagkaraktär, skola kunna i reflexionen tillskrifvas det formella jaget, måste de på något sätt vara att återfinna hos det samma äfven sådant det är i omedelbart självmedvetande. Alltså måste det formella jaget i omedelbart självmedvetande vara bestämbart, och det refugium till en oanalyserbar känsla, som tillgripes, måste anses förfeladt.

Om nu jaget i formellt omedelbart självmedvetande ej får bestämmas som verksamhet och ej heller får återföras på en känsla, såvidt därmed skall betecknas dess omöjlighet att analysera, huru är det då att bestämma? Vi upptaga därför till behandling den frågan, om det får likställas med självmedvetande. Jag och självmedvetande skall efter fleras åsikt vara ett och det samma. Men ifråga om ett sådant antagande synes den Herbartska satsen om nödvändigheten af en regressus in infinitum obestridlig. Då skulle jagmedvetande vara ett medvetande om självmedvetande, men detta blir såsom jagmedvetande i sin ordning ett medvetande om självmedvetande och så in infinitum.

Men den ifrågavarande uppfattningen synes kunna vändas så: Omedelbart jagmedvetande är såsom sådant självmedvetande i betydelsen af identitet mellan subjekt och objekt: ett medvetande, som har sig själf till objekt. Det läte sig sålunda ej

bestämma, hvad jaget i formellt omedelbart själfmedvetande är, utan hänsyn till hela detta medvetandes struktur. Men går något sådant för sig? Ett medvetande, som har sig själf till objekt? Vi hade då att skilja ett medvetande och dettas eget medvetetvara. Nu skulle emellertid medvetenheten om medvetandet vara detta självt. Men är den detta självt, så finns intet annat än det uppfattade medvetandet. Att säga, att detta medvetande självt är föremål för medvetande, betyder ingenting, tillägger ingenting till medvetandets blotta förhandenvaro. Men just detta att medvetandet ej blott är förhanden utan självt är föremål för medvetande, fast subjekt och objekt äro identiska, skulle karaktärisera det självmedvetande, som skildras.

Emellertid kan man vända på saken så, att jagmedvetandet i betydelse af en medvetandets egen uppfattning af sig själf visserligen är omöjligt, men själfmedvetandet är dock tänkbart så, att ett realt något, hvad nu detta må vara, är medvetet om sig själf. Men en sådan åskådning träffas i själfva verket af alldeles samma svårighet. För att det reala något skall kunna vara medvetet om sig själf, måste det på något sätt vara medvetet om sig i sin egen medvetenhetsakt. Annars råder icke någon identitet mellan det som uppfattar i uppfattningens moment och det som uppfattas. Skulle det såsom uppfattande på intet sätt förekomma i det som uppfattas, skulle det, sådant det är i uppfattandet, alls icke uppfattas. Men detta åter innebär, att det som uppfattas skulle vara alldeles främmande för det uppfattande i samma moment det uppfattar. Därmed är frågan inkommen på den bogen: kan ett medvetande i något afseende uppfatta sig själf? Men all slags identitet mellan medvetandet och det hvarom man är medveten är efter nyss fördt resonnemang meningslös.

Men om också en identitet af angifven art skulle vara möjlig, skulle dock icke därmed det formella omedelbara jagmedvetandets problem vara löst. Ty den frågan står alltid kvar: huru kan medvetandet, resp. det medvetna väsendet ha till *innehåll* just »jag själf»? Om också identiteten vore förhanden, skulle det ej vara förklaradt, hvarför medvetenhetsinnehållet blir just detta »jag själf». Innehållet synes ej bli något annat än ett medvetande, resp. medvetet väsen, huru mycket än detta må vara identiskt med uppfattningen, resp. det uppfattande.

2. Inför dessa svårigheter kunde man lätt föras till den tanken, att ordet »jag» verkligen till sin betydelse är blott, hvad det

i grammatiken brukar betecknas, ett personligt pronomen, som ersätter den talandes eget namn, liksom »du» den tilltalades och »han» eller »hon» den omtalades. Emellertid måste ett sådant föreställningssätt snart visa sig oriktigt. En person är i jagmedvetandet icke blott medveten om en viss psyko-fysisk organism. Utan såvidt något sådant hör till jagmedvetandet, är han medveten om den samma såsom *sig själf*. Det måste sålunda under alla omständigheter i det omedelbara jagmedvetandet ingå ett moment, som kommer till det blotta medvetandet om en viss psyko-fysisk organism, nämligen medvetande om just det som jag uppfattar, när jag uppfattar något, hvad det må vara, såsom mig själf. Frågan hvad »jag» såsom sådant i omedelbart självmedvetande betyder, är därmed återkommen olöst.

När man fattar något som sig själf, ligger däri tydligen medvetande om något intimt, något i sträng mening omedelbart närvarande. I förhållande till hvad intimt, omedelbart närvarande? Närmast ligger till hands att här gifva ett cirkelsvar. Jag är mig själf intim, i sträng mening omedelbart närvarande. Trots att detta närmast är ett cirkelsvar, såtillvida att det vid förklaringen af intimitetens karaktär använder sig af självfva det yttersta deklarandum, så har det dock en sida, hvarigenom det för oss närmare lösningen af vår uppgift. Det säger nämligen, att till »jag» hör detta att vara direkt till för sig själf, sålunda att gå tillbaka i sig själf, att hänföra sig på sig. Härifrån komma vi vidare genom att vända på saken så: Om medvetandet om »jag» självt uppmärksammas, i hvilken ställning kommer det uppfattade »jag» till det samma? Framstår det som något för medvetandet främmande i den meningen, att det senare vid uppfattningen af »jag» hänför sig på något för det självt yttre? Nej, det framstår just såsom något i förhållande till medvetandet intimt, i sträng mening omedelbart närvarande. Medvetandet synes därvid röra sig inom sig själf, således en viss identitet mellan subjekt och objekt vara förhanden. Härur skulle då gifva sig, att det omedelbara formella jagmedvetandet vore omedelbart medvetande om ett inom sig slutet medvetande och därmed om en viss identitet af subjekt och objekt.

Nu kan emellertid medvetandet aldrig ha sig själf i medvetenhetsakten till objekt. Men det är icke med det föregående sagdt, att det omedelbara formella självmedvetandet vore ett medvetande

om just identiteten af sig själf och det som uppfattas. Det kunde vara ett medvetande om en viss identitet af medvetandet om saken och saken själf, utan att det ursprungliga medvetandet på något sätt förekomme i sitt eget objekt. Det föreläge i sådant fall blott ett medvetande om identitet af »subjekt» och »objekt», hvarvid »subjektet» vore det särskildt föreställda medvetandet om saken, alls icke det medvetande, i hvilket det hela uppfattas. Äfven så skulle i det omedelbara formella självmedvetandet föreligga ett medvetande om något i medvetandet i sträng mening omedelbart närvarande.

Men under sådana omständigheter inträder den frågan: om öfverhufvud identiteten af subjekt och objekt är något objektive sedt orimligt, huru kan man då ens föreställa en sådan identitet, hvilket dock skulle höra till självmedvetandet? För besvarandet af denna fråga ha vi att taga hänsyn till en bestämdhet, som en identitet af subjekt och objekt måste erbjuda. Vore en sådan möjlig, skulle medvetandet ifråga vara självständigt, hänföra sig på sig själf i sin medvetenhetsnatur. Men tvärtom skulle en sådan medvetandets självständighet nödvändigt föra med sig, att det hade sig själf till objekt. Ty vore det blott medvetet om något, i hvilket det ifrågakommande medvetandet självt icke förekomme, skulle det ju betyda, att det i sin medvetenhetsnatur alls icke hänförde sig på sig. De hypotetiska begreppen om ett i sin medvetenhetsnatur självständigt medvetande och om identitet af subjekt och objekt måste sålunda betraktas som vexelbegrepp och det enas objektiva möjlighet eller omöjlighet sammanhänga med det andras objektiva möjlighet eller omöjlighet. Är nu sålunda identitet af subjekt och objekt objektive sedt omöjlig, så är också ett självständigt medvetande i angifven mening objektive sedt omöjligt. Men därmed är frågan om möjligheten att föreställa en identitet af subjekt och objekt trots den objektiva omöjligheten af något sådant återförd på frågan om möjligheten att föreställa ett i sin medvetenhetsnatur självständigt medvetande.

Men nu är möjligheten af brist på distinktion mellan i verkligheten skilda objekter vid samfäld intuition af sådana något, som hänger tillsammans med vårt medvetandes ändlighet. Att nu trots allt självständighet och medvetande ginge tillsammans till ett enda helt för en samfäld intuition af dem, är i och för sig ingenting orimligt. Men i sådant fall skulle uppstå föreställningen om en slutenhet inom sig, som tillika framträdde som medvetande eller

om ett medvetande, vid hvilket tillika slutenhet inom sig framträdde. Detta åter skulle förhindra hvarje absolut skiljande mellan subjekt och objekt, så att vid objektets framträdande skulle subjektet själft däri förekomma. Man kunde invända, att identiteten af subjekt och objekt ej kan vara gifven i omedelbart medvetande, emedan i medvetandet därom både skulle sättas identiska, hvilket åter förutsätter omdöme. Men efter den gifna framställningen skulle identiteten förekomma blott på det sättet, att hos objektet äfven objektets medvetande framträdde, alls icke så, att man bestämde objektet såsom identiskt med sitt medvetande.

3. Innan vi nu gifva oss in på en närmare undersökning af, huru ett sådant sammangående som det anförda är tänkbart, är det lämpligt att gå vidare till ett närmare bestämmande af det omedelbara formella själfmedvetandets natur. Om det samma på angifvet sätt är omedelbart medvetande om identitet af medvetandet om något och det något själft, som uppfattas, måste alltid ett visst objekt för medvetande vara gifvet, som ej är medvetandet självt. Annars vore intet verkligt medvetande förhanden. Men i detta särskilda objekt skall dess eget medvetande träda fram. Frågan efter detta särskilda objekt blir med hänsyn till förut gifven utredning en fråga efter det hvari det själfständiga medvetande, som skall vara jag själf, framträder, eller det hvari jag ser »mig själf».

Vid besvarandet af denna fråga kunde man närmast tänka på den egna kroppen. Nu är det emellertid klart, att om kroppen erbjöde sig för den uppfattande personen blott såsom en på visst sätt formad massa, skulle han alls icke i den samma se sig själf. Hvad som förbinder kroppen med det egna jaget, är uppenbarligen först det förhållandet, att personens egna medvetenhetsyttringar lokaliseras därtill — äfven de s. k. högre medvetenhetsyttringarna lokaliseras uppenbart af det vanliga medvetandet till kroppen: jag tänkte här eller där det eller det. Vidare är att taga i betraktande det förhållandet, att vissa sensationsinnehåll: vällust, smärta, hunger, törst, de inifrån erfarna tillstånden vid rörelse, trötthet etc., som lokaliseras till kroppen, på ett särskildt sätt hänföras på mig själf. Härtill kommer slutligen, att kroppen framträder som det närmaste organet för den yttre viljeverksamheten. Alltnog: kroppen är endast jagets ur lokaliseringen af medvetenhetsyttringarna och nämnda medvetenhetsinnehåll bestämda lokalitet, men är icke det i hvilket personen ser sig själf. Men om yttringarna och innehållen självva gäller, att personen hän-

för dem på sig själf. Detta visar sig först däri, att man vid reflexion fattar dem såsom sina egna bestämningar eller såsom inherenta hos sig. Kroppen åter fattar man alls icke såsom inherent hos sig — endast såsom orten för egna bestämningar. Vidare visar det sig däri, att jag vid reflexion fattar dem såsom till sin egen natur direkt tillgängliga blott för mig själf. I afseende å alla andra framstå de såsom tillgängliga blott genom öfverföringar af, hvad de i sitt eget »inre» själfva erfara. Kroppen däremot synes direkt tillgänglig ej blott för mig, fast yttringarna och innehållen, som fattas såsom mina bestämningar, dit lokaliseras. Det här föreliggande reflexionsresultatet förutsätter, att man i det omedelbara medvetandet om yttringarna och innehållen intrajicierar dem i »mig själf». För att man skall kunna vid reflexion bestämma dem såsom inherenta i och till sin egen natur direkt tillgängliga blott för »mig själf», måste man ursprungligen ha ställt in dem i det hela, som medvetenhetsinnehållet »jag själf» innebär. Men för möjligheten af en sådan inordning fordras, att man just vid dem i omedelbart medvetande koncipierat medvetenhetsinnehållet »jag själf». Om de icke hörde till det, i hvilket jag ser »mig själf», skulle de vara för jaget främmande och sålunda icke kunna intrajicieras däri.

Emellertid ha vi att närmare bestämma det sätt, hvarpå frågan är att besvara. Vi abstrahera här efter förut angifvet schema för framställningen från den betydelse, som viljandet och värdet kunna äga i föreliggande afseende. Grunderna för tillåtligheten af en sådan abstraktion äro angifna[1]. Kvarstående såsom det i hvilket jag ser »mig» skulle då vara medvetenhetsyttringarna och de exemplifikatoriskt angifna sensationsinnehållen. Härtill äro nu att lägga de s. k. känslornas innehåll: glädje, sorg, vrede etc., som åtminstone icke direkt lokaliseras till kroppen, men afgjordt intrajicieras i jaget och därför inga i det i hvilket jag ser »mig själf». Slutligen är att observera en viss skillnad i det sätt, hvarpå de ifrågavarande sensations- och känsloinnehållen hänföras på jaget, i förhållande till medvetenhetsyttringarna såsom sådana. Under det att de senare direkt hänföras på mig själf i angifvet afseende, hänföras de förra på mig själf blott såsom erfarande dem. Och visserligen sker detta icke på samma sätt, som medvetenhetsinnehållen öfverhufvud hänföras på mig. Såsom blotta medvetenhetsinnehåll hän-

[1] Se ofvan, sid. 1.

föras de på mig endast, såvidt de utgöra innehåll i medvetenhetsyttringar, som hänföras på mig. För sig själfva tagna kunna de tillskrifvas en egen realitet. I föreliggande fall är det verkligen det erfarna självt, som hänföres på mig. *Jag* har hungern, glädjen o. s. v. Men vid detta hänförande är jag förutsatt erfarande tillstånden i fråga. De bli sålunda visserligen icke såsom den egna kroppen, för sig betraktade, utan angifven referens till jaget, men de refereras till jaget endast med hänsyn till en viss redan gifven bestämdhet hos det samma. Häraf kan nu den slutsatsen dragas, att det hvari man primärt ser »mig själf», är personens egna medvetenhetsyttringar. I känsloinnehållen och de angifna sensationsinnehållen ser man »mig själf» endast sekundärt, nämligen såvidt självet redan är närmare bestämdt genom de tillhörande medvetenhetsyttringarna.

Riktigheten häraf blir ytterligare befäst, om vi taga hänsyn till, att det »jag själf», hvarom fråga är, skall vara ett medvetande, som erbjuder sig med själfständighet eller med slutenhet inom sig. Det är tydligt, att för att medvetandet om något sådant skall vara möjligt, måste ett verkligt medvetande vara gifvet, hos hvilket ett själfständigt medvetande i angifven mening kan urskiljas. Detta förutsatta medvetande kan ej vara något annat än den persons egna medvetenhetsyttringar, som har själfmedvetandet, i hvilka han faktiskt ser sig själf.

Det omedelbara formella jagmedvetandet skulle sålunda vara omedelbart medvetande om ett medvetande, som framträder med slutenhet inom sig, och därmed om en viss identitet af subjekt och objekt, detta primärt urskildt vid personens egna medvetenhetsyttringar.

4. Emellertid är därmed ännu icke det omedelbara formella själfmedvetandet fullständigt bestämdt med afseende å de för dess innehåll konstitutiva momenterna. Vi ha närmast att påpeka, att »jag» formellt betraktad aldrig i omedelbart själfmedvetande erbjuder en mångfald af jagdelar. Väl kunna en mångfald medvetenhetsyttringar och medvetenhetsinnehåll intrajicieras i mig och därmed vid reflexion bestämmas såsom mina. Men »jag» såsom sådan eller själfvarat i och för sig erbjuder ingen mångfald i det omedelbara själfmedvetandet. Det tjänar tvärtom som den enhet, i hvilken den nämnda mångfalden inordnas. Väl är det vidare ingen omöjlighet, att en och samma psykofysiska organism har hvarandra uteslutande omedelbara jagmedvetanden, där i hvarje

fall »jag» blir bestämdt genom olika innehållsbestämningar. Men i ett sådant »abnormt» fall erbjuder under alla omständigheter i hvarje särskildt jagmedvetande själfva »jag» ingen mångfald och har blott ett visst bestämdt innehåll. Väl är det slutligen så, att äfven där man icke kan tala om hvarandra uteslutande omedelbara jagmedvetanden, såsom fallet är i det »normala» själslifvet, själfmedvetandets innehåll beständigt förskjuter sig. Men i hvarje särskild akt af själfmedvetande, i hvilken jag ser in förflutna, närvarande och möjliga framtida medvetenhetsyttringar och innehåll i »mig», är »jag» såsom sådan en enhet. Det sagda innebär närmast, om hänsyn tages till förut gjord framställning, att det själfständiga medvetande, som man i ett omedelbart medvetande urskiljer hos de särskilda medvetenhetsyttringarna och innehållen, aldrig söndrar sig inom sig, så att det exempelvis blefve ett för hvarje särskild yttring eller innehåll.

5. Men ej ens så är det för det omedelbara formella själfmedvetandet konstitutiva med afseende å dess innehåll fullt bestämdt. Man ser detta bäst, om man tager hänsyn till det sätt, hvarpå man uppfattar en annan person än sig själf. Man föreställer sig därvid en psykofysisk organism med själfmedvetande. Detta kunna vi nu provisoriskt bestämma som medvetandet om ett själfständigt medvetande utan någon söndring inom sig, primärt urskildt hos de egna medvetenhetsyttringarna. I samband därmed föreställa vi oss en intrajiciering af medvetenhetsyttringarna och vissa medvetenhetsinnehåll i det uppfattade själfständiga medvetandet. Men vi kunna icke stanna härvid. Man föreställer sig vid en annan person ej blott en psykofysisk organism, hos hvilken förefinnes bland andra medvetenhetsyttringar äfven själfmedvetande. Utan man föreställer sig honom äfven såsom ett verkligt »jag», som i själfmedvetandet rör sig inom sig själf. Detta se vi, om vi taga i betraktande, att vi föreställa oss hans medvetenhetsyttringar och de särskilda innehåll, han i själfmedvetandet intrajicierar i »sig», såsom till sin egen natur direkt tillgängliga blott för hans eget medvetande. Detta innesluter föreställningen om en särskild intimitet i förhallandet mellan dessa och hans medvetande. Detta åter innebär föreställning om en viss identitet af subjekt och objekt eller om ett själfständigt medvetande. I föreställningen om personens egna medvetenhetsyttringar och medvetenhetsinnehåll af angifven art såsom väsentligen direkt tillgängliga blott för hans medvetande intrajicierar man de samma i det ifrågakommande

självständiga medvetandet. Nu är vidare att märka, att vi icke betrakta yttringarna och innehållen såsom väsentligen direkt tillgängliga blott för enskilda medvetanden hos personen, utan vi tänka därvid på hans medvetande öfverhufvud. För att detta med undanskjutande af det särskilda medvetandet skall blifva ett självständigt medvetande, måste det abstrakta begreppet konkretiseras och blifva ett i de enskilda medvetandena ingående identiskt medvetande. Det är nu också att märka, att det är just detta hos den andra personen inskjutna identiska, inom sig slutna medvetande, ör hvilket allena alla hans medvetenhetsyttringar och vissa medvetenhetsinnehåll äro direkt tillgängliga, som framställer den personliga enheten. Där det vid vissa »abnorma» fall på grund af självmedvetandets klyfning i hvarandras innehåll uteslutande självmedvetanden blir nödvändigt att inskjuta flera sådana medvetanden, tala vi om en personlighetsklyfning.

Det är nu också klart, att om man faktiskt är medveten om andras medvetenhetsyttringar och medvetenhetsinnehåll af angifven art blott genom projiciering af hos en själf erfarna tillstånd till andra organismer, så måste man ock ha tendens att öfverföra det »jag», som oundvikligt knyter sig till det hos en själf erfarna. D. v. s. man måste ha tendens att hos andra inskjuta ett enhetligt självständigt medvetande. Naturligen måste man för att kunna fullfölja denna tendens ha anledning att bestämma de andras psykiska organisation i analogi med den egna, sådan denna för en själf blir färgad genom jagmedvetandet. Nu hör till det uppfattade »jag» att vara till för sig själf, sålunda självmedvetande. Man måste sålunda ha anledning antaga verkligt självmedvetande föreligga. Men där så icke är fallet, får också öfverföringen en mera abstrakt natur. Det föreställda förlorar i åskådlighet. Har man anledning antaga en självmedvetandets klyfning, måste detta nu också leda till en klyfning af det öfverförda jaget. Då nu emellertid allt självmedvetande, äfven det »normala», under fortgången förskjuter sig med afseende å innehållsmomenterna, kunde det tyckas blifva omöjligt att vid öfverföringen på andra på något sätt bevara det formella jagets enhet. Men den kontinuitet i förändringen af självmedvetandets innehållsmomenter, som utmärker det »normala» själslifvet, möjliggör här enhetens bevarande.

Men om så är, synes det, som om äfven uppfattningen af andra skulle innebära ett omedelbart självmedvetande. Detta skulle ju vara ett omedelbart medvetande om ett enhetligt självständigt med-

vetande. Men ett sådant ser jag äfven hos andra. Visserligen är medvetandet härom i fråga om andra icke det ursprungliga, utan det föreligger en öfverföring på andra af det hos en själf gifna självständiga medvetandet. Men omedelbarhet i betydelse af den åskadliga uppfattning, som är underlag för ett omdöme, måste äfven detta medvetande äga. Hade jag icke sett in det enhetliga själfständiga medvetandet i andra personer, skulle jag icke kunna i något som helst omdöme uttala dess förefintlighet hos dem. Men nu blir det omedelbara medvetandet om ett enhetligt själfständigt medvetande hos andra personer icke ett omedelbart själfmedvetande. Alltså finnes det äfven ett omedelbart medvetande om ett enhetligt själfständigt medvetande, som icke är omedelbart själfmedvetande. Hvad är den specifika bestämdheten hos det, som är omedelbart själfmedvetande?

Nu kunde man mena, att denna beständhet uppenbarligen ligger däri, att vid det omedelbara själfmedvetandet ser man det enhetliga själfständiga medvetandet i de egna medvetenhetsyttringarna, hvilket ej är fallet annars. Nu är det sant, att man faktiskt ser sig själf blott i de egna medvetenhetsyttringarna. Men 1:o är att märka, att om detta förhållande skall kunna angifva det för omedelbart *själf*medvetande specifika, så måste ur detsamma direkt gifva sig just nödvändigheten af ett omedelbart själfmedvetande. Men så är icke fallet, emedan, såsom förut är visadt, den psykofysiska organismens enhet icke kan innebära, att det rådde identitet mellan densamma i uppfattningens moment och i de medvetensyttringar, som uppfattas. Tillvaron af en sådan identitet är det första, som erfordrades, för att det för omedelbart *själf*medvetande specifika skall kunna ur det förhallandet begripas, att det är organismens egna medvetensyttringar, som uppfattas. 2:o är att märka, att det här gäller att karaktärisera det omedelbara formella själfmedvetandet till skillnad från annat medvetande genom att angifva karaktären af dess egendomliga innehåll, alltså af detta »jag själf» i formell bemärkelse. Angifvandet af specifika reala betingningar för själfmedvetandets tillvaro kan därför icke gifva den här erforderliga karakteristiken. 3:o skall straxt visas, att medvetandet om de egna medvetenhetsyttringarna icke i alla afseenden innebär ett medvetande om »mig själf», utan i visst afseende är blott ett medvetande, som har samma karakteristikum, som medvetandet om andra personer.

Man kunde vidare tänka, att det omedelbara självmedvetandet i formell bemärkelse vore karaktäriseradt till skillnad från det omedelbara medvetandet om ett självständigt medvetande till andra personer genom sin ursprunglighet. Men denna egenskap till skillnad från öfverfördheten på annat är något, som finnes blott för en utomstående iakttagare. För självmedvetandet självt, resp. för medvetandet om andras själf finnas alls icke dessa egenskaper. De beröra således icke det innehåll, som i hvarje fall är att karaktärisera.

För frågans besvarande ställa vi för oss den uppgiften att bestämma principium individuationis för medvetenhetsinnehållet »mig själf». Om jag hos en annan vill väcka föreställning om mig såsom individ, hänvisar jag närmast till min egen fysiska organism. Visserligen sker det nu icke i den meningen, att jag hos den andre ville väcka blott en föreställning om denna organism. Den är för mig, såsom förut är visadt, endast lokaliteten för mig själf, icke jag själf. I stället är det (om vi bortse från värdet och viljan) ett helt af medvetenhetsyttringar och specifika innehåll, som jag fattar som mig själf eller i hvilka jag ser mig, därvid intrajicierande de samma i mig. Men just detta hela individualiserar jag för den andre genom att förlägga det till en viss fysisk organism. Hur »egendomligt» än det samma må vara, blir det alltid såsom sådant för den andre något, som kunde vara gemensamt för flere. Individualiseradt blir det icke annat än genom bestämd temporalisering och lokalisering, hvilket åter sker genom hänvisningen till en viss fysisk organism. Naturligtvis behöfver hos den andre endast väckas en abstrakt föreställning om ett sådant helt såsom förhanden hos denna organism. Redan därmed är hos honom i föreliggande afseende föreställning väckt om den individ, som afses, fast han icke har någon föreställning om egenskaper, hvarigenom den skulle skilja sig från andra. För att hänvisningen till den egna organismen skall hos den andre väcka en mer bestämd föreställning om min individualitet, måste det ifrågakommande hela på något sätt därvid bestämdt framträda för honom. Naturligtvis blir det den allmänna riktningen i mitt medvetenhetslif, sådan han föreställer sig den samma, som bestämmer min individualitet från andra särskiljande egenskaper.

Emellertid är det icke blott detta, hvarom jag hos den andre vill väcka föreställning, så vidt det gäller mig såsom individ. Jag kan ju icke fatta det ifrågakommande hela af medvetenhets-

yttringar och innehåll utan att däri inskjuta ett »jag», som vid analys visar sig vara ett enhetligt självständigt medvetande, i hvilket jag också intrajicierar det samma. Jag vill därför också väcka föreställning om ett sådant medvetande. Därvid är, såsom förut anmärktes vid talet om öfverföringar af »jaget» på annan person, nödvändig betingning, att hos den andre väckes föreställning om tillvaron dels af ett självmedvetande dels af kontinuitet i medvetenhetslifvets förändring. Men hvad som nu här är att lägga märke till är, att jag för den andre individualiserar detta självständiga medvetande genom att förlägga det till den egna fysiska organismen. Det självständiga medvetandet blir ett genus, inom hvilket individualiseringen sker.

Alltså: jag framställer för den andre mig såsom individ genom att väcka en mer eller mindre bestämd föreställning om ett enhetligt självständigt medvetande med ett helt af medvetenhetsyttringar och särskilda medvetenhetsinnehåll däri inneslutet, hvilket medvetande individualiseras genom att med hela sitt innehåll förläggas till den egna fysiska organismen.

Men det är ej nog, att jag för den andre så framställer mig såsom individ, utan samma föreställning, som jag hos honom vill väcka om mig, har jag själf om mig, såvidt jag betraktar mig som en bland andra. Det är visserligen sant, att jag är för mig individualiserad redan såsom »jag själf» utan vidare. Därom strax. Men denna individualisering kan icke tjäna till afskiljande af mig från andra. Ty en annan person blir för mig individualiserad endast genom förläggande af ett enhetligt självständigt medvetande med tillhörande innehåll till en viss fysisk organism, hvarigenom det bestämdt temporaliseras och lokaliseras. Men för att jag skall kunna afskiljas från honom, måste individualiseringen ske i samma afseende, alltså samma individualiseringsprincip användas. Jag måste därför för att afskilja mig såsom individ från andra förlägga ett självständigt medvetande med tillhörande innehåll till en bestämd tid och ett bestämdt rum, hvilket sker genom införläggande af ett sådant i den egna fysiska organismen. Naturligtvis blir vid detta afskiljande af mig såsom individ från andra det självständiga medvetandet såsom sådant ett genus, inom hvilket individualiseringen faller. Det innehåll, som hänföres på det individualiserade självständiga medvetandet, blir, då det gäller mig själf, gifvetvis icke obestämdt, såsom förhållandet kan vara vid en annans uppfattning af mig såsom individ. Men det sker dock en afsöndring

af det relativt konstanta i mina medvetenhetsyttringar och inordnade specifika medvetenhetsinnehåll. Det öfriga tillhör visserligen mig såsom individ, men kan icke betraktas såsom uttryckande, hvad jag är såsom perdurerande individuell enhet. Möjligheten af den formella jagenhetens bevarande trots förändringen hos det till den fysiska organismen förlagda medvetenhetslifvet förutsätter här, liksom då det gällde öfverföringen af jaget på andra personer, förändringens kontinuitet.

Men nu är att märka något, som förut är berördt, nämligen att redan det blotta medvetenhetsinnehållet »jag själf», formelt betraktadt, i sig innesluter oindelbarhet. D. v. s. redan i det omedelbara formella självmedvetandet, alltså oberoende af temporalisation och lokalisation, föreligger en individualisering. Men denna individualisering är hvarken af betydelse för ett annat medvetande eller för en betraktelse af mig såsom en bland andra. »Jag själf» såsom direkt individuell bestämmes nu icke på särskildt sätt genom det relativt konstanta i mina medvetenhetsyttringar och i de specifika innehåll, som inordnas i mig, utan på lika sätt genom hvarje som helst yttring och specifikt innehåll, som inordnas i mig. Det är nämligen att märka, att det särskilda hänförandet af det relativt konstanta i angifven betydelse på jaget har sin grund i jagenhetens sätt att framträda i tiden såsom *perdurerande*. Blott genom jagets perduration blir det nödvändigt att särskildt hänföra det relativt konstanta i dess innehåll på det samma. Men »jag själf» såsom omedelbart individuell har ingenting med tiden att skaffa. Detta, som längre fram skall fullständigare begrundas, framgår närmast däraf, att ett temporaliseradt jag alltid eo ipso är ett led i universum, hvilket led hänföres på en viss fysisk organism, och väsentligen är en från andra afskild individ. Just därmed har det icke såsom det omedelbart individuella »jag själf» principium individuationis i sig själf utan i sin temporalisering och lokalisering.

Af det anförda framgår, att jag individualiserar mig på två sätt. Å *ena sidan* sker det från andras synpunkt och för afskiljande af mig från andra genom temporalisering och lokalisering. Då blir det självständiga medvetandet ett genus, inom hvilket individualiseringen sker. Det innehåll, som betraktas som karakteristiskt för den gifna individen, blir det relativt konstanta i medvetenhetsyttringarna och de specifika medvetenhetsinnehåll, som inordnas i jaget. Å *andra sidan* individualiserar jag mig, men blott med betydelse för mig själf och utan afskiljande af mig från

andra, genom det omedelbara formella själfmedvetandet. Innehållet, som såtillvida bestämmer mig, är hvarje medvetenhetsyttring och specifikt medvetenhetsinnehåll, som inordnas i mig.

Nu är att märka, att det själfständiga medvetande, som individualiseras genom temporalisering och lokalisering och sålunda i sig själf är generellt, icke är »jag själf», formellt betraktadt. »Jag själf» är omedelbart individuell. Men jag ser »mig själf» i det genom den fysiska organismen individualiserade själfständiga medvetandets innehåll, liksom jag ock introjicierar det samma i »mig själf». I detta afseende menar jag »mig själf» med det på angifvet sätt individualiserade själfständiga medvetandet. Men i sig själf betraktadt är för mig det jag, som jag förlägger till den egna fysiska organismen, icke »jag själf», endast ett visst jag jämte andra.

Men vidare är att märka, att båda individualiseringarna äro oupplösligt knutna vid hvarandra. Å ena sidan förutsätter individualiseringen genom den fysiska organismen den andra direkta. I det förra fallet föreligger nämligen ett öfverförande af det själfständiga medvetandet på något för det samma yttre, låt vara att detta yttre är den egna fysiska organismen. Att så är förhållandet, blir tydligt däraf, att detta sätt att fatta mig hör på ett intimt sätt tillsammans med uppfattningen af andra såsom individer, dels så att jag i detta fall bestämmer mig, sådan jag är för andra, dels så att jag bestämmer mig som en bland flere. Alltså måste redan en öfverföring af det själfständiga medvetandet på andra har ägt rum vid den föreliggande individualiseringen. Det kan sålunda här icke föreligga ett ursprungligt medvetande om ett själfständigt medvetande. Men öfverföringen förutsätter för att äga betydelse ett ursprungligt medvetande om ett själfständigt medvetande, som öfverföres. Ett sådant är förhanden blott i det omedelbara själfmedvetandet i och för sig. Men å andra sidan utbildas faktiskt det omedelbara själfmedvetandet såsom sådant blott i den sociala gemenskapen. Fast dess innehåll har själfständig betydelse, utvecklar det sig därför blott i förbindelse med öfverföringen på andra och i samband därmed på den egna fysiska organismen.

Men hvad som nu häraf framgår som resultat, det är den bestående åtskillnaden mellan det själfständiga medvetande, som är »jag själf» i omedelbart själfmedvetande, och det som inskjutes vid uppfattningen af andras personlighet liksom vid uppfattningen af mig själf såsom till för andra och såsom en bland andra. Till

det förra hör individualitet. Men det andra är generellt och individualiseras genom något för det samma yttre. Då nu det självständiga medvetande, som förekommer i omedelbart självmedvetande, är det allena ursprungligt gifna, under det att det generella, som utifrån individualiseras, får sin betydelse blott genom det förras öfverförande på något för det samma yttre, kan den slutsatsen dragas, att det ursprungligt gifna självständiga medvetandet, alltså detta såsom sådant till sin natur är individuellt och generaliseras blott genom öfverföringen pa något för det samma yttre. Denna öfverföring skulle sålunda modifiera dess ursprungliga natur.

Härmed är nu det omedelbara formella självmedvetandet fullständigt bestämdt genom det för det samma utmärkande innehållet. Det är ett omedelbart medvetande om ett enhetligt och i sig slällt individuellt självständigt medvetande, primärt urskildt i den psykofysiska organismens egna medvetenhetsyttringar, som också jämte vissa egendomliga medvetenhetsinnehåll i det samma inordnas. Vid detta sätt att bestämma är dock att märka, att det förhallandet, att det är den psykofysiska organismens egna medvetenhetsyttringar, hos hvilka det primära urskiljandet äger rum, icke bidrager till att karaktärisera det med hänsyn till innehållet. Det är endast en faktisk biomständighet, som medtages vid bestämmandet för åskådliggörande af hvad saken gäller.

6. Vi ha nu att vidare undersöka de sålunda gifna karaktäristiska bestämningarna och ha då närmast att taga i betraktande, huru det sammangående af självständigheten eller slutenheten inom sig och medvetandet, som äger rum i medvetenhetsinnehållet »jag själf», formellt betraktadt, sådant det är i omedelbart självmedvetande, är tänkbart. Närmast är då att behandla betydelsen af den självständighet eller slutenhet inom sig, som här kommer i fråga.

Vi se då efter, om något sådant förekommer på annat sätt än som jag. Hvad som då faller i ögonen är, att väl självvarat, men icke jagkaraktären, är utsägbart om hvarje som helst tänkbart föremål. Hvart och ett måste nämligen ha sin egen bestämdhet, hvarigenom det är afskiljbart från hvarje annat. Det maste ju alltid vara något och därmed också ha sin egendomliga bestämdhet. Detta bord såsom upptagande detta rum, ägande denna färg, denna konsistens etc. skiljer sig därmed från hvarje annat tänkbart föremal. Detta begrepp, låt oss säga triangelbegreppet, har sin egendomliga bestämdhet, hvarigenom det skiljer sig fran

allt annat. Därmed är sagdt, att hvarje tänkbart föremål i sig själf skiljer sig från hvarje annat. Därmed åter är det att bestämma som ett själf. Egentligen är med detta intet annat sagdt än hvad som ligger i identitetsprincipen. Såsom med sig självt identiskt eller från allt annat i sig självt skildt hänför sig hvarje tänkbart föremål på sig själf. Här är icke på minsta sätt fråga om ett jag, därför att det ej kan i detta afseende vara tal om något som helst medvetande. Medvetandet refererar sig under alla omständigheter på något, som uppfattas, i hvilket det uppfattande medvetandet självt icke förekommer. Det saknar därför i sin natur af medvetande referens på sig själf, fast det i likhet med hvarje annat tänkbart föremål såsom ägande en egendomlig bestämdhet är ett själf. Men hvad som vid »jag» tillkommer till det blotta självarat, är just ett medvetande, som emellertid går tillsammans med självet till ett enkelt »jag». I det omedelbara jagmedvetandet skulle sålunda föreligga medvetande om det själfvara, som i identitetsprincipen tillskrifves hvarje tänkbart föremål — detta i förbindelse med ett därmed sammangående medvetande. Innan vi upptaga möjliga invändningar mot ett sådant antagande, utföra vi saken vidare genom att upptaga till behandling det medvetande, som här förekommer, och möjligheten af det ifrågakommande sammangåendet.

Det medvetande, som förekommer i »jag», kan ej vara något annat än det, som är omedelbart tillgängligt för det väsende, som i hvarje fall är medvetet om sig själf, d. v. s. organismens egna medvetenhetsyttringar. Nu är det emellertid tydligt, att dessa i sin konkreta bestämdhet ej kunna höra till det enkla »jag» eller till »jag» formellt betraktadt. Man har då att undersöka, om de icke kunna förekomma däri, såvidt fråga är blott om självva medvetandet i dem, alltså under abstraktion från deras bestämda innehåll, liksom från deras tidliga och rumsliga bestämdhet och de förbindelser med annat, hvari de hvar för sig förekomma. Det skulle då i omedelbart jagmedvetande föreligga ett fasthållande in abstracto af medvetandet såsom sådant i de gifna medvetenhetsyttringarna. Detta åter tarfvar ett närmare bestämmande. Med medvetandet in abstracto kan förstås *antingen* medvetandet öfver hufvud, därvid då tänkt ett objekt öfver hufvud för det samma, *eller* också medvetandet såsom det subjektiva elementet, det verkliga medvetandet alltså under abstraktion från hvarje som helst objekt. Nu måste den första möjligheten uteslutas. Ty såvidt

medvetandet framträder såsom hänförande sig på ett objekt eller såsom medvetande om något kan det icke framträda såsom i sin natur af medvetande själfständigt. Objektet kan nämligen aldrig vara medvetandet själft. Det kan sålunda icke i sin natur af medvetande om något gå tillsammans med själfvet. Återstår då den andra möjligheten, att man i det omedelbara jagmedvetandet fasthåller medvetenheten för sig i betydelse af det subjektiva i medvetandet med abstraktion från hvarje som helst objekt. Nu synes emellertid något sådant vara omöjligt. Medvetandet är till sin natur just detta: en organismens referens på något, hvilket då blir det som uppfattas, och i hvilket medvetandet själft icke förekommer. Emellertid är härvid att märka, att medvetandet icke är en blott referens in abstracto på objektet utan innebär äfven ett viss sätt för denna referens, det sätt nämligen, som betecknas därmed, att man *uppfattar* saken. Nu är det är visserligen klart, att detta sätt för referensen förlorar hvarje mening, om icke en af sättet ifråga bestämd referens föreligger, sålunda om icke något, som uppfattas, är tänkt. Därvid må referensen, sålunda också hvad som uppfattas, vara tänkt hur abstrakt som helst. Alltid måste dock en sådan tänkas för att sättet för referensen skall äga någon som helst betydelse. Men hvad som här är af vikt att fasthålla, är, att sättet för referensen dock icke är denna själf. Därför kan det alltid *vid* ett gifvet verkligt medvetande, *vid* en gifven verklig referens, för sig fasthållas. Så kan rumsformen, fast den för att äga betydelse förutsätter ett innehåll, för hvilket den är form, hos det gifna rumsliga för sig fasthållas.

Emellertid är ett närmare bestämmande af innebörden af den medvetenhet, som i jagmedvetandet för sig fasthålles, nödvändigt. Äfven om saken ifråga begränsas till medvetenheten i medvetenhetsyttringarna såsom det rent subjektiva eller såsom sättet för den referens, som det verkliga medvetandet utgör, står en tvetydighet kvar. Det kunde vara fråga om denna medvetenhet i allmänhet eller om de särskilda former däraf, som förekomma i de särskilda medvetenhetsyttringarna. Det visar sig emellertid vid närmare undersökning, att en sådan motsättning blir betydelselös. Efter antagandet skulle abstraktion ske från all tidlig och rumslig bestämdhet hos medvetenhetsyttringarna liksom från alla de förbindelser med annat, hvari de hvar för sig förekomma. Om nu tillika abstraheras från allt objekt och sålunda den blotta medvetenheten i angifven mening fasthålles för sig, så bortfaller i

själfva verket all åtskillnad mellan medvetenhetsyttringarna. Medvetenheten i fråga kan nämligen icke ha någon differentierande beständhet. Vi tänka oss exempelvis ett visst svart såsom föremål för uppfattning. Hvad skulle det betyda, att uppfattningen af det samma i ett fall hade en annan kvalitet än i ett annat? Om det verkligen i båda fallen är fråga om alldeles samma medvetenhetsinnehåll, synes det, som om det vore omöjligt att tänka någon annan differens mellan de båda uppfattningarne än den som kan vara bestämd genom tid och rum eller genom olika beskaffade relationer till annat, exempelvis känslor eller atföljande sensationer. Själfva uppfattandet med bortseende från allt objekt kan därför ej erbjuda någon kvalitativ differens. Man har emellertid äfven talat om olika grader af medvetenhet. Det kan nu visserligen ifrågasättas, om icke en sådan differens som den asyftade hänför sig på en innehållsskillnad. Men det skulle vara att onödigtvis komplicera undersökningen att här ingå i utredning af saken. Klart är nämligen, att en grad af medvetenhet såsom sådan innebär en ofullständighet eller en brist i medvetenheten. Därför kan gradskillnaden icke spela någon roll, såvidt det gäller fasthållandet af medvetenheten såsom sådan. Själfva medvetenheten träffas icke på något sätt af denna differens. Häraf följer nu, att den medvetenhet, som fasthålles för sig i de särskilda medvetenhetsyttringarna, under alla omständigheter blir en och den samma.

Men observera nu vidare, att medvetenheten i fråga ej blott är en enda såtillvida, att skillnaden mellan de olika medvetenhetsyttringarna bortfaller, utan äfven såtillvida, att den inom sig erbjuder fullständig enkelhet. I den samma finnas inga differenta momenter, af hvilka det ena skulle hänföra sig på det andra. Där finnas såsom i rumsformen inga delar, ej heller såsom i den numeriska ettan någon uppdelbarhet. Genom denna sin enkelhet hänför den sig i alla afseenden på sig själf, är ett själf. Och visserligen är därvid att märka, att den ej blott såsom hvarje tänkbart föremål hänför sig på sig själf i det afseendet, att den har en viss egendomlig beständhet, hvarigenom den skiljer sig från annat. Den är med ett ord ett själf ej blott genom att vara ett detta. Utan den är det äfven med hänsyn till det egendomliga innehållet i dess beständhet eller dess detta-vara, d. v. s. i sin natur af medvetenhet i angifven mening. Det är nu också detta sistnämnda sätt för dess själfvara, som här intresserar. Då medvetenheten såsom sådan är ett själf, går den, såvidt själfvarat och medveten-

heten äro gifna i en åskådning, tillsammans med själfvet till enda helt.

Så vore då ett själfständigt medvetande, principiellt sedt, omedelbart gifvet genom fasthållandet för sig af medvetenheten i medvetenhetsyttringarna i betydelse af sättet för den förbindelse, som ett medvetande innebär, och sammanskådandet af denna med det logiska själfvet, det själf, som hvarje tänkbart föremål har såsom ägande en viss egendomlig bestämdhet. Detta skulle vara det grundläggande momentet i det omedelbara jagmedvetandet, formellt betraktadt.

7. Det är nu emellertid att märka, att på det sättet blir icke närmast det i intuitionen gifna »jag» ett verkligt medvetande, såvidt därtill hör ett objekt, som uppfattas. Det är just genom det ensidiga fasthållandet af själfva medvetenhetsformen, alltså med abstraktion från allt förhållande till ett objekt, som medvetenheten går tillsammans med själfvet. Men vi ha nu att taga hänsyn till den inverkan, som det antagna utskiljandet af medvetenheten för sig måste utöfva på uppfattningen af det verkliga medvetandet själft. I och för sig innebär verkligt medvetande, såsom förut är framhållet, att det medvetna väsendet på visst sätt refererar sig till något, i hvilket referensen själf icke förekommer, »objektet». Det är sålunda detta väsen, som vi här betecknat som den psykofysiska organismen, till hvilket medvetandet hör såsom en hos det samma förefintlig referens af egendomlig natur. Men i och med det samma sättet för referensen, referensen såsom sådan, framträder som själfständigt, går tillsammans med själfvet, blir det själft subjekt för den verkliga referensen. D. v. s. i »mig» i formell bemärkelse, icke i en psykofysisk organism inordnas nu den verkliga referensen. Häraf synes nu följa, att »jag» skulle framträda refererande mig på objektet. Men detta skulle upphäfva den referens på sig själf, den slutenhet inom sig, som är för »jag» karaktäristisk. Men just därför sker vid uppfattningen af det verkliga medvetandet en med hänförandet på »jag» följande omläggning af dess natur. Det framträder icke primärt som en referens på ett objekt utan som ett inom sig slutet helt. Den för bibehållandet af dess karaktär af verkligt medvetande vid uppfattningen af det samma nödiga referensen på ett objekt fins visserligen kvar, men blott på sådant sätt, att objektet, på hvilket jag refererar mig, är ett led i det totala medvetandet. Medvetenhetsyttringen framträder sålunda dels som ett totalt medvetande, i hvilket objektet är inne-

slutet, dels som en referens på det i det totala medvetandet innesiutna objektet. Därvid betecknar det totala medvetandet den medvetandets själfständighet, som är nödig för dess inordnade i »jag», men referensen på objektet det moment, genom hvars närvaro det hela blir verkligt medvetande. Detta moment upphäfver dock icke själfständigheten, emedan objektet blir led i det totala medvetandet. Då nu medvetenhetsyttringen, sålunda formad, inordnas i »jag», går det totala medvetandet såsom till sin egen natur själfständigt tillsammans med »jag» vid samfälld åskådning. Likvisst stannar dess natur af verkligt medvetande kvar, emedan äfven den tillhörande referensen på objektet ses in i »jag», fast den icke går tillsammans med det samma, utan blir ett i det förhandenvarande, men från »jag» själft utskildt moment.

Riktigheten häraf verifieras genom uppmärksamhet på den naturliga reflexionen öfver mig själf. Jag fattar mig själf såsom medveten i alla särskilda medvetenhetsyttringar och i detta medvetande inom mig sluten. Det af mig uppfattade framstår såsom en innehållsbestämdhet i mitt medvetande och vid denna sin egenskap till blott för mig. Att det tillika därvid måste fattas för sig, ja, under omständigheter reflekteras såsom af mig oberoende, är visserligen sant. Därom vidare i ett annat sammanhang. Men såsom af mig uppfattadt blir det alltid för den naturliga reflexionen en bestämdhet hos mitt inom mig slutna medvetande. Att denna reflexion därvid kommer i motsägelse med sig själf, skall äfvenledes i annat sammanhang ådagaläggas. Men trots att jag sålunda reflekterar mig såsom medveten i alla medvetenhetsyttringar och därvid inom mig sluten, så uppgår jag icke i de enskilda medvetenhetsyttringarna, utan dessa bli reflekterade såsom särskilda innehållsbestämningar hos mig, för hvilka jag är den formella enheten. Gifvetvis kan då icke deras genomgående natur af ett inom sig slutet medvetande vara någon differensgrund i förhållande till jaget. Därmed betecknas i stället deras jagnatur eller det dem med jaget förbindande. Men väl blir deras referens på objekter en sådan differensgrund, fast den samma på grund af objekternas immanens i medvetandet icke omöjliggör inordnandet i jaget. — Men detta naturliga reflexionsresultat förutsätter ett ursprungligt sammangående i det omedelbara jagmedvetandet af »jag» och det inom sig slutna medvetandet såsom sådant hos hvarje medvetenhetsyttring jämte ett inskådande af den samma i »jag» under utskiljande af den i dess objektsbestämdhet från det blotta »jag».

8. Emellertid måste vi här gå vidare. Efter den gifna utredningen hindras sammangåendet af den enskilda medvetenhetsyttringen och »jag» blott af det förhållandet, att medvetandet däri alltid trots dess tillika förhandenvarande totalitet hänför sig på ett objekt, som är något för sig själf i förhållande till denna referens, fast det tillika ingår i det allomfattande medvetandet. Men vi undersöka nu i detta afseende särskildt den medvetenhetsyttring, som är omedelbart medvetande om mig själf. I denna skulle efter förut gifna utredning genom inskjutande af »jag» framträda en min egen medvetenhetsreferens på mig själf. I förhållande till medvetandet skulle nu objektet — »jag själf» — vara själfständigt. Annars skulle intet verkligt medvetande vara förhanden. Men rebus sic stantibus synes detta omöjligt. Ty efter föregående framställning blir »jag» själfständigt bestämmande i det verkliga medvetandet. »Jag» är sålunda däri helt närvarande. Men såtillvida är det omöjligt, att »jag själf» såsom objekt skulle blifva något själfständigt i förhållande till medvetandet därom. Men därmed sjunker det hela tillsammans, synes det, till ett sig på sig hänförande jag, d. v. s. uppgår i »jag själf». Intet verkligt omedelbart själf*medvetande* synes kunna vara på något sätt förhanden för det omedelbara medvetandet om mig själf. Men det är att märka, att det omedelbara självmedvetandet, om det öfverhufvud skulle förekomma för omedelbart medvetande om mig själf, aldrig skulle förekomma ensamt i sin formella natur. Om »mig själf» är man medveten blott i de gifna medvetenhetsyttringarna. D. v. s. det omedelbara självmedvetandet i formell bemärkelse kan förekomma blott som ett moment i medvetandet om medvetenhetsyttringarna. Men vid detta medvetande är ingenting, som hindrar skiljandet mellan subjekt och objekt. Genom denna skillnad kunde nu det däri ingående momentet, omedelbart självmedvetande i formell bemärkelse, vid omedelbart medvetande om detsamma i karaktären af »jags» medvetande om sig själf bevara sin natur af verkligt medvetande om något, fast i detta såsom sådant subjekt och objekt ginge för det omedelbara medvetandet därom tillsammans. Självmedvetandet skulle då förblifva ett verkligt medvetande om något, nämligen genom sin förekomst i medvetandet om medvetenhetsyttringarna. Men i detta medvetandes själfständiga objekt, medvetenhetsyttringarna, skulle medvetandet själft förekomma, därför att medvetandet om medvetenhetsyttringarna skulle tillika framträda som »jags» medvetande om sig själf. Men medvetandet så-

som själft förekommande i sitt objekt och därmed hänförande sig på sig skulle i åskådningen gå tillsammans med »jag själf», skulle i den samma blifva ej en särskild medvetenhetsyttring, som i »jag» inordnades, utan gå tillsammans med den enhet, i hvilken inordnandet sker. Men inordnandet af medvetandet om medvetenhetsyttringarna i »jag» skulle at självmedvetandet vid dess sammangående med »jag» bevara dess karaktär af verkligt medvetande.

Det nu anförda bekräftar sig genom hänsyntagande till det sätt, hvarpå vi i den naturliga reflexionen bestämma oss själfva i förhållande till medvetandet om den särskilda medvetenhetsyttringen. Vi bestämma oss därvid såsom själfmedvetna, sålunda såsom rörande oss inom oss själfva och inordna därmed medvetandet i fråga i oss. Dock skilja vi det samma såsom en särskild innehållsbestämning från oss själfva såsom den formella enheten. Därvid kan icke differensgrunden vara det i alla särskilda medvetanden om medvetenhetsyttringar ingående själfmedvetandet i formell bemärkelse. Däri framträder blott jagets slutenhet inom sig i det ifrågavarande medvetandet på visst sätt. Differensgrunden kan vara blott den därtill hörande referensen på ett själfständigt objekt. Men det föreliggande naturliga reflexionsresultatet förutsätter ett ursprungligt sammangående af »jag» och själfmedvetandet i omedelbart själfmedvetande jämte ett inskådande af det särskilda medvetandet om medvetenhetsyttringen i »jag» under utskiljande af det samma såsom referens på själfständigt objekt från »jag» såsom sådant.

Vi ha i den allmänna framställningen af »jag» i omedelbart själfmedvetande bestämt det samma såsom dels ett själfständigt medvetande, primärt urskildt hos organismens egna medvetenhetsyttringar, hvilket objekt än dessa må äga, dels ett medvetande som förekommer i sitt eget objekt, primärt samma medvetenhetsyttringar. Det första har nu visat sig vara den egenskap hos den enskilda medvetenhetsyttringen, som framträder vid omedelbart medvetande om denna i dess immanens i »mig själf» i betydelse af enhet af själfvara och medvetenhet in abstracto. Den blir såtillvida en totalitet eller inom sig sluten, då referensen på ett objekt blir referens på ett i det totala medvetandet immanent objekt. Denna den enskilda medvetenhetsyttringens totalitet är jaget såsom själfständigt medvetande, primärt urskildt hos organismens egna medvetenhetsyttringar. Det andra åter, ett medvetande, som framträder hos sitt eget objekt, primärt samma medvetenhetsyttringar, har

visat sig som den speciella egenskap, som medvetandet om medvetenhetsyttringar erhåller vid inordningen i jag. Det omedelbara självmedvetande, som ingår däri, får vid referensen på »jag» karaktären af subjekt-objekt. Det bibehåller vid detta karaktären af verkligt medvetande om något, emedan det hör tillsammans med, förekommer i medvetandet om medvetenhetsyttringen, som har de nödiga betingelserna för att vara verkligt medvetande.

De momenter, som vid analys äro att urskilja hos »jag» i omedelbart självmedvetande, såvidt detsamma betraktas konstitueradt af självständighet och medvetande, sammangående med hvarandra i intuitionen, äro nu bestämda på följande sätt: 1) Självarat, som tillkommer hvarje tänkbart föremål såsom ett »detta». 2) Medvetenheten såsom sättet för den referens på ett objekt, som medvetande innebär. Dessa momenter äro de grundläggande. 3) Den enskilda medvetenhetsyttringen såsom ett totum, inom hvilket objektet faller som led. 4) Omedelbart självmedvetande såsom »jags» medvetande om sig själf, förhanden primärt hos medvetandet om medvetenhetsyttringen.

9. Vi öfvergå nu till behandlingen af några möjliga invändningar mot den här framställda åskådningen. Det skulle sålunda, menar man, vara ett grundläggande moment i »jag» i omedelbart formellt självmedvetande: begreppet om den logiska självidentiteten, en filosofisk abstraktion. Visst ha hottentotterna självmedvetande, men huruvida de ha någon idé om den logiska självidentiteten, synes ganska tvifvelaktigt. Man har icke försport några djupare inlägg i filosofien från deras sida. Men det skulle ju dock kunna hända, att det vanliga medvetandet använde sig af begrepp, som först i filosofien blifva särskildt uppmärksammade eller undersökta med afsöndring från det andra, hvarmed de i detta medvetande förekomma förbundna. Hvad nu särskildt angår den logiska självidentiteten: månne vi ej alltid använda oss af detta begrepp, när vi förklara något vara sakligt nödvändigt, ligga i sakens egen natur, sålunda i hvarje som helst slutande? Men, säger man, här talas ju om det *omedelbara* självmedvetandet. Det kan väl såsom sådant icke vara ett tänkande. Man skulle sålunda kunna använda begrepp utan att tänka. Detta synes orimligt, då begrepp förutsätter ett jämförande och abstraherande, hvilket väl är ett tänkande. Det skulle emellertid kunna hända, att det jämförande abstraherandet endast uttrycker det sätt, hvarpå empiriska begrepp blifva till för oss, d. v. s. begrepp, som inherera hos särskilda, i

erfarenheten gifna verkligheter såsom sådana. Det skulle kunna hända, att det därjämte gåfves begrepp, som hade självständig realitet i förhållande till alla särskilda, i erfarenheten gifna verkligheter, och att dit hörde just det här ifrågakommande begreppet om självvarat eller självständigheten. Det förhåller sig möjligen så, att exempelvis det här belägna bordets existens, d. v. s. existensen såsom bestämmande det samma, alls ingenting vore, om icke existensen såsom sådan vore självidentisk. Detta *att vara något* skulle ju upplösa sig i det rena intet, om icke till varat såsom sådant hörde självidentitet. Varat kunde ju då vara hvad som helst. Häraf skulle man kanske kunna draga den slutsatsen, att begreppet om existensens självidentitet måste ha självständig realitet i förhållande till allt särskildt i erfarenheter gifvet, som bestämdes existera, och att denna självständiga realitet är betingning för hvarje som helst förbindelse af existensen och det särskilda gifna. Men om så skulle vara, skulle ju självidentiteten åtminstone likaväl som det särskilda gifna ha sin egen realitet. Hvad hindrade då, att begreppet i fråga lika omedelbart framträdde för medvetandet som bordet för sinnesåskådningen? Det kunde ju också så vara, att det omedelbara självmedvetandet erbjöde just ett sätt, hvarpå begreppet vore gifvet, fast det där går tillsammans med ett annat element.[1]

Men vidare invänder man: det omedelbara självmedvetandet skulle principiellt innesluta en den mest våldsamma abstraktion, i hvilken den blotta medvetenhetsformen fasthålles för sig. Men det skulle väl innebära, att en höggradig reflexion vore förhanden, då alls ingen omedelbarhet förelåge. Men är det verkligen så, att den höggradiga abstraktionen nödvändigt innesluter en höggradig reflexion? Höra icke ovilkorliga abstraktioner till vara sinnesåskådningar, såvidt vi särskildt betrakta någon sida af deras innehåll, exempelvis föremålets form. Men ingen anser, att en slik abstraktion nödvändigt har med sig en parallel reflexion i den här förekommande meningen af tänkande öfver saken, om också abstraktionen skulle utgöra förutsättning för eftertänkandet. Saken är väl den, att tänkandet är beroende äfven af andra faktorer än abstraktionen. Det är sant, att en abstraktion kan ske just i afsikt att bereda möjlighet för eftertänkande. I sådant fall blir abstraktionen ett led i en tankeprocess. Men i det här föreliggande fallet måste

[1] Här kan icke självidentitetens betydelse som självständig realitet närmare utföras, utan hänvisas till min skrift: Prinzip der Wissenschaft.

all tanke på afsiktlighet hållas borta. Allra minst föreligger afsikt att abstrahera för tankeändamåls skull.

Men, säger man vidare, efter den här framställda åskådningen skulle man i det omedelbara formella jagmedvetandet in abstracto fasthålla medvetenheten såsom sättet för den referens på ett objekt, som det verkliga medvetandet innebär. Man skulle sålunda abstrahera från den konkreta medvetenhetsyttringen. Men jagmedvetandet är faktiskt knutet just vid denna. Invändningen är emellertid ett missförstånd. Därför att man in abstracto fasthåller medvetenheten i angifven mening, faller icke den konkreta medvetenhetsyttringen på något sätt ur medvetandet. Det abstrakta fasthållandet innebär blott, att man har medvetenheten ifråga för sig på ett sådant sätt, att den hvarken sammanfaller med de öfriga momenterna i den konkreta medvetenhetsyttringen eller med den själf såsom helt betraktad. Detta hindrar naturligen på intet sätt, att i samma medvetande, hvari medvetenheten in abstracto förekommer, finnas såväl öfriga momenter i den konkreta medvetenhetsyttringen som denna själf i det hela. Så kan jag ju hos blomman fasthålla dess färg på ett sådant sätt, att den icke flyter tillsammans med vare sig öfriga momenter eller blomman i det hela, utan att jag därför behöfver tappa bort vare sig momenterna eller det hela. Gifvetvis skulle jag icke i ett omdöme kunna om blomman utsäga, att den har en viss färgbestämdhet, om jag icke i ett medvetande kunde fasthålla såväl färgen som blomman in toto, utan att därför båda falla tillsammans.

Därefter upptaga vi följande invändning. Om den ifrågakommande medvetenheten är sättet för den referens på ett objekt, som medvetandet innebär, så borde väl en inträdande reflexion öfver densamma omedelbart uppenbara detta förhållande. Men reflekteras den såsom en blott form, så har den ej för medvetandet självständighet och kan då ej, såfort reflexion öfver den samma har inträdt, gå tillsammans med »självet». D. v. s. jagmedvetandet måste bortfalla vid öfvergången till reflexion öfver det däri gifna. Men så är naturligen icke fallet. Nu är emellertid att märka, att det är en egendomlighet för medvetandet, att det måste hålla i sär momenterna, äfven om de äro objektivt samhöriga, för att kunna i omdömet sätta dem i objektivt förhållande till hvarandra. Säger jag: detta är en häst, så måste för det första det individuella föremålet och hästbegreppet eller allmänföreställningen vara gifna i ett enda medvetande. Men för det andra måste de

vara gifna på ett sådant sätt, att de icke flyta tillsammans till en differenslös massa. Ett sådant abstrakt isärhållande är betingning för hvarje som helst omdöme. Om jag nu också skulle säga mig: medvetenheten är den konkreta medvetenhetsyttringens form, så skulle därmed icke bortfalla nödvändigheten att in abstracto hålla i sär omdömets momenter. Men i och med det samma medvetenheten fasthålles för sig, får den den ofvan beskrifna enkelheten och går då i intuitionen tillsammans med »själfvet», så vidt detta öfverhufvud förekommer i samma medvetande, hvilket vi för förklaringen af jagmedvetandet antagit vara fallet. Reflexionens inträdande kan då ingenting förändra härvid, emedan det här gäller dess egen förutsättning. Men tvärtom kan den här föreliggande situationen inverka på reflexionen i den riktningen, att den gent emot det verkliga förhållandet gör, hvad som är blott den abstrakta medvetenheten, i formen af ett »jag» till den självständiga bäraren af de konkreta medvetenhetsyttringarna. Därom vidare längre fram.

Men, säger man vidare, om det är isärhållandet af medvetenheten från öfriga momenter i den konkreta medvetenhetsyttringen och från denna själf, som möjliggör det omedelbara jagmedvetandet, huru står detta tillsammans med, att dock efter den gifna framställningen med »jag» går tillsammans i intuitionen såväl det verkliga medvetandet såsom ett inom sig slutet helt som det omedelbara själfmedvetandet självt såsom enhet af subjekt och objekt? Därpå är att svara, att hvad som alltid måste hållas i sär från medvetenheten in abstracto, det är blott sådant hos det verkliga medvetandet, som på något sätt skulle inkräkta på medvetenhetens enkelhet. Dit hör nu särskildt den konkreta medvetenhetsyttringen, såvidt den har karaktären af referens på ett objekt, i hvilket referensen själf alls icke förekommer. Nu är visserligen i det föregående sagdt, att denna referens inordnas i »jag». Men det betyder på intet sätt, att den därvid skulle gå tillsammans med »jag» till ett enda helt. Hvad som därvid går tillsammans med »jag», är först den på referensen i och för möjligheten af dess inordnande öfverförda jagnaturen själf, såvidt den ger åt den samma karaktären af slutenhet inom sig eller totalitet. Denna jagnatur betyder vid sammangåendet med »jag» *självständigt medvetande* blott därför, att det gäller den inordnade medvetenhetsyttringens egen slutenhet inom sig. För det andra går tillsammans med »jag» det omedelbara formella själfmedvetandet självt, nämligen i den beskaffenhet, som det erhåller vid inordnandet i jag, då det blir

en »jags» referens på sig själf. Denna referens har vid sammangåendet med jag karaktären af *självmedvetande* blott såtillvida, som den tillhör medvetandet om medvetenhetsyttringen, som vid inordningen i jag framträder i sin referens på objektet refererande sig på sig själf. I förra fallet gäller det sålunda blott medvetandet i det hela, objektet däri inneslutet såsom en total enhet, i det andra fallet gäller det medvetandets i betydelse af det subjektiva elementets tillbakaböjning i sig själf vid riktningen på objektet. I intetdera fallet går medvetenheten tillsammans med något, som inkräktar på dess enkelhet.

Vi upptaga slutligen följande invändning, som är den viktigaste af alla. Om medvetandet till sin natur innesluter relativitet, referens på ett *objekt*, är väl också den här omtalade »inordningen» af det samma i »jag» omöjlig, liksom också det därtill hörande öfverförandet af jagnaturen på medvetandet. »Jag» skall ju vara »självfvet», sålunda absolut. Huru kan det relativa förekomma i det absoluta och tvärtom? Nu är det sant, att den närmare framställningen af inordningens möjlighet hör till behandlingen af det omedelbara självmedvetandets innehåll. Men då denna inordning måste upptagas redan här för förstående af »jag» i formellt omedelbart självmedvetande, måste frågan om den principiella möjligheten redan här upptagas. Att nu det afhandlade förhållandet *objektivt* sedt är omöjligt, kan erkännas. Men frågan gäller här den *subjektiva* möjligheten eller möjligheten att på angifvet sätt se något relativt i det absoluta och tvärtom. Därvid är att noga fasthålla, att det absoluta, hvarom här är fråga, sådant det är till för medvetandet, är att närmare bestämma genom *medvetenheten*, in abstracto fasthållen. Möjligheten af denna förbindelse ligger i den karaktär medvetenheten erhåller, *om* den in abstracto fasthålles. Detta gifver närmast anledning till den frågan, om icke det nödvändiga abstrakta fasthållandet af medvetenheten blir omöjligt, om den nu tillika skall förbindas med den verkliga medvetenhetsyttringen själf. Men därpå är att svara, att en förbindelse mellan momenter, såvidt den icke är absolut, icke behöfver innebära ett bortfallande af distinktionen. Så se vi ju färg och utsträckning i ett hos samma föremål. Men de gå därför icke i åskådningen tillsammans till ett odifferentieradt helt. Detta visar sig däri, att vid reflexion framträder omedelbart differensen mellan färgen och utsträckningen. Så kan nu här medvetenheten tillika vara fasthållen för sig vid dess förbindelse med det verkliga med-

vetandet, behöfver icke sammanfalla med detta, och därmed kan den med hänsyn till behofvet af abstrakt fasthållande väl bestå i sin absoluthet vid förbindelsen i fråga. Men här inträder nu följande fråga: Det må så vara, att exempelvis färg och utsträckning kunna förbindas utan att förlora sin egendomlighet, därför att de till sin natur alldeles icke utesluta hvarandra. Men huru kunna det absoluta och det relativa, som gifvetvis utesluta hvarandra, ses i hvarandra utan att förtränga hvarandra? Vid besvarande af denna fråga har man nu att taga hänsyn till, att det absoluta, som här föreligger, blir till för medvetandet blott på grund af det abstrakta isärhållandet af medvetenheten från det till sin natur relativa verkliga medvetandet, *till hvilket den objektivt sedt hör*, och att det därför ur den objektiva synpunkten icke är absolut. Just därför kan icke här det absolutas förhållande till det relativa bedömas på samma sätt, som om det gällde det absoluta i objektiv mening. Det absoluta, som här är fråga om, utesluter *icke* på grund af sin natur det relativa, som det verkliga medvetandet innebär. Därför kunna de ses i hvarandra, utan att det ena förlorar sig i det andra. Då det ifrågakommande absoluta är sättet för den referens på objekt, som det verkliga medvetandet innebär, måste det kunna ses i referensen utan att därför förlora sig däri. D. v. s. man kan hos referensen se formen för den samma på ett sådant sätt, att den själf får karaktären af självständig enhet. Tvärtom kan man se in referensen i det ifrågakommande självfvet, utan att denna därmed förlorar sin egenskap af referens på objekt, därför att till den samma hör just det sätt för referensen, som abstrakt fasthållet blir absolut. Det nu anförda låter sig enklast uttrycka så, att det ifrågakommande absoluta och medvetandets referens på ett objekt ha en beröringspunkt däri, att det förra är den senares form.

Till belysning af förhållandet skall här andragas en jämförelse med en subjektiv förbindelse mellan »jag» och något annat relativt än medvetandet, som äfvenledes blir nödvändig. Då medvetandet, som förbindes med »jag», temporaliseras och lokaliseras, måste också detta, subjektivt sedt, inträda i tid och rum. Men den relativitet, som på det sättet förbindes med »jag», har icke sin form i det samma utan i tid och rum, sätt för referens, som genom den därtill hörande diskretionen stå i strid med självfvarat. Därför blir det här fråga om en förbindelse med en relativitet, som verkligen står i motsats till »jag». Likvisst är förbindelsen

subjektivt sedt möjlig, utan att de förbundna förtränga hvarandra, emedan de alltid urskiljas hos ett och samma hela, den konkreta medvetenhetsyttringen, som utgör enhetspunkten. Men då »jag» i detta fall icke är det relativas form, utan denna står i motsats till »jag», så kommer förbindelsen här icke såsom i det nyss förut behandlade fallet att innebära ett inskådande af det ena i det andra, utan blott ett yttre sammanställande af dem. Därtill hör nu också, att »jag» måste tillika i samma medvetande förekomma oförbundet med den tidliga och rumsliga relativiteten. Därförutan skulle det öfverhufvud icke förekomma. Ty till själfva jagnaturen hör frihet från besmittelse från denna relativitet. Detta såvidt oförbundna jag är »jag själf» i omedelbart formellt självmedvetande. Det förbundna jag är alltid blott ett särskildt jag jämte andra. Härom vidare sedan.

10. Vi ha nu analyserat det självständiga medvetande, som »jag» i formellt omedelbart självmedvetande skulle innesluta. Det har därvid principiellt blifvit upplöst i det själf-vara, som hvarje tänkbart föremål har såsom ett visst, i sig själf från annat skildt, och den in abstracto fasthållna medvetenheten hos den psykofysiska organismens medvetenhetsyttringar. Dessa båda momenter gå tillsammans till ett enda helt. Vi ha därefter att upptaga den andra konstitutiva bestämdhet, som vi vid den allmänna framställningen funno utmärka samma »jag» — enkelheten. Denna låter sig nu närmast förstå ur den enkelhet, som medvetenheten erbjuder, när den in abstracto fasthålles, af hvilken enkelhet dess sammangående med självet är betingadt. Men den låter sig äfven begripa ur karaktären af det själf, som hör till »jag». Först på det sättet blir dess verkliga natur penetrerad, liksom det blir möjligt att sätta den i förbindelse med den tredje konstitutiva bestämdheten, individualiteten.

Självet är gifvet i hvarje bestämmande af något såsom i sig själf från annat skildt. Det är nu att märka, att såvidt eller i det afseende något har den ifrågakommande bestämdheten, måste det betraktas som enkelt. Denna enkelhet förstås bäst från dess negativa sida, frånvaro af hvarje utslutningsförhållande. Det enkla får hvarken innehålla någon uteslutning i sig eller stå i uteslutningsförhållande till annat. Det är klart, att hvarje sådan uteslutning måste upphäfva den slutenhet inom sig, som självet innebär. Uteslutning inom det samma sätter hvarje särskildt moment i förhållande till något yttre och upphäfver sålunda det helas slutenhet

inom sig. Uteslutningen i förhållande till annat upphäfver på liknande sätt slutenheten inom sig, da därmed saken kommer i relation till det andra såsom något yttre. Häraf följer, att självet såsom sådant är i angifven mening absolut enkelt. Men det ligger i sakens natur, att denna enkelhet ej får uppfattas som abstrakthet. Det abstrakta saknar såsom sadant fullständig bestämdhet, är därmed alltid att bestämma genom något för det samma yttre. Genom denna sin möjliga bestämdhet står det i relation till något för det samma yttre eller står i uteslutningsförhållande till annat. Själfvets enkelhet innebär sålunda ej blott odelbarhet utan äfven oindelbarhet eller individualitet.

Men liksom själfvet såsom sådant är i angifven mening absolut enkelt och därmed individuellt, så är också omvändt det absolut enkla och individuella såsom sådant ett själf. Ty i samma grad det saknade slutenhet inom sig, vore det att bestämma genom hvad som helst annat, alltså i sig själft obestämdt och saknade därmed individualitet. Ingenting annat än själfvet är sålunda i absolut mening enkelt.

Här kan icke vara platsen att närmare utreda förhållandet mellan det i angifven mening absolut enkla själfvet och den särskilda verklighet, till hvilken uteslutningsförhållande hör. Endast några riktningslinjer för en sådan utredning skola här gifvas, som kunna anses behöfliga, för att föreliggande undersökning skall erhålla nödig relief. Det får ej själft sta i uteslutningsförhållande till den nämnda verkligheten, sa att denna vore något för det samma yttre. Detta skulle upphäfva dess enkelhet. Men ej heller får denna stå i uteslutningsförhallande till själfvet, ty såvidt detta på något sätt vore uteslutet, vore den verklighet, från hvilken det är uteslutet, i afsaknad af ett själf. Såtillvida vore den i och för sig ingenting, därför att den saknade egendomlig bestämdhet. Man kunde häremot invända, att den såtillvida visserligen ej vore i och för sig, men i och för annat, som begrundade och uppehölle dess realitet. Men redan för att kunna bestämmas såsom till för något annat, maste den ha just detta till sin egendomliga bestämdhet, sålunda ej vara i afsaknad af ett själf. Vidare kan man säga, att den verklighet, från hvilken själfvet på något sätt är uteslutet, ej därför är fullständigt i afsaknad af ett sådant. Men det själf, som på det sättet skulle finnas hos den samma, skulle vara ett begränsadt själf. Men där-

med skulle det själft stå i uteslutningsförhållande till något annat, det begränsande, hvilket upphäfde dess själf-vara.

Men å andra sidan gäller, att den särskilda verklighet, inom hvilken uteslutningsförhållande råder, ej på det sättet kan vara immanent i självfvet, att den vore dettas bestämning. I sådant fall hörde uteslutningen till själfvet. Den måste sålunda på en gång vara skild från själfvet och likväl icke på ena eller andra sättet stå i uteslutningsförhållande till det samma. Därmed är frågan återförd på möjligheten af differens utan uteslutning. Att här behandla denna möjlighet är ej anledning. Det är för föreliggande syfte nog med ett abstrakt påpekande af, huru förhållandet måste behandlas.[1]

Utifrån detta schema kasta vid nu en blick på situationen i det hela med afseende å innebörden at »jag» i formellt omedelbart själfmedvetande. Å ena sidan står det enkla själfvet, different, men ej uteslutet från den relativa verkligheten. Å andra sidan står samma verklighet, different, men ej utesluten från själfvet. Till denna relativa verklighet hör nu bland annat äfven medvetandet. Detta är såsom sådant en viss förbindelse mellan det medvetna väsendet och det som uppfattas och är därmed en viss enhet. Men denna enhet är icke det samma som det enkla själfvet. Visserligen har den som hvarje moment i den relativa verkligheten en egendomlig bestämdhet och är såtillvida af själfvet bestämd. Men liksom det särskilda sinliga föremålet är af själfvet bestämdt utan att därför höra till det samma, alltså blott vid differens därifrån, så är också medvetandet bestämdt däraf utan att därför höra till det samma, alltså blott vid differens därifrån. Att nu så är förhållandet, följer däraf, att medvetandet såsom medvetande om något, i hvilket det själft icke förekommer, icke hänför sig på sig själf utan refererar sig till något annat. Självfva medvetenheten såsom enheten i denna referens betyder blott sättet för den samma eller ger blott uttrycket för det denna relativitet utmärkande. — Man kunde här fråga, om icke medvetandets enhet måste åtminstone såtillvida höra till den absolut enkla sig på sig hänförande enheten, enheten kat exokän, som den är en *enhet*. Den synes såtillvida vara denna enhet själf med en viss restriktion. Men den frågans besvarande skulle alltför mycket komplicera undersökningen. Det är icke heller nödvändigt, då skillnaden in abstracto mellan de båda enheterna ligger i öppen

[1] Möjligheten ifråga är i min skrift: Das Prinzip der Wissenschaft I, sidd. 96 f. behandlad.

dag, och då den enkla enheten icke kan restringeras. Här må endast framhållas den möjligheten, att de båda enheterna i verkligheten hade endast ordet gemensamt, och att deras generiska samhörighet vore ett blott sken, uppkommet ur det abstrakta fasthållandet af medvetenheten. Såvidt den in abstracto fasthålles för sig, bortfaller för det fasthållande medvetandet skillnaden från den enkla enheten. När därefter dess relativa natur reflekteras, kommer denna att te sig som en blott restriktion af den enkla enheten. En parallel härtill har man i det i filosofiens historia förekommande sammanförandet af det abstrakta varat — varat såsom generisk bestämning — med realiteten själf, som genom sitt själf-vara är oindelbar. Den allmänna egenskapen att vara till, »Dasein» i meningen af förekomst i den sinliga verklighetens kontext blir, när från all sinlig bestämdhet, allt här eller där, nu eller då, abstraheras, genom sin abstrakthet enkel och flyter därmed tillsammans med den självständiga oindelbara realiteten. När därefter dess modifierbarhet reflekteras, blir denna en relativitet hos enheten, vare sig den senare fattas tillika själf bestående i sin självständighet och oindelbarhet eller dess självständighet upprätthålles så, att den tänkes modifiera sig själf.

Det följer nu häraf, att då vi tala om medvetenhetsenhetens sammangående med det oindelbara själfvet, så är det icke fråga om dess logiska själfidentitet eller den bestämdhet af det oindelbara själfvet, som den vid sin differens från det samma såsom ett detta delar med hvilket som helst tänkbart-föremål. I stället är det fråga om ett sammangående af medvetenhetsenheten såsom det som i vårt fall har logisk bestämdhet med själfvet. Detta sammangående är då icke uttryck för ett objektivt förhållande utan endast en följd af det uppfattande medvetandets behof att in abstracto fasthålla momenterna i det objektivt samhöriga, alltså en följd af dess ändlighet.

Vi ha nu sökt begripa det omedelbara formella jagmedvetandet såsom ett omedelbart medvetande om ett självständigt medvetande, hvarvid den till »jag» hörande enkelheten och individualiteten endast uttrycka momenter, som höra tillsammans med medvetandets själf-vara. Det kunde nu invändas, att det förut blifvit sagdt, att det självständiga medvetandet ej under alla förhållanden framställer sig såsom individuellt, nämligen då det är fråga om en uppfattning af andra såsom personer liksom af mig själf, sådan jag är för andra och såsom en bland flera. Emellertid är att

märka, att det tillika påpekades, att det i sådant fall var fråga om en öfverföring af det självständiga medvetandet på något för det samma yttre, hvarmed dess principiella karaktär modifierades. Den i »jag» liggande individualiteten kan sålunda väl begripas ur själfvets individualitet på det sättet, att det formella omedelbara själfmedvetandet är det ursprungliga medvetandet om det själfständiga medvetandet, som därför där förekommer utan förorening.

11. Vi ha nu att taga hänsyn till ett par andra åsikter om det omedelbara jagenhets- (personlighets-)medvetandet. Man framställer ofta det ifrågakommande enhetsmedvetandet såsom ett medvetande om medvetenhetsyttringarnas sammanhang, närmare bestämdt det kausala sammanhang, som äger rum mellan å ena sidan det föregående och efterföljande medvetenhetslifvet, å andra sidan mellan samtidiga medvetenhetsyttringar. Det föregående har med sig vissa efterverkningar i det efterföljande, framträdande exempelvis i erinringsfenomenen. De samtidiga medvetenhetsyttringarna träda i förbindelse inbördes, hvarur egenartade föreställningar uppstå, som vore omöjliga utan denna förbindelse. Därvid utveckla sig vissa konstanta föreställnings- och känslogrupper, hvilka i särskild grad erbjuda personlighetsenheten. Så hos Cornelius[1]. Så hos Wundt,[2] fast där åsikten modifieras därhän, att det gäller en »känsla» af sammanhanget i förbindelse med en verksamhetskänsla. Så i det hela hos Fouillée, fast åsikten där något modifieras genom antagande af ett universellt mystiskt inre band mellan företeelserna, af hvilket individerna äro »relativa koncentrationer»[3].

Med afseende å denna åskådning gäller nu först, att den Wundtska åsikten, att här skulle föreligga en *känsla* af sammanhang, ej behöfver särskildt kritiseras, då den faller under samma kritik, som då det gällde talet om en verksamhetskänsla[4]. Men kan nu med bortseende härifrån jagenhetsmedvetandet betraktas som medvetande om ett sammanhang i medvetenhetslifvet i angifven bemärkelse?

---

[1] Psychologie als Erfahrungswissenschaft, sid. 117 ff.

[2] Se ofvan sid. 5 och Vorlesungen über die Menschen- und Thierseele sid. 269.

[3] Psychologie des Idées-forces. II. sidd. 65 ff.

[4] Se ofvan sidd. 5 f.

Det må nu så vara, att jag ser mig i kontinuerligt följande eller sammanhängande samtidiga medvetenhetsyttringar och särskildt i konstanta föreställnings- och känslogrupper. Men däraf följer dock icke, att jagenhetsmedvetandet uppginge i medvetandet härom. Då sambandet icke kan vara absolut, utan det efterföljande och det med annat samtidiga alltid har något egendomligt för sig, och då äfven de konstanta föreställnings- och känslogrupperna äro underkastade en relativ förändring, så skulle jag aldrig mena fullkomligt det samma, då jag ser »mig själf» i det förflutna och det närvarande eller i olika samtidiga medvetenhetsyttringar. Men huru mycket än innehållet i »jag själf» må vara skiljaktigt inom sig, alltid menar jag med detta formella »jag själf», med detta att de skiljaktiga medvetenhetsyttringarna äro mina »egna», ett och det samma.

Det må nu vidare vara äfven så, att kontinuiteten i förändringen af medvetenhetslifvet är en nödvändig förutsättning för jagmedvetandet, emedan utan det föregåendes efterverkningar på det efterföljande det icke vore möjligt att erinra det förra. Därförutan vore gifvetvis intet jagmedvetande i vanlig mening möjligt. Det må så vara, att de samtidiga medvetenhetsyttringarna måste stå i direkt samband med hvarandra, för att jagmedvetandet skall vara möjligt. Därförutan skulle de icke kunna omedelbart uppfattas i ett enda medvetande, hvilket är nödvändigt för jagmedvetandet. Det må så vara, att tillvaron af konstanta föreställnings- och känslogrupper särskildt är betingning för jagmedvetandets fasthet. Detta därför, att här särskildt föreligger möjlighet att fasthålla det föregående och i ett medvetande omedelbart uppfatta en mångfald samtidiga medvetenhetsyttringar, hvilket är betingning för jagmedvetandet. Men vid allt detta är det just endast fråga om betingningar för jagenhetsmedvetandet, icke om detta självt.

Det må nu slutligen vara så, att det perdurerande jag, som jag inlägger i den egna fysiska organismen, och som icke i sig självt är individuellt, bestämmes för mig särskildt genom konstanta föreställnings- och känslogrupper. Det må nu så vara, att om icke medvetenhetslifvet i det hela vore kontinuerligt i sin förändring, så skulle det icke erbjuda möjligheten att bestämmas genom jagheten. Dock uppgår ej ens detta perdurerande jag i vare sig de konstanta grupperna eller i medvetenhetslifvet i det hela. Det bevarar alltid på visst sätt något af det ursprungliga »jags» enkelhet. Den framträder däri, att det ifrågavarande medvetenhets-

lifvet låt vara relativt afsöndras från allt annat och gör sig gällande som en relativt inom sig sluten värld, en mikrokosm. Denna slutenhet ligger däri, att det synes vara väsentligen direkt tillgängligt blott för sig själf. Detta innebär, såsom vi ofvan sökt visa, en punktualisering af det samma till ett identiskt medvetande, som i det konkreta medvetenhetslifvet ser sig själf[1].

Härjämte må nu ett par särkskilda anmärkningar riktas mot den föreliggande åskådningen. Den första är denna. Sammanhanget ifråga kan såsom en kausal förbindelse mellan momenter icke vara gifvet annat än i ett omdöme, i hvilket förbindelsen bestämdes som nödvändig. Men det omedelbara jagenhetsmedvetandet är lika litet ett omdöme som åskådningen af ett enskildt sinligt föremål.

Den andra är denna. Det är väl dock så, att medvetenhetssammanhanget omöjligt skulle erbjuda sig som »jag», om det framträdde blott som led i ett allmänt natursammanhang, bestämdt af detta och med förmedlande fysiska elementer i sig insprängda. Det får väl betraktas som det första, som erbjuder sig vid en undersökning af jaget i omedelbart självmedvetande: slutenhet inom sig, för-sig-vara. Man har då att undersöka, om det här ifrågavarande kausala sammanhanget mellan medvetenhetsyttringarna såsom sådant för den som därom är medveten erbjuder sig som ett slutet helt. Vi abstrahera sålunda från det inflytande, som en därtill knuten *särskild* jagföreställning tilläfventyrs utöfvar på sammanhangsmedvetandet och betrakta det rent för sig.

Det är att märka, att det här är fråga om ett kausalt sammanhang mellan det föregående och det efterföljande och mellan samtidiga medvetenhetsyttringar. Det måste sålunda under alla omständigheter föreligga medvetande om en tidig serie medvetenhetsyttringar. Men nu är man alltid tillika medveten om en tidlig serie yttre företeelser. Det frågas då närmast: Kan det här bli tal om *två* tidliga serier, som fölle jämte hvarandra utan att ha med hvarandra att skaffa, och som sålunda ej ens hörde till samma objektiva tid? Nu torde emellertid möjligheten af ett medvetande om två utom hvarandra fallande objektiva tider omedelbart kunna utmönstras. Men om de båda förloppen måste betraktas såsom fallande i en objektiv tid, så måste de i själfva verket betraktas blott som leder i ett enda totalt förlopp vare sig

[1] Se ofvan sid. 15.

som samtidiga eller efter hvarandra följande skeenden, vare sig hos skilda delar eller skilda sidor af den totala tidliga verkligheten.

Låt oss så se saken mera in concreto. Huru skall man kunna föreställa sig sina i erinringen första medvetenhetsyttringar med afseende å deras tidliga ställning? Man kan ju ej gärna föreställa sig början här såsom en absolut början utan måste väl alltid betrakta något som föregående. Det tjänar här ingenting till att närmare undersöka den abstrakta möjligheten. Faktum är säkert nog. Ovilkorligt inordnar jag mitt medvetna lif i det allmänna skeendet. Före den första medvetenhetsyttringen går ett yttre förlopp. Men vi kunna gå längre och peka på än mer påtagliga fakta. Vi fråga efter situationen vid en erinring om, att jag förut har iakttagit något visst, låt oss säga ett landskap. Är det så, att jag har rent för mig själfva medvetenhetsyttringen, alltså icke i förbindelse med den yttre verkligheten, närmare bestämdt hela den yttre situationen? Otvifvelaktigt är så icke fallet, utan jag uppfattar min egen medvetenhetsyttring blott såsom led i hela den yttre situationen. Jag har för mig den plats, på hvilken jag vid betraktandet stod, liksom också landskapet själft. Båda fogar jag tillsammans till ett enda rumsligt helt, och *här*, säger jag mig, försiggick betraktandet. Och man kan väl i allmänhet säga, att ju bestämdare jag erinrar mig en föregående medvetenhetsyttring, desto bestämdare drager jag också konturerna till den yttre situation, till hvilken den hörde. Till och med upplefvelsen af den mest intima stämning kan jag ej erinra mig utan att bestämma för mig den yttre situationen.

Endast en möjlig förvexling af skillda saker kan här leda åt annat håll. Om jag på nytt föreställer något förut upplefvadt och detta sker med »bekantskapskänsla», så är det att betrakta som en erinring af det förut upplefda, men ej af upplefvelsen själf i dess individuella karaktär. För att denna själf skall erinras, är visserligen dess förnyande på angifvet sätt en betingning. Men därjämte fordras en föreställning om den förflutna upplefvelsen såsom min i förbindelse med en visshetskänsla. Nu behöfver icke den blotta förnyelsen af en föregående upplefvelse med bekantskapskänsla vara förbunden med en föreställning om den yttre situationen vid upplefvelsen. Men en slik förnyelse är alldeles icke något medvetande om den psykiska individuella akten, fast den är betingning därför. Däremot måste — och det är hvad som

här påstås — erinringen af själfva den individuella psykiska akten vara förbunden med en föreställning om den yttre situationen. Men genom förvexling af de båda föreställningsakterna kan den meningen uppstå, att man utan lokalisering kunde erinra en förfluten upplefvelse.

Vi se därefter på den bestämda temporaliseringen af de medvetenhetsyttringar hos oss själfva, hvarom vi äro medvetna. Sker denna oberoende af den bild jag gör mig af den yttre verkligheten? Är det icke ett faktum, att förhållandet är omvändt? Om jag skall temporalisera min iakttagelse af ett visst ställe, sker det icke på det sättet, att jag inordnar den yttre situation, till hvilken iakttagelsen hörde, i det yttre skeendet? Huru *denna* temporalisering i sin ordning sker, är här ej att undersöka[1]. Men kanske jag är medveten om mina närvarande medvetenhetsyttringar i deras nukaraktär utan att infoga dem i en yttre situation? Därvid har man att taga i betraktande, att min nuvarande totalsituation otvifvelaktigt i det naturliga medvetandet anknytes till min egen kropp. Föreställer jag mig som en särskild individ, hvilket alltid blir nödvändigt, såvidt jag öfverhufvud förlägges till en objektiv tid, så blir denna särskildhet närmast bestämd genom införläggandet af medvetenhetsyttringarna i den egna kroppen. Dess närvarokaraktär blir då ett nödvändigt moment i föreställningen om yttringarnas närvaro.

Hvad här saken i själfva verket gäller är detta. Jag kan icke förlägga mina själsyttringar till en objektiv tid utan att insätta dem som leder i det allmänna förloppet. Men härvid får den fysiska verkligheten en egendomlig predominans. Tiden kan jag fullständigt fylla ut endast med den fysiska verkligheten. Medvetenhetsyttringarna framställa sig ingalunda som en fullständig serie, utan erbjuda beständiga pauser, som utfyllas med fysiska verkligheter, och framstå för det naturliga medvetandet såsom börjande, hvarvid fysisk verklighet utfyller det nödiga ante. Men märk nu, att utfyllningen af tiden är nödvändig för dess egen föreställbarhet. Om en tom tid kan jag icke göra mig någon föreställning, därför att där saknas allt, som kan differentiera den ena tidpunkten från den andra. Men differens mellan ett före och ett efter är för tidsföreställningen nödvändig. Häraf följer, att uppfattningen af den

[1] Jmfr. Münsterberg, Grundzüge der Psychologie, I, sid. 249 f. Här sker dock den nyss i texten behandlade förvexlingen.

fysiska verkligheten, som allena tänkes oafbruten, är nödvändig för föreställning om den objektiva tiden själf. Därför förbinder den sig med var tidsföreställning, så att den blir den allmänna ram, inom hvilken alla som helst tidliga företeelser måste inordnas. En lokalisering af medvetenhetslifvet i dess tidliga halt blir nödvändig.

Det kunde invändas, att den nödvändiga tidsfyllande verkligheten ju kunde vara den fysiska, men afbruten af rent andliga förlopp, så att det hela blefve en enhet af fysiska och rent andliga verkligheter. Då skulle den fysiska verkligheten alls icke såsom sådan bli det inom den empiriska verkligheten tiden framställande och därmed den allmänna ramen för temporalisering. Men ett sådant förlopp skulle sakna den kontinuitet, som det tidsfyllande på grund af tidens egen kontinuitet måste äga. Öfvergången från kroppslighet till okroppslighet och tvärtom kan ej vara kontinuerlig. Därtill skulle erfordras, att man kunde tänka sig kroppsligheten kontinuerligt uppstå eller försvinna. Men detta är omöjligt. Ty den förutsatta minsta rumslighet är tänkbar blott genom sakens inordning i det individuella rummet. D. v. s. med hvarje som helst rumslighet är det totala rummet själft förhanden med för differentieringen af momenterna nödig rumsfyllnad.

Vidare kunde invändas, att man faktiskt använder sig af två tidsbestämningar. Den ena är den, som sker i direkt anknytning till de gifna psykiska förloppen och är af subjektiv art, den andra är den, som direkt anknyter till det yttre förloppet och är af objektiv art. Sålunda kan ett tidskede på grund af upplefvelsernas rikedom eller omvändt på grund af långtrådighet framstå som längre än ett annat, äfven om detta rent objektivt är mindre. Ett fåtal sekunder kan för den, som är i lifsfara, af liknande psykologiska anledningar tänja ut sig till minuter och timmar o. s. v. Och likvisst kan man under detta ha full klarhet i den objektiva varaktigheten. Emellertid skulle man svårt misstaga sig, om man trodde, att det härvid föreligger medvetande om två olika slags tider, en subjektiv för de inre förloppen, en objektiv för de yttre. Den, för hvilken en dag af samma objektiva längd som en annan förefaller längre på grund af upplefvelsernas relativa rikedom, han föreställer sig därvid ej ett specifikt subjektivt tidsafstånd eller ett ensidigt till hans upplefvelser sig hänförande. Utan hvad han mäter, är just intervallen mellan de yttre företeelser, som för honom beteckna dagens början, exempelvis

solens uppgång eller hans eget uppstigande, och de, som beteckna dess slut. Denna intervall, fylld af allehanda yttre förlopp, liksom äfven af hans egna upplefvelser. Den som i lifsfara subjektivt bedömer varaktigheten, han åsyftar naturligtvis därmed hela den yttre situation, i hvilken han befinner sig, och i hvilken han intrajicierar sina egna medvetenhetsyttringar o. s. v. Hvad som här är subjektivt är blott sättet, hvarpå afståndet mätes. Man mäter det icke efter iakttagna likformiga rörelser, exempelvis efter klocka, utan man tycker sig direkt erfara tidsafståndens relativa storhet. Det råder samma förhållande mellan de båda sätten att mäta som mellan uppmätningen af två rumsafstånds relativa storhet genom användning af mätsticka och genom användning af ögonmått.

Detta är nu med det anförda sagdt. Medvetenhetsyttringarna förläggas, såvidt de stå i tidligt förhållande inbördes, till samma objektiva tid, till hvilken de yttre företeelserna höra. Därmed måste de intrajicieras i den yttre verkligheten, som genom sin unika tidliga oafbrutenhet förknippas med den objektiva tidens egen tillvaro. Härur kan nu en bestämd slutsats dragas med afseende å det sätt, hvarpå medvetenhetslifvets kausala sammanhang måste framträda. Såvidt detta är ett sammanhang, som refererar sig till tiden, är ett sammanhang mellan tidliga företeelser i deras tidlighet, kan det aldrig på någon punkt erbjuda den slutenhet inom sig, det för-sig-vara, som utmärker jag. Det är också så, att det för den naturliga reflexionen alltid framställer sig som betingadt af fysiska förhållanden, i och med det samma medvetenhetslifvet i sin tidlighet intrajicieras i kroppen. Se vi bort från hyperidealistiska filosofiska eller psykologiska föreställningssätt, som aldrig kunna göra den naturliga åskådningen om intet, så framträder för hvar och en som reflekterar hans själslif såsom betingadt af hans fysiska tillblifvelse och uppehållelse, må man sedan ha hvilka superstitiösa föreställningar som helst om det fysiska lifvets karaktär. Vidare framställa sig fysiska förhållanden såsom mäktiga att ingripa störande i, resp. befordrande medvetenhetslifvets kontinuitet. Slutligen framställer sig medvetenhetslifvet såsom aldrig rent bestämdt af inre faktorer utan beständigt påverkadt af den yttre omgifningen. Sinnesintrycken, som beständigt göra sig gällande inom medvetenhetslifvet, bestämmande dess allmänna karaktär, fattar man såsom beroende af de yttre tingen själfva och deras influenser på den egna kroppen. Särkildt får detta betydelse, om man tager i betraktande, att all social gemen-

skap förmedlas genom sinnesintryck. I alla dessa fall följer bristen på slutenhet inom sig i medvetenhetslifvets sammanhang med dess intrajiciering i kroppen, hvilken åter efter förut gifven framställning är en betingelse för uppfattningen af dess tidliga karaktär. Det finnes sålunda för det naturliga medvetandet på ingen punkt slutenhet inom sig hos det tidliga sammanhanget inom medvetenhetslifvet. Det kan då också såsom sådant icke gifva medvetande om *mig* och är odugligt till förklaring af jagenhetsmedvetandet, såvidt frågan gäller, hvad innehållet i detta medvetande är.

Men observera nu, att det sammanhang i medvetenhetslifvet, som vi ej tillskrifva någon slutenhet inom sig, är blott det specifikt tidliga. Nu erbjuder sig emellertid äfven ett sammanhang mellan medvetenhetsyttringarna, som verkligen visar en bestämd slutenhet inom sig. Detta sammanhang, om hvilket vidare skall afhandlas sedan, är gifvet därmed, att jag i alla mina medvetenhetsyttringar ser »mig» och därmed också ser dem alla inneslutna i »mig» såsom enkel och individuell enhet. Detta uppfattningssätt innebär i och för sig ett sätt att förbinda dem till ett inom sig slutet sammanhang. Men just ur det här föreliggande sammanhangets slutenhet inom sig kan den slutsatsen dragas, att här föreligger medvetande om ett sammanhang, som principiellt icke är af tidlig natur. Så är ock verkligen förhållandet. »Jag» i formellt omedelbart självmedvetande, hvilket jag här är enheten, betecknar genom sin enkelhet och slutenhet inom sig något, som svär emot hvarje som helst inordning i tiden. Hos allt som har varaktighet måste skiljas mellan förfluten och förhandenvarande tillvaro, hvarvid den förra är från den senare utesluten. Det som har varit är i denna sin förflutna tillvaro icke mer. På grund af detta uteslutningsförhållande mellan saken i skilda tidsbestämdheter passar det enkla »jag» icke i tidsformen. När vi föreställa oss själfva äga tidlig tillvaro, hvarmed, såsom ofvan är visadt, alltid följer äfven kroppslighet, så är det icke längre fråga om »jag» i omedelbart själfmedvetande, som i sig självt, blott såsom »jag», är individuellt. Utan saken gäller då ett särskildt jag jämte andra, som är individualiseradt genom i jagbegreppet självt icke liggande momenter. Jagbegreppet har därvid, ehuru det får sin betydelse blott genom »jag» i formellt omedelbart själfmedvetande, icke kvar ograverad det ursprungliga »jags» slutenhet inom sig och tillhörande individualitet, utan är här modifieradt genom sådant, som icke har jagets kynne. Att jag nu trots detta fattar äfven detta

tidliga och rumsliga jag såsom »mig själf», beror därpå, att jag just i de därtill hörande medvetenhetsyttringarna ser »mig», liksom jag inordnar de samma i »mig». I dessa ser jag å ena sidan »mig» och bestämmer »mig själf» därigenom, å andra sidan ser jag däri ett tidligt och rumsligt jag, som blott är ett visst, jämte andra, icke »jag själf». Men »jag» och det särskilda jaget sättas ej på det sättet i inre förbindelse med hvarandra, att det senare skulle inordnas i »mig själf» såsom led, hvilket skulle upphäfva det ursprungliga »jags» slutenhet inom sig. Det enda inre förbindelseledet består däri, att man ser »sig» i det särskilda jagets medvetenhetsyttringar. Alltnog: det erbjuder sig verkligen för medvetandet ett inom sig slutet sammanhang, nämligen det som mina medvetenhetsyttringar erhålla, i det de inordnas i »mig». Men *detta* sammanhang har icke tidlig karaktär, utan har sin enhet i det otidliga »jag själf», inom hvilket alla leder falla.

Det är nu också att märka, att det förhållandet, att det tidliga jaget, trots att det å ena sidan såsom tidligt inordnas i det allmänna verldssammanhanget, likväl å andra sidan uppfattas med en relativ slutenhet inom sig, en relativ personlig enhet, det beror på det visserligen genom tidlig bestämdhet modifierade *jag*, som här föreligger, hvilket principiellt sedt är »jag själf» i formell bemärkelse, öfverfördt på något yttre. Såsom »jag» är det otidligt och skänker i denna sin otidliga karaktär åt sig i sin tidliga bestämdhet en relativ slutenhet inom sig. Detta är just det för *själf*medvetandet utmärkande, att det med föreställningen om medvetandet förknippar ett föreställningsinnehåll, som till sin natur är af otidlig art. Däraf det komplicerade förhållandet, då ju medvetandet alltid tillika framställer sig som tidligt. Naturligtvis är med det sagda alls intet påstådt om medvetandets verkliga beskaffenhet. Det är alls icke sagdt, att det verkligen skulle äga en otidlig, jagbestämd sida och en tidlig. Här åsyftas endast att framställa, att vi vid analys af själfmedvetandet kunna bringa i ljuset föreställningsinnehåll af angifven art.

Detta nu här inskjutet endast för att ge tillbörlig belysning åt det oriktiga i den åskådningen, att jagenhetsmedvetandet skulle *vara* ett medvetande om medvetenhetsyttringarnas tidliga sammanhang.

12. Vi vända oss därefter till den andra af de båda åskådningar, till hvilka vi hade att taga ställning. Man betraktar också ofta jagenhetsmedvetandet såsom medvetande om den, ehuruväl

tidliga, likväl relativt enkla enhet, som är medvetenhetslifvets verkliga bärare. Då i själslifvet viljan framträder såsom den självständigt verksamma kraften, ligger det nära till hands att fatta den ifrågakommande bäraren af själslifvet såsom varande väsentligen vilja. Därför fattar man stundom jagenhetsmedvetandet såsom medvetande om grundviljan i dess enkelhet. Så t. ex. hos Maier[1].

Gent emot en slik åskådning är nu närmast att anmärka, att den icke är mäktig att förklara det omedelbara jagenhetsmedvetandet — medvetandet om mig i min enkla enhet. Det är att märka, att den tidliga enkla bärare af själslifvet, hvarom i föreliggande åskådning är fråga, icke kan vara något annat än en särskild enkel enhet jämte andra. Man går ut från en förutsatt mångfald af sådana enkla bärare af själslif och betraktar hvars och ens självmedvetande såsom medvetande om hans särskilda enhet. Men denna särskilda enhet är gifvetvis icke individualiserad blott såsom enkel enhet, utan genom andra bestämdheter. Men »jag» i omedelbart självmedvetande är redan såsom enkel enhet med tillhörande själf-vara, är redan såsom »jag själf» i formell bemärkelse individualiserad, behöfver icke vare sig någon särskild innehållsbestämdhet eller temporalisering därför. Det måste sålunda i det omedelbara jagenhetsmedvetandet föreligga ett medvetenhetsinnehåll af specifikt annan natur än den tidliga enkla enhet, som tilläfventyrs är det särskilda själslifvets bärare.

Men om nu medvetandet om »mig själf» måste betraktas såsom det allena ursprungliga jagmedvetandet, från hvilket äfven medvetandet om särskilda jag erhåller sin betydelse, så kan ej ens medvetandet om mig såsom en särskild person jämte andra betraktas såsom ägande sin innehållsbestämdhet genom den ifrågakommande bäraren af själslifvet.

Vidare kan den anmärkningen göras, att det i åskådningen skeende antagandet af en tidlig enkel enhet stöter på vissa logiska svårigheter. 1:o synas bestämningarna enkelhet och varaktighet upphäfva hvarandra, såvidt enkelhet skall innebära oupppdelbarhet. Såsom nyss påpekats, inträder med varaktigheten diskretion mellan det föregående och det efterföljande i det varaktigas tillvaro och visserligen är att märka, att för denna uppdelbarhet kan på grund af tidens oändliga delbarhet icke sättas någon gräns. 2:o måste

[1] Psychologie des emotionalen Denkens, sid. 201.

den ifrågakommande själsenheten betraktas som ett själf, dels för att därur skall kunna förklaras något jagenhetsmedvetande, dels därför att enkelhet och slutenhet inom sig, såsom förut visats, involvera hvarandra. Men ett begränsadt själf, hvarom här är fråga, är en omöjlighet, då själfvet såsom begränsadt står i relation till det begränsande såsom något yttre, hvarmed dess slutenhet inom sig, dess hänförande af sig på sig, upphäfves.

Emellertid uppstår härvid den frågan, hvad det är som föranleder den så stora vanligheten och naturligheten af en sådan åskådning som den nu behandlade. Därpå är nu närmast att svara, att den har en till synes så fast bas som den inre erfarenheten själf. Det är ett faktum, att vi i självmedvetandet framställa oss för oss själfva såsom tidliga, relativt enkla jagenheter, såsom tidliga och därmed ändliga personer. Ingenting är då naturligare än att förklara självmedvetandet såsom den ändliga personens medvetande om sig själf.

Det är nu också af intresse att iakttaga, hurusom självmedvetandet ej blott föranleder antagande af tillvaron af ändliga personer utan äfven afficierar det filosofiska sättet att rättfärdiga den logiska möjligheten däraf. Först är att nämna, att man stundom härutinnan resonnerar på ett sätt, som står i den mest intima förbindelse med självmedvetandets eget uppfattningssätt. Man tänker så: Naturligen är jagenheten eller den personliga enheten icke såsom sådan ändlig, men samma väsen, som är person, är tillika tidligt. Blott inom denna *sida*, som i abstraktionen är att skilja från själfva personligheten, faller ändligheten. Därför att på detta sätt oändligheten och ändligheten falla inom i abstraktionen urskiljbara sidor af väsendets tillvaro, upphäfva de ej hvarandra.

Vi skola nu här närmare belysa detta sätt att reflektera genom hänsyntagande till självmedvetandet.

Först erinras om, att medvetandets ofullkomlighet i uppfattningen af verkligheten på visst sätt yttrar sig däri, att det icke fullständigt sätter momenterna hos det gifna i förbindelse med hvarandra. Den ovetenskapliga uppfattningen öfvergår till en vetenskaplig genom att på någon punkt insätta sammanhang mellan skilda momenter och visserligen på sådant sätt, att detta sammanhang infogar sig såsom led i ett förutsatt totalt sammanhang. Det kan nu emellertid hända, att medvetandet på grund af sin ofullkomlighet in abstracto fasthåller bestämningar hos ett och samma utan att sätta dem i någon annan förbindelse med hvarandra än

den, som är gifven därmed, att de uppfattas hos ett och samma föremål. Då ser man saken från olika »sidor». Häri ligger naturligen, i och för sig ingenting betänkligt ur objektiv synpunkt. Tvärtom är en slik abstrakt betraktelse en förbetingning för ett vidare gående förbindande af bestämdheterna, för ett förbindande af dem i deras egenartade differenta natur.

Emellertid kan därmed en situation inträda, som komplicerar förhallandet. Det händer, att man hos de skilda in abstracto betraktade sidorna företinner motsatta bestämningar. Ej heller detta är i och för sig ur objektiv synpunkt något betänkligt. Om det gäller sinliga föremål, så kunna väl de skillda sidorna objektivt sedt tillskrifvas motsatta bestämdheter. Ty såvidt det gäller föremål i rum eller tid, kunna sidorna sättas i ett visst uteslutningsförhållande inbördes, då de motsatta bestämdheterna alldeles icke upphäfva hvarandra såsom bestämdheter hos ett och samma. Och det är att märka, att i sådant fall är just de olika sidornas insättande i uteslutningsförhållande inbördes ett verkligt förbindande af dem i deras skiljaktiga natur genom den enhetliga rums- eller tidsformen. D. v. s. den egentliga sidobetraktelsen med sin abstrakta natur upphör därmed. Därför är det exempelvis alldeles ingen motsägelse däri, att en icke kvadratisk rektangel med hänsyn till de parallela gränslinjerna är liksidig, med hänsyn till de icke parallela är oliksidig, eller ännu enklare, att en parallelogram har både parallela och icke parallela gränslinjer. De gränslinjer, hvarom det i ena fallet är fråga, sammanfalla ej i rummet med dem, som förekomma i andra fallet. Just genom att så sätta de skilda sidorna i uteslutningsförhållande inbördes blir det möjligt att reflektera dem såsom tillhörande ett och det samma, under det att de därförutan visserligen in abstracto ses hos samma föremål, men ej kunna reflekteras såsom därtill hörande.

Men en annan situation inträder, om någon af de motsatta bestämdheterna hos de in abstracto fasthållna sidorna icke är af sinlig natur, sålunda svär emot en inordning i rummets eller tidens former. Då kunna tydligen sidorna med sina motsatta bestämdheter icke förbindas i sin egenartade karaktär genom att sättas i ett uteslutningsförhållande, för hvilket rum eller tid utgör enheten. De måste då för att förbindas på sådant sätt, att de kunna reflekteras såsom bestämningar hos ett och samma, direkt förenas med hvarandra. Därmed måste försöket att så förbinda

dem leda till motsägelse. D. v. s. urskiljandet är i detta fall ej en blott förberedelse för förbindandet af sidorna i deras egenartade karaktär. Utan det är äfven objektivt sedt vilseledande, emedan om förbindandet sker med hänsyn till det förhållandet, att de urskiljas hos ett och samma, uppstår motsägelse. Förutsättningen för, att trots detta sidor med motsatt bestämdhet af den angifna arten verkligen kunna hos föremålet in abstracto fasthållas, är denna. De urskilda sidorna få icke i och för sig upphäfva hvarandra. Annars vore det omöjligt att iakttaga dem hos ett och samma. Motsatsen måste då inträda genom någondera sidans förbindelse med ett tredje element, som inkommer på grund af uppfattningssättets ofullkomlighet. Ofullkomligheten ligger här i det blott abstrakta fasthållandet af sakens bestämningar eller i underlåtelsen att sätta dem i sammanhang med hvarandra. Detta abstrakta fasthållande måste sålunda vålla, att någondera sammanföres med ett tredje, som åstadkommer, att de upphäfva hvarandra såsom bestämningar hos ett och samma.

Nu är just själfmedvetandet det typiska exemplet på ett sådant fall. Såsom förut framställts, reducerar sig medvetenhetsenheten genom att betraktas för sig till en enkel enhet. Genom att in abstracto fasthållas går den så tillsammans med det i samma medvetande gifna självet. Detta ger medvetande om »mig», sedd i mitt verkliga medvetande. Men å andra sidan ser jag hos samma medvetande en viss tidlig och därmed äfven rumslig bestämdhet. Nu är att märka, att det icke ligger någon motsägelse däri, att medvetandet är tidligt och rumsligt bestämdt trots den därtill hörande medvetenhetsenheten. Det framgår af den gifna framställningen, att denna enhet såsom sättet för den referens, som medvetandet om något innebär, icke får betraktas som enkel enhet i betydelse af upphöjdhet öfver hvarje uteslutningsförhållande. Ty med enkelheten måste följa referens på sig själf. Men enheten i fråga är sättet för en referens på något, i hvilket referensen själf icke förekommer. Medvetandets enhet betecknar visserligen själf intet uteslutningsförhållande. Det sätt för det medvetna väsendets referens på objektet, som är förhanden i medvetandet, kan icke bestämmas annat än som själfva medvetenheten. Men därtill hör intet som helst uteslutningsförhållande. Detta framträder tydligast i den egenskapen hos hvarje medvetande, att hos det uppfattade förekomma alla momenter i *ett* medvetande, så att i det det ena upp-

fattas, uppfattas också det andra[1]. Detta vore omöjligt, om själfva medvetenhetsreferensen vore uteslutning. I sådant fall blefve objektets momenter från hvarandra uteslutna i själfva medvetandet om dem i stället för sammanfattade. Men detta att medvetenhetsenheten själf icke innebär uteslutning, hindrar icke, att den, då den alltid måste skiljas från den enkla enheten själf, förekommer i uteslutningsförhållanden. Det tidliga föremålets utsträckning i rummet innebär i och för sig alls icke något tidligt uteslutningsförhållande. Men detta hindrar icke, att det utsträckta föremålet kan stå i ett sådant förhållande. Öfverhufvud gäller, att det som är i uteslutningsförhållande självt icke kan uppgå i det uteslutningsförhållande, i hvilket det är, utan alltid måste ha en egendomlig beständhet, till hvilken såsom sådan icke uteslutningsförhållandet hör. Annars funnes intet, som stode i förhållandet. De hos det verkliga medvetandet urskilda sidorna, medvetenhetsenheten och tidligheten med åtföljande rumslighet, upphäfva sålunda icke i och för sig hvarandra. Å andra sidan måste nu medvetenhetsenheten inträda i motsatsförhållande till tidligheten och rumsligheten, såvidt den genom att vara in abstracto fasthållen går tillsammans till ett med självets enkla enhet. På det sättet fins nu med afseende å medvetandet förutsättningen för urskiljandet af sidor med motsatt beständhet utan någon möjlighet att insätta dem i uteslutningsförhållande i rum eller tid.

Emellertid är det å andra sidan naturligt, att äfven i ett fall sådant som det angifna de skilda beständheterna måste sättas i förbindelse med hvarandra. Enheten af det föremål, hos hvilket de urskiljas, nödvändiggör förbindelsen. Och visserligen nödvändiggör denna enhet, då förbindande genom inordning i rum eller tid här är omöjlig, att de omedelbart förbindas. Därvid uppstår en ur objektiv synpunkt motsägande förbindelse. Den blir dock subjektivt sedt möjlig, emedan det ursprungliga urskiljandet af beständheterna hos *ett och samma* ger åt förbindandet den enhet, hvarigenom det hela hindras att sprängas isär.

[1] Detta sammanfattande, som tillhör hvarje som helst medvetande, måste skarpt skiljas från förbindandet af de uppfattade momenterna i deras objektiva karaktär. Det senare innebär, att i det uppfattade självt förekommer en enhet i dess momenter, hvilken själf är föremål för medvetande. Men sammanfattandet, hvarom här är fråga, betecknar icke förhandenvaron af någon enhet i det som uppfattas. Utan det är endast fråga om en enhet i medvetenhetsreferensen på alla momenter, som uppfattas. Därför står tillvaron af oförbundna momenter i ett medvetande icke i strid med medvetandets enhet.

Tillämpadt på vårt fall, inträder det förhållandet, att jag ser mig tidlig och därmed äfven rumslig, hvilket jag icke blir »jag själf» såsom omedelbart individuell utan ett särskildt jag, som individualiseras genom temporalisering och lokalisering. Dock måste alltid »jag själf» tillika kvarstå, emedan till jagnaturen hör absoluthet, sålunda frihet från all tidlig och rumslig relativitet, och denna frihet finns blott hos detta »jag själf». Det är därför i sin frihet därifrån betingning för förekomsten af hvarje som helst jag i medvetandet[1]. Alltså under det jag i det alltid kvarstående ursprungliga själfmedvetandet hos det tidliga och rumsliga medvetandet endast ser »mig» jämte tidligheten och rumsligheten utan att se de skilda momenterna i hvarandra, ser jag i det likaledes nödvändiga sekundära själfmedvetandet jaget själft tidligt och äfven rumsligt. Därmed är det gifna jaget ett särskildt jag, som vid reflexion bestämmes såsom ett begränsadt jag. Endast såtillvida blir detta särskilda jag för mitt medvetande »jag själf», som jag just i de därtill hörande medvetenhetsyttringarna ser »mig själf», liksom jag däri inordnar dem. Men att den här föreliggande objektivt sedt motsägande förbindelsen är subjektivt möjlig, beror därpå, att de motsatta bestämdheterna i det ursprungliga själfmedvetandet verkligen uppfattas hos ett och samma, den konkreta medvetenhetsyttringen.

Men om man nu vid tanken på, att en objektivt motsägelsefull förbindelse här synes äga rum, försvarar den samma objektivt sedt med, att de motsatta bestämdheterna gälla om ett och samma från olika synpunkter, upphöjer man den abstrakta sidobetraktelsen från att vara en förberedelse till det objektivt giltiga förbindandet till en princip för denna förbindelse. Eller man gör medvetandets abstrakta urskiljande af momenter hos ett och samma, dess urskiljande utan förbindande af de urskilda momenterna, sålunda medvetandets *brist* på förbindande till bas för en objektivt giltig förbindelse. Man inför då i den filosofiska reflexionen det subjektiva sätt att förbinda motsatta momenter på basen af ett abstrakt urskiljande, som förekommer i det naturliga medvetandet.

Tillämpadt på själfmedvetandet: om man söker upphäfva motsägelsen i ett tidligt jag så, att jaget *såsom* jag icke är begränsadt, utan begränsningen tillhör det samma såsom tidligt, så att sålunda de motsatta bestämdheterna kunna gälla om ett och samma genom

[1] Se ofvan sid. 35.

att hänföra sig till skilda sidor, så gör man ett abstrakt isärhållande af sidor med motsatt bestämdhet hos det konkreta medvetandet till princip för deras objektivt giltiga förbindelse. Eller man finner ingen svårighet vid förbindelsen, emedan man vägrar att gå vidare och fråga efter, huru nu »sidor» med motsatt bestämdhet kunna stå tillsammans med hvarandra hos ett och samma. Därmed visar man, att den filosofiska reflexionen är afficierad af självmedvetandets sätt att förbinda motsatta momenter, som har sin princip just i det abstrakta isärhållandet af sidor med motsatt bestämdhet hos ett och samma.

Men därmed är nu också klart, att detta sätt att rättfärdiga motsattas förekomst hos ett och samma icke har någon logisk valör, då därmed i själfva verket endast hänvisas till medvetandets förmåga att hos ett och samma isärhålla bestämdheter. Därmed är nämligen gifvet, att man alls icke visar möjligheten af en saklig förbindelse af motsatta hos ett och samma. Visserligen är, såsom framgår af det föregående, sidobetraktelsen, då det gäller ett objektivt giltigt förbindande, att försvara, om fråga är om sinliga föremål. Men i själfva verket är det då endast skenbart en sidobetraktelse, hvarpå man stödjer sig. I realiteten lämnar man denna betraktelse, då man sakligt förbinder de motsatta genom att med rum eller tid som enhet förlägga dem i hvarandra uteslutande sfärer af det hela.

Men äfven då man höjer sig öfver synpunktsbetraktelsen och erkänner det ändliga jagets motsägande karaktär, såvidt det bestämmes som en relativt själfständig och enkel enhet, som är medvetenhetslifvets bärare, visar sig självmedvetandets inflytande däri, att man trots detta förfäktar möjligheten af ett ändligt jag i angifven betydelse. Af sådana sätt att tänka må här nämnas två. Man menar såsom Hegel, att det af naturen begränsade jaget trots sin inre motsägelsefullhet är möjligt, emedan de motsatta momenterna inga i en högre absolut enhet, där de finnas »uppbevarade», ehuruväl tillika upphäfda i sin motsats. Och att märka är, att det absoluta jaget (»anden») först på detta sätt enligt åsikten kan bestämmas såsom fullständigt bestämdt, emedan det blott genom förbindande af det ändligas grundmotsats i sig blir af det samma fullt bestämdt. Emellertid är det tydligt, att för att det begränsade jaget med hänsyn till sin inre motsats skall kunna i det absoluta jaget negeras, måste det såsom sådant finnas där. Men i så fall står frågan om den möjliga realiteten af det motsägande olöst

kvar, nämligen såvidt det måste poneras såsom förutsättning för sin egen negation.

Ett annat sätt att försvara det begränsade jagets möjlighet i angifven mening trots dess motsägande karaktär ligger i skiljandet mellan väsen och fenomen i betydelse af fullständig och bristfällig realitet. Det begränsade jaget är, menar man, icke verkligheten kat exokän. Den motsats, som tillhör det samma, träffar därför icke denna. Den *verklighet*, som det begränsade jaget har, är därför icke motsägande. Motsägande är det blott, såvidt det lider brist på verklighet. Det är tydligt, att här bristen på verklighet är själf betraktad som en realitet. Det *finnes* äfven, menar man sådant, som brister i verklighet. Annars skulle bristen på verklighet hos det begränsade jaget såsom sådant innebära blott detta, att det icke finnes något begränsadt jag, hvars möjlighet det dock gällde att ådagalägga. Därmed är då tydligt, att frågan kommer igen i den formen: hvad ligger det för mening i, att en brist på verklighet själf är verklig?

Men allra starkast visar sig självmedvetandets inflytande på sättet att tänka i ifrågavarande hänseende, då man, lämnande åsido alla frågor om det ändliga jagets möjlighet i angifven betydelse, häfdar dess verklighet på grund af självmedvetandets faktiska förhandenvaro såsom »inre erfarenhet». Det ligger ju dock i öppen dag, att om det i detta afseende är fråga om en *teori* om exempelvis den »inre erfarenhetens» absoluta kunskapsvärde, så måste den göra anspråk på att vara objektivt begrundad. Men därmed är motsägelselagen förutsatt. Tydligen lamslås här eftertanken af den *subjektiva* omedelbarhet, den *evidens*, som självmedvetandet har. Dock har all vetenskap till väsentligt kännemärke att genom användande af objektivt hållbara grunder höja sig öfver det *subjektivt* omedelbara, det påtagliga.

13. Vi ha nu framställt det formella omedelbara självmedvetandet såsom ett medvetande om självet, hvarmed medvetenhetsenheten in abstracto går tillsammans. Därvid framträder självets enkelhet och därmed följande individualitet i det omedelbart gifna »jags» enkelhet och individualitet i mångfalden af medvetenhetsyttringar.

Vi ha nu att ur den skedda undersökningen utdraga vissa betydelsefulla korrolarier. Det första rör realitetsfrågan. Det är härvid det egendomliga förhållandet att observera, att gent emot hvad som helst annat än »mig själf» står det naturliga medvetan-

det i den positionen, att frågan alltid kan uppstå, om det verkligen existerar. Den sinliga världen i det hela kunde ju vara ett blott sken, men att jag *förnimmer* den, är omöjligt att betvifla. Om man nu också icke låter tviflet föra sig så långt, gäller dock alltid följande. Gent emot allt särskildt, som jag uppfattar i den yttre världen, inställer sig alltid den frågan, om det icke är en villa. Först när jag noga har pröfvat saken genom att ställa olika sinnens, olika personers vittnesbörd mot hvarandra etc., anser jag mig kunna konstatera realiteten. Men detta, att jag är *medveten* om saken, synes omedelbart visst, och det synes onaturligt att fråga efter, om min uppfattning af detta är pålitlig. Cartesius häfdar nu också det naturliga medvetandets egen ståndpunkt i detta afseende på det sättet, att han anser i självmedvetandet en medvetandets, »tänkandets», omedelbara uppfattning af sig själf föreligga. Vi ha emellertid förut sökt påvisa, att hvarje sådant antagande är orimligt. Hvad som nu här särskildt intresserar, är, att den åskådning, som i anslutning till Cartesius förklarar den föreliggande naturliga existensvissheten med en antagen sådan medvetandets självuppfattning icke går tillräckligt djupt. Och visserligen gäller detta först på grund af den nämda självuppfattningens inre omöjlighet. Men vidare äfven på grund af den bristfälliga analysen af »jag» i omedelbart självmedvetande.

I själfva verket ger sig den unika, naturliga existensvissheten med afseende å det medvetna »jag» omedelbart såsom korrolarium ur »jags» natur. Hör till »jag» själfvet, så hör också nödvändigt dit realiteten: märk icke realitet in abstracto, utan realiteten såsom sådan. Dessa begrepp visa nämligen båda öfver på hvarandra[1]. Här må nu endast påpekas det förhållandet, att något är blott såsom ett visst, i sig själft från annat skildt. Där förutan föreligger ingenting. Realiteten är därför såsom sådan ett själf, och då själfvet är enkelt och därmed individuellt, är den icke ett själf utan själfvet. Därför måste nu ock till själfvet höra realiteten. Men hör nu sålunda till jag realiteten själf, så ligger det i sakens natur, att med den blotta jaguppfattningen existensen skall vara gifven. Nu är vidare att märka, att i »jag» inordnas organismens egna medvetenhetsyttringar. De få därmed samma direkta existensvalör vid uppfattning som »jag» själft. Men om nu frågan gäller, huruvida det hvarom jag är medveten är något i *och för*

[1] Detta närmare utfördt i min skrift: Das Prinzip der Wissenschaft. I, sidd. 88 f.

sig, rör sig det hela om något, som icke hör till existensen själf, h. e. »jag». Därför är det icke utan vidare klart, att nu äfven detta existerar.

14. Vidare bör här särskildt framhäfvas som korrolarium ur anställda undersökningar något, som dock redan förut, ehuruväl mera i förbigående, blifvit omnämndt. Detta är, att »jag» såsom »jag», huru nu än detta må förefinnas i ett särskildt begränsadt jag, är absolut. Själfvets och därmed det omedelbart gifna jagets enkelhet involverar frånvaro af all slags bestämdhet utifrån eller bestämdhet af annat. Den ifrågavarande absolutheten framträder nu ock direkt däri, att »jag» redan såom »jag», alltså utan hänsyn till allt annat, är fullständigt bestämdt, ett detta. Hvad som är begränsadt, är visserligen också ett detta för att öfverhufvud vara något. Men det är det blott såsom begränsadt, alltså blott i sitt förhållande till något begränsande eller såsom led i ett helt, till hvilket gränsen hör. Absolutheten af det för hvar och en gifna »jag» förefaller nu underlig, men endast om man tänker på de särskilda jagen. Men »jag» är icke det samma som ett af dessa utan är absolut unikt. Ingenting annat än »jag» är just detta enkla »jag själf».

15. Slutligen kan med ledning af det om »jag» i omedelbart själfmedvetande sagda med afseende å det samma bestämmas ett visst egendomligt förhållande till *omdömet*. Vi skola undersöka, huru »jag» måste bestämmas, om det insättes i ett omdöme. Vi tänka oss därvid först omdömet såsom ett sådant, som anger mina bestämningar. Om det är så, att »jag» är urskild i medvetenhetsyttringarna, som därvid också inordnas i »mig», så blir det omöjligt att reflektera öfver, hurudan »jag» är, utan att dess förhållande till de samma kommer ifråga. Men detta kan rebus sic stantibus ej bestämmas annat än så, att jag reflekteras såsom enheten i mina medvetenhetsyttringar och dessa därmed inneslutna i »mig» såsom enhet. Men nu framställa sig medvetenhetsyttringarna för mig såsom tidliga, hvarmed också, såsom förut är anmärkt, följer en lokalisering till kroppen. De få visserligen i omedelbart själfmedvetande vid inordningen i den in abstracto fasthållna medvetenheten eller »jag» otidlig karaktär, emedan de därmed infogas i en otidlig enhet. Men så till vida bli de också själfva föremål för en blott abstrakt betraktelse. Då de reflekteras såsom hörande till mig, gäller frågan, huru de i *verkligheten* bestämma mig. Men vid hänsyntagande härtill kan icke deras tidlighet lämnas ur sikte,

emedan denna i hvarje medvetande nödvändigt framträder, om de också tillika vid inordnandet i »mig» i omedelbart själfmedvetande få otidlig karaktär på grund af »jags» otidlighet.

Alldeles samma förhållande inträder, om »jag» skall vara predikat i ett omdöme, om något bestämmes som »jag». Detta kan af samma skäl ej ske, utan att de såsom tidliga och därmed rumsliga gifna medvetenhetsyttringarna komma med såsom det bestämdas predikater, hvarmed de måste med »mig» förbindas. Det samma inträffar nu också med jagexistentialomdömet. Om jag bestämmes som existerande, måste hänsyn tagas till min *verkliga* bestämdhet. Men så fort det gäller denna, blir abstraktionen från medvetenhetsyttringarnas ständigt sig erbjudande tidlighet och rumslighet omöjlig. Jag, bestämd som existerande, blir därför nödvändigt tidlig och rumslig.

Alltså måste i allmänhet höra till reflexionen öfver mig, att jag temporaliseras och därmed lokaliseras. Så är nu också alltid fallet. Då jag i den naturliga reflexionen öfver mig uttalar något om, hurudan jag är, eller bestämmer något såsom hörande till mig eller mig såsom existerande, kommer hela den psykofysiska organismen i fråga. Ett annat förhållande synes nu visserligen inträda, när det gäller vissa filosofiska spekulationer. Man synes där äga möjlighet att bestämma jaget eller själfmedvetandet såsom absolut och i denna sin absoluthet existerande, alltså att i reflexionen höja det öfver alla tidliga och rumsliga bestämningar. Därmed synes det ock vara möjligt att i den reflekterande abstraktionen fasthålla »mig» och bestämma mig såsom med hänsyn till mitt jag-vara absolut. Emellertid är att märka, att det icke med själfva omdömet om jagets absoluthet är gifvet, att man icke på ett motsägande sätt hos det jag man tillskrifver absoluthet inför ändliga bestämdheter. Visserligen är det uppenbart, att man härvid tänker det vara nödvändigt att abstrahera från all sådan bestämdhet och äfven tänker abstraktionen utförd. Men om detta verkligen har skett, är tvifvelaktigt. Att observera är följande: Man åsyftar i ifrågavarande spekulationer att bestämma det rena jaget, jaget såsom sådant, såsom absolut. Men gällde det ett jag öfverhufvud, som först genom en närmare bestämdhet skulle kunna betecknas som absolut, skulle det icke vara jaget själft, som bestämdes som absolut. Nu är det endast i ett fall, som ett i vårt medvetande gifvet jag redan såsom jag är individuellt. Detta är »jag» i formellt omedelbart själfmedvetande, som är jag utan vidare, icke ett

visst närmare bestämdt jag, och som at hvarje föreställning om ett särskildt jag skänker dess betydelse. Därför måste det vid spekulationerna i fråga gälla just detta jag: »jag själf». Men om nu detta jag för att vara urskildt i omedelbart själfmedvetande måste förekomma i de såsom tidliga och därmed rumsliga gifna medvetenhetsyttringarna, som också däri måste inordnas, så kan det icke reflekteras, så att man verkligen fasthåller det såsom »jag själf», ej blott såsom ett visst jag, utan att hänsyn tages till just dessa medvetenhetsyttringar. Underlåtenheten att taga hänsyn därtill måste leda till, att man lämnar detta »jag själf» och tänker på ett särskildt jag, då absolutheten ej längre ligger i jaget såsom sådant. Men i och med det samma dessa upptagas såsom »jags» bestämningar i en reflexion öfver, hurudan »jag själf» verkligen är, blir det omöjligt att abstrahera från den tidlighet och rumslighet, i hvilken de framträda. D. v. s. om man verkligen åsyftar det jag, som allena såsom sådant är individuellt, såsom man måste för att verkligen kunna säga: jaget såsom sådant är absolut, om man verkligen åsyftar detta »jag själf», så kommer vid bestämmandet af, hurudant det verkligen är, nödvändigt hela den psykofysiska organismen med i spelet.

Nu kunde häremot invändas, att i en ny reflexion kunde tidligheten och rumsligheten hos de till mig själf hörande medvetenhetsyttringarna bestämmas som blott subjektiva. Men i och med det samma vore »jag själf» bestämd såsom medveten just därom. Då nu just detta medvetande måste framträda med tidlighet och rumslighet, måste jag själf också så reflektera det. Att nu återföra denna tidlighet och rumslighet till subjektets uppfattning leder endast till deras återkomst och så in infinitum.

Häraf följer nu, att det är oriktigt, om man tror sig verkligen vid omdömet: jaget är absolut ha abstraherat från all ändlig bestämdhet. Men hvad som föranleder åskådningen är lätt att se. Det är å ena sidan det förhållandet, att verkligen hos »jag» finns något absolut liggande i själfvet eller slutenheten inom sig och den därtill hörande enkelheten. Å andra sidan spelar in det förhållandet, att jag verkligen i det *omedelbara* själfmedvetandet urskiljer »mig» i de verkliga medvetenhetsyttringarna och därmed verkligen hos de samma håller i sär själfvet i förbindelse med den abstrakta medvetenheten från all ändlig bestämdhet, tidlighet och rumslighet, hos medvetenhetsyttringarna.

Här synes med fog den invändningen kunna göras, att i hela den här föreliggande framställningen bestämmes just »jag» såsom absolut. Nu säges däremot, att vid hvarje omdöme öfver »jag» förändligas det samma. Emellertid torde den förmenta motsägelsen lätt nog visa sig som blott skenbar. När det säges, att »jag» icke kan bestämmas i ett omdöme utan förändligande, är det fråga om »jag», betraktad såsom något för sig utan hänsyn till medvetandet om det samma. Men i förra fallet är det blott fråga om »jag» såsom ett visst medvetenhetsinnehåll. Om detta innehåll utsäges, att det innesluter absolutheten såsom ett element, som i det omedelbara medvetandet går tillsammans med andra. Här antages sålunda »jag» alls icke vara något för sig, utan tvärtom upplöses det samma i elementer, som blott vid uppfattningen af dem tillsammans gå ihop till ett enda helt.

16. Men märk nu konsekvensen af den uppställda satsen om »jags» förhållande till omdömet öfver det samma. Om det nödvändigt förändligas vid reflexion, synes det, som om det öfverhufvud icke i formen af »jag» kunde förekomma i ett omdöme. Ett tidligt bestämdt jag är icke redan såsom jag individuellt. Det har andra jag jämte sig. Det föreligger sålunda ett jag öfverhufvud, som individualiseras genom för jaget själft främmande elementer. Det är med ett ord *ett* jag, icke »jag». Det synes da, som om i stället för »jag» såsom led i ett omdöme alltid måste träda ett visst (psykofysiskt) jag.

Men häremot kan nu invändas, att jag verkligen bestämmer mig i omdömen med bibehållande af den egentliga karaktären af »jag». *Jag*, säger jag, icke ett visst jag, existerar. Man har nu emellertid i detta afseendet att taga i betraktande, att något kan pa olika sätt förekomma i ett omdöme. Det kan vara ett led i omdömet, något som bestämmes eller bestämmer. Men det kan också förekomma där såsom den totalitet, hos hvilken urskilda momenter sättas i objektiv förbindelse eller såsom ett blott urskildt moment i detta hela. Slutligen kan det förekomma som moment i ett omdömesled eller i båda.

Säger man: »denne gosse springer», så är däri först att urskilja subjektet: den ur synbilden af den springande gossen uttagna under vexlingen likformiga gestalten, som genom intänkande af vissa bestämdheter förbindes med begreppet eller allmänföreställningen: gosse. Individualiseringen (»*denne* gosse») sker genom uppmärksamhet på den iakttagna gestaltens rumsliga bestämdhet

(»denne» = »den här»). Predikatet åter är begreppet eller allmänföreställningen springandet, som i omdömet bestämmes såsom förhanden hos »denne gosse». Men detta omdömesinnehåll skulle vara omöjligt, om icke därtill hörde den springande gossen såsom en total synbild. Inom denna bild är det som utlösningen af subjekts- och predikatinnehållet sker. Men gifvetvis är icke denna totalitet själf ett led i omdömet utan är blott dess underlag i den meningen, att man hos den samma urskiljer, hvad som i omdömet förbindes såsom subjekt och predikat.

Men i självfva verket är ej den totala synbilden det enda, som förekommer i omdömesinnehållet såsom dess underlag. Det torde vara säkert, att om icke de ur synbilden utskilda subjekts- och predikatsmomenterna i medvetandet sammanställdes, så att man såge in det ena i det andra, utan att de därmed flyta tillsammans, så skulle det icke vara möjligt att i omdömet uttala objektiv samhörighet genom att om det ena predicera det andra. D. v s. ej blott den totala synbilden tjänar som underlag utan äfven enheten af de utskilda: »denne gosse» och springandet, hvilken enhet är gifven genom införläggandet af det ena i det andra. Man kan beteckna den här ifrågakommande enheten så: denne springande gosse. En sådan ännu icke såsom objektiv bestämd förbindelse föreligger redan i, hvad som här är betecknadt som subjekt: »denne gosse». Den likformiga gestalten, den bestämda lokaliteten och gossebegreppet äro här förbundna, utan att förbindelsen är bestämd som en saklig samhörighet, d. v. s. utan att den är öfvergången i omdöme. Det är oriktigt att, som stundom sker, i ett sådant fall tala om ett elementärt omdöme. Visserligen kan det med skäl ifrågasättas, om icke redan genom individualiseringen: »*denne* gosse» realitet är intänkt i förbindelsen mellan den åskådligt gifna likformiga gestalten och gossebegreppet. Detta-varat torde nämligen redan innesluta realitet. Men man måste under alla omständigheter skilja mellan en sådan förbindelse af realitet och något annat, där man blott ser in det ena i det andra, och det egentliga omdömet. I förra fallet är självfva *det reella bandet* mellan momenterna icke reflekteradt. Visserligen finnes ett band genom inskådandet af det ena momentet i det andra. Men att här finnes ett reellt, ett i saken själf liggande band, det blir tänkt först i omdömet. Man kan också säga, att i ena fallet förbinder *medvetandet* momenterna i den meningen, att det ena ses in i det andra. I andra fallet föreligger en uppfattning af en *objektiv* förbindelse i denna

dess karaktär. Medvetandet självt förbinder ej i omdömet såsom sådant utan endast uppfattar en förbindelse, om också dess eget förbindande är en förutsättning för denna uppfattning. Naturligtvis utesluter icke det sagda, att gränsen mellan omdömet och den subjektiva förbindelsen i verkligheten blir ytterst vag. Man behöfver blott uppfatta »denne gosse» på det sätt, som uttryckes med: »detta, som är en gosse», så föreligger strax ett omdöme. Likaså sjunker lätt medvetandet om detta såsom en gosse tillbaka till en blott subjektiv förbindelse, till det blotta: »denne gosse», nämligen om det objektiva i förbindelsen skjutes undan. Endast den principiella skillnaden mellan bådas innebörd blir med det föregående uttryckt.

Man kan nu säga, att förbindelsen: »denne springande gosse» utgör öfvergångsledet mellan det ursprungliga underlaget, den totala synbilden, och själfva omdömesförbindelsen. Det är då tydligt, att exempelvis »denne gosse» egentligen här förekommer på två sätt. Dels är han ett hos det ursprungliga underlaget urskildt moment, som icke är utsagdt som led i en objektiv förbindelse, utan blott är subjektivt förbundet med andra momenter i det sekundära underlaget. Dels är han nu äfven ett led i omdömesförbindelsen, dess subjekt.

Nu är emellertid att märka, att ett omdömesunderlag in toto självt kan förekomma som led i ett omdöme. Så är fallet, om det nämnda omdömet får karaktären af en blott utredning af det seddas bestämningar, om det antager denna form: detta (det här) är en springande gosse. »Detta» är nu det ursprungliga underlaget självt, den totala synbilden, individualiserad genom lokaliseringen (»här»). Så är också fallet, om det antager formen af ett rent »analytiskt» omdöme, om det blir: denne springande gosse springer. Ett sådant omdöme förefaller tavtologiskt, därför att gränsen mellan den blott subjektiva förbindelsen och omdömesförbindelsen är flytande. Har man föreställningen om »denne springande gosse», i meningen af en blott subjektiv förbindelse af momenterna, så glider man omedelbart öfver till ett medvetande om en objektiv förbindelse. Men principiellt sedt är det icke tavtologiskt, om nämligen subjektet bestämmes som det sammanskådade hela af de ifragakommande momenterna, d. v. s. hvad som här betecknats som det sekundära underlaget till omdömet. Naturligtvis stannar under sådana förhållanden som de angifna underlaget likvisst kvar i sin karaktär af underlag och är såtillvida alls icke något led i omdömet.

Man kunde ifrågasätta, om särskildt i existentialomdömet en sådan skillnad, som nu exemplifierats, kan vara förhanden. Men såtillvida är ett existentialomdöme att behandla på samma sätt som andra omdömen, som man äfven här kan skilja mellan subjekt och predikat. Emellertid kompliceras här förhållandet något däraf, att predikatet, existensen, själf är det reella bandet mellan sig och subjektet, det som existerar. Då det här icke gäller att gifva någon omdömesteori, endast att fästa uppmärksamheten vid skillnaden mellan ett omdömes underlag med därtill hörande momenter och dess leder och därmed vid möjligheten, att något förekommer i ett omdöme utan att vara led däri, så må det i ett enklare fall redan utförda vara tillräckligt.

Men det anförda exemplets behandling gifver äfven uppenbart vid handen möjligheten, att något förekommer i ett omdöme utan att vara led på det sättet, att det är ett moment i ett omdömesled. Gosseföreställningen ingår gifvetvis i subjektet, där den blir med annat förbunden, men är själf icke något led i omdömet.

Vi vända nu tillbaka till den invändningen mot den här gjorda framställningen, att det blir en orimlig konsekvens, att »jag» icke kan förekomma i ett omdöme. Det synes tydligt förekomma i alla till det dömande subjektet självt sig hänförande omdömen. Låt oss nu taga för oss ett jagomdöme, exempelvis: jag känner mig trött och analysera ut det föreliggande medvetenhetsläget, såvidt detta på basen af skedda undersökningar låter sig göra. Vi uppsöka då först omdömets underlag. Ett sådant erbjuder sig närmast i »jag», primärt urskild hos mina tidliga medvetenhetsyttringar, särskildt trötthetskänslan. Därtill höra nu å andra sidan medvetenhetsyttringarna, särskildt trötthetskänslan, jämte känsloinnehåll och specifika sensationsinnehåll, inordnade i jagenheten, hvilket kan ske endast genom abstraktion från deras tidliga bestämdhet. Så tillkommer tidsbestämdheten, likaledes urskild hos medvetenhetsyttringarna, med hvilken af anfördt skäl förenar sig äfven rumsbestämdhet. Dessa momenter förekomma samfäldt hos den förhandenvarande trötthetskänslan, inramad i en flerhet andra medvetenhetsyttringar och innehåll. Denna är då med sin omgifning att betrakta som det totala yttersta underlaget. Detta är emellertid icke tillräckligt. I præsensomdömet: jag känner mig trött insättes en saklig förbindelse mellan jaget och den nuvarande trötthetskänslan. Detta förutsätter, att trötthetskänslan i dess præsenta karaktär och »jag» med inordnade momenter blifva subjektivt förbundna i an-

gifven mening. Men i och med det samma får nu »jag» med sina momenter tidlig och äfven rumslig bestämdhet och förändrar sig till ett särskildt jag. Men då det nu är fråga om samma tidligt bestämda trötthetskänsla, i hvilken jag ursprungligen ser »mig», inordnande den samma i »mig», och då öfriga med det tidliga jaget förbundna medvetenhetsyttringar och känslo- och sensationsinnehåll äro de samma som de, i hvilka jag urskiljer »mig», därvid inordnande dem i »mig», så urskiljer jag »mig» gifvetvis äfven i det sålunda gifna (psykofysiska) jaget med den præsenta trötthetskänslan. Men hvad som nu härvid särskildt är att lägga märke till är, att jag visserligen urskiljer »mig» i jaget med den præsenta trötthetskänslan, men aldrig förbinder det sålunda urskilda »jag» med det tidliga jaget med bibehållande af det förras karaktär. Jag kan icke införlifva det i dess tidliga halt med »mig» i egentlig mening. — Därmed är nu det förmedlande eller närmaste underlaget för omdömet gifvet.

Härtill kan mera i förbigående läggas ett närmare bestämmande af olika schakt af med det genom temporalisering och lokalisering individualiserade jaget förbundna momenter. Ytterst och fullständigast förbindas med jaget vissa konstanta föreställningsgrupper och känslo- och sensationsinnehåll, hvilka under alla omständigheter komma med vid föreställningen om det psykofysiska jag, i hvilket jag ser »mig», om de också icke särskildt uppmärksammas. Dessa bestämma för mig det perdurerande jaget såsom sådant. Därtill kommer nu emellertid i andra hand det præsenta särskilda medvetenhetslifvet med känslo- och sensationsinnehåll med bortseende från trötthetskänslan. Här blir förbindelsen lösare. Men ej heller här behöfver saken vara särskildt uppmärksammad. Så tillkommer för det tredje trötthetskänslan, som äfven relativt löst förbindes med jaget, men framför annat uppmärksammas.

Vi gå nu vidare. I jagomdömet uppfattar jag en objektiv förbindelse mellan det psykofysiska jaget med tillhörande medvetenhetsyttringar och känslo- och sensationsinnehåll (ytterst de konstanta föreställningsgrupperna och innehållen) å ena sidan och den præsenta trötthetskänslan å den andra. Det synes då, som om omdömet borde blifva: detta tidligt och rumsligt bestämda jag känner sig (nu och här) trött, hvarvid till subjektet hör en flerhet yttringar och innehåll, men icke: *jag* känner mig (nu och här) trött. Men här spelar nu in »jags» ställning i det yttersta och det förmedlande underlaget. »Jag» är ju däri urskild utan att dock

vara med något tidligt och rumsligt förbundet. Därför ser jag nu »mig» äfven i det särskilda jag, som är subjekt i omdömet, liksom i predikatet, trötthetskänslan, detta likvisst utan att »jag» med något tidligt eller rumsligt subjektivt eller objektivt förbindes, hvarmed »jag» såsom sådan skulle förlora sig i ett visst jag. Detta är förklaringen till, att man dömer: jag känner mig trött, fast »jag» i verkligheten hvarken är subjekt eller predikat. »Jag» förekommer nu sålunda, kan man säga, på tre sätt i jagomdömet i fråga. Först i det ursprungliga underlaget. Det är där visserligen utan att ändra karaktär förbundet med de särskilda medvetenhetsyttringarna och innehållen, men blott så, att dessa utan all tidlig och rumslig bestämdhet i jaget inordnas. Så i det förmedlande underlaget och därmed i omdömessubjektet liksom i predikatet. I dessa är samma »jag» med inordnade momenter *blott* urskildt. Det följer med så att säga som ett blott bihang utan att ingå någon förbindelse med tidliga eller rumsliga momenter. Det kommer på det sättet med i själfva den objektiva förbindelsen utan att fungera som vare sig subjekt eller predikat.

Det anförda anger nu emellertid icke en enstaka situation vid jagomdömet utan återkommer i sina allmänna drag vid hvarje jagomdöme. Säger man: jag fans då här eller där, så är subjektet ett visst tidligt och rumsligt jag med sina medvetenhetsyttringar och innehåll, i hvilket »jag» ingår som urskildt, men icke med något tidligt och rumsligt förbundet. Predikatet är då- och härexistensen, uttryckande ett bestämdt moment i det tidliga och rumsliga jagets tillvaro. Om därvid tänkes endast på en fysisk tillvaro, utan att några därtill hörande medvetenhetsyttringar erinras, förekommer naturligen icke »jag» alls i predikatet. I annat fall fins »jag» äfven där på samma sätt som i subjektet. Det yttersta och det förmedlande underlaget äro äfvenledes att bestämma i analogi med det föregående fallet. På liknande sätt äro nu sådana med hänsyn till »jags» absoluthet till synes så orimliga omdömen som: jag går, jag äter att behandla, liksom också sådana som: denna sak tillhör mig. I sistnämda fall förekommer »jag» gifvetvis urskild blott i predikatet. I det hela gäller nu: Alltid är »jag» med i jagomdömet, först i underlaget, men äfven i subjekt eller predikat eller i båda. Det är med i dessa, såvidt fråga är om mina medvetenhetsyttringar eller mitt psykofysiska jag. Men det är icke möjligt att subjektivt förbinda med tidliga och rumsliga momenter, som i jagomdömet alltid måste

förekomma. Då nu jaget såsom subjekt eller predikat eller såsom ett sådant led i subjekt eller predikat, som kommer med i den objektiva förbindelsen, alltid är tidligt och rumsligt, kan »jag» aldrig själf vara vare sig subjekt eller predikat eller ens ett sådant led i dem, som insättes i den objektiva förbindelsen. »Jag» är med i jagomdömet blott på det sättet, att till medvetandet om den objektiva förbindelsen hör ett (intuitivt) urskiljande af »mig» i underlaget, i subjekt eller predikat eller båda, som följer med, utan att det urskilda självt insättes i den objektiva förbindelsen.

Den föreliggande situationen blir särskildt belyst, om vi reflektera öfver omöjligheten att fälla ett jagomdöme i denna form: detta bestämda jag med sina medvetenhetsyttringar är jag, om nämligen meningen skall vara, att i subjektet »jag» alls icke förekommer, men i predikatet blott »jag» i egentlig mening utan hänsyn till det psykofysiska jaget. Äro verkligen vid »detta bestämda jag» mina egna medvetenhetsyttringar medtänkta, så förekommer också nödvändigt »jag» däri. Jag är icke mäktig att i medvetandet om mina egna medvetenhetsyttringar fasthålla dessa, utan att ett »jag» därvid kommer med. Tvärtom kan predikatet »jag» för att kunna hänföras på detta bestämda (psykofysiska) jag icke vara »jag» i egentlig mening utan måste självt vara det psykofysiska jaget, i hvilket dock »jag» urskiljes fast utan att insättas i den objektiva förbindelsen.

17. Ännu en invändning bör upptagas rörande konsekvenserna af den här gifna framställningen af »jags» förhållande till omdömet. Vi framställde det naturliga medvetandets ställning med afseende å realiteten af »jag» så, att man alltid måste ponera den samma. Skälet därtill förlades däri, att realiteten såsom sådan redan är ett moment i »jag». Då nu det egna medvetandet inordnas i »jag», blir äfven dess existens otvifvelaktig. Däremot blir alltid tillvaron af något för medvetandet yttre, d. v. s. af den tidliga och rumsliga verkligheten i det hela eller i dess särskilda momenter tvifvelaktig, emedan man därmed synes komma utöfver »jag», till hvilket realiteten hör.[1] Huru står nu det tillsammans med det förhållandet, att »jag» icke kan vara led i ett omdöme? Här synes det ju vara fråga just om »jag». Härpå svaras, att saken står så, att af förut angifna skäl blir det jag, som bestämmes existera, alltid det tidligt och rumsligt bestämda jaget — det

[1] Se ofvan sid. 55 f.

psykofysiska — fast hos detta därvid »jag» urskiljes. Den i »jag» inlagda existensen spelar då härvid den rollen, att just det psykofysiska jag, hos hvilket jag ser »mig», ovilkorligt bestämmes existera. Den i »jag» förekommande existensen brytes ut ur det samma och tillskrifves det psykofysiska jag, i hvilket det urskiljes. Det är också att märka, att just detta förhållande sätter den naturliga reflexionen i ett egendomligt dilemma, som skarpt framträder hos den filosofiska reflexion, som på den naturliga reflexionens bas bygger en genomförd teori. Den kroppsliga verkligheten själf framstår som möjlig att betvifla i motsats till det blotta medvetandet om saken. Till den kroppsliga verkligheten hör den egna kroppen. Äfven dennas existens blir sålunda tvifvelaktig. Men det medvetande. som anses vara otvifvelaktigt, är ingenting annat än tidliga medvetenhetsyttringar, som såsom tidliga, efter hvad som förut anmärkts, måste lokaliseras, hvilket naturligen sker till den egna kroppen. Hvad man anser vara otvifvelaktigt, är sålunda i verkligheten den egna psykofysiska organismens existens, fast den föreliggande idealistiska reflexionen icke vill erkänna det, då den nödvändiga lokaliseringen af medvetandet i och med temporaliseringen icke observeras. Denna observation omöjliggöres här gifvetvis, emedan man icke uttryckligen kan säga sig själf, att kroppslig verklighet är fullt otvifvelaktig och tvifvelaktig.

18. Slutresultatet af undersökningen af »jags» förhållande till omdömet blir nu sålunda, att det icke kan med bibehållande af sin karaktär af »jag själf» reflekteras, utan såvidt dess karaktär ograverad kvarstår, är det blott föremål för intuitivt urskiljande hos de egna medvetenhetsyttringarna. Å andra sidan måste det vid all förändring genom reflexion tillika stå ograveradt kvar såsom föremål för intuition. Annars skulle det särskilda jaget förlora all betydelse. Och än mer: såvidt det vid reflexion förbindes med organismens egna tidliga medvetenhetsyttringar, ses det omedelbart i det sålunda gifna psykofysiska jaget. Därmed blir detta »jag», ej »du» eller »han» eller »hon».

Med denna »jags» karaktär af ren intuition är ännu ett skäl[1] funnet, hvarför det understundom betraktas som en känsla. Känslan såsom sådan är just en ren intuition i den meningen, att dess innehåll i självfva känsloupplefvelsen icke kan reflekteras. Likvisst råder med afseende å förhållandet till reflexionen en bestämd

[1] Se ofvan sid. 6.

skilnad mellan jagintuitionen och känslan. Känsloinnehållet kan förbindas med annat, inordnas med annat i jaget och därvid reflekteras utan att sålunda förlora karaktär. »Jag är sorgsen», låter sig utan svårighet säga. Jag reflekterar min närvarande sorg. Blott är att märka, att jag icke i själfva känsloupplefvelsen reflekterar. Vid reflexionen står jag iakttagande öfver den samma, konstaterande dess förhandenvaro. Men med afseende å den rena jagintuitionen är all reflexion öfver innehållet med bibehållande af dess karaktär omöjlig.

19. Men om nu »jag» i egentlig mening aldrig kan förekomma annat än i ren intuition, så uppstår den frågan, huru det kan blifva föremål för en sådan reflexion, som i föreliggande undersökning föreligger. *Vore* nu verkligen det omedelbara formella självmedvetandet »jag», såsom stundom påstås, skulle hvarje som helst reflexion öfver det samma vara omöjlig. Är »jag» oreflekterbart, är naturligtvis också det omedelbara formella självmedvetandet, under förutsättning af identitet, oreflekterbart. Ej heller kan då medvetandet om det omedelbara formella självmedvetandet reflekteras, då det såsom medvetande om »mig själf» måste blifva ett omedelbart formellt självmedvetande. Ett reflekterande medvetande om »mig själf» kan ju icke ges. Men såsom omedelbart formellt självmedvetande är det efter förutsättningen ett oreflekterbart »jag». Men är nu tvärtom jagintuitionen på intet sätt »jag», är den blott en medvetenhetsyttring *jämte* andra, så kan *den* likaväl reflekteras som hvarje annan. Men därmed är också svaret på frågan, huru »jag» kan, så som här sker, reflekteras, gifvet. Det blir likartadt med svaret på en liknande fråga i det föregående[1]. När det förnekas, att »jag» kan reflekteras, så betyder detta, att det medvetande, för hvilket »jag» utan vidare är, aldrig kan reflektera det samma. Eller från en annan synpunkt: »jag» utan hänsyn till medvetandet om det samma, själfva »jag» för sig kan icke reflekteras. Men *det* medvetande, för hvilket jagmedvetandet finnes till, kan analysera det senare likaväl som hvarje annat och då reflektera »jag» såsom medvetenhetsinnehåll, hvarvid det kan gifva sig som resultat, att det medvetande, som är analysens föremål, icke kan reflektera sitt eget innehåll, d. v. s. »jag själf». Här har det nu också hela tiden gällt blott att reflektera »jag»

[1] Se ofvan sid. 60.

såsom medvetenhetsinnehåll, att undersöka, hvad som förekommer i jagmedvetandet.

Emellertid kan mot skiljandet mellan omedelbart formellt själfmedvetande och »jag» invändas, att vi förut framställt, hurusom de i det omedelbara medvetandet om båda af vissa skäl måste gå tillsammans till ett. Det synes då, som om ett medvetande om själfmedvetandet måste bli det samma som ett medvetande om »mig». Men vid allt sammangående af själfmedvetande och »jag» liksom vid allt inordnande af medvetenhetsyttringarna i »mig» sker abstraktion från den tidliga bestämdheten. Såsom en sig erbjudande *tidlig* medvetenhetsyttring går själfmedvetandet ingalunda i medvetandet om det samma ihop med »jag». Exempelvis mitt omedelbara själfmedvetande i denna stund är i mitt medvetande om det samma endast en viss kanske nu uppstående, med en viss grad af tydlighet försedd medvetenhetsyttring, som måhända i nästa ögonblick undantränges af andra medvetenhetsyttringar.

20. Vi ha framställt »jag» i omedelbart formellt själfmedvetande såsom konstitueradt genom ett sammangående af momenter till ett enda helt vid medvetandet därom. Det föreligger nu till uppgift att undersöka, huruvida detta sammangående är att fatta så, att momenterna utan all differens gå tillsammans eller om någon differens finnes kvar. Hvad som därvid synes stå hindrande i vägen för allt kvarstående af differens är, att till det hela, hvarom fråga är, hör den i egentlig mening enkla och därmed oindelbara enheten, som fullständigt ses hos alla momenter. Jag ser därför vid omedelbart själfmedvetande i »mig» såsom sådan en enkel enhet. Denna enkelhet synes ej kunna höra till »jag», om någon differens skulle finnas hos det samma. Emellertid skall det visa sig, att det är endast såsom ren intuition (utan omdöme), som det omedelbara själfmedvetandet i formell bemärkelse på grund af enkelheten i dess innehåll måste blifva differenslöst. Vore det fråga om ett omdöme, skulle enkelheten hos innehållet icke föra med sig differenslöshet. Vi undersöka därför arten af den differens mellan sakligt skilda momenter, som insättes i ett omdöme öfver deras sakliga förhållande.

Vid denna undersökning anknytes till framställningen i min skrift: Das Prinzip der Wissenschaft[1]. Här nu endast en kort utredning. Om A och non-A sättas förhanden hvar för sig, A i sin

---

[1] Sidd. 96 ff.

egendomliga natur och non-A i sin, sättas de såtillvida i något sakligt differensförhållande? Nej. Visserligen måste de såtillvida hållas i sär från hvarandra. Annars skulle de ju sammanflyta och intet tänkas för sig. Och för möjligheten häraf åter kräfves, att det verkligen fins en saklig differens dem emellan. Men därför är icke någon saklig differens tänkt dem emellan. Det kunde ju visserligen synas, som om i det afseendet redan här en saklig differens förelåge, att om hvardera sättes förhanden med sin egendomliga bestämdhet, så äro de dock tänkta såsom *två* begrepp. Men det är att märka, att talförhållandet icke kan uttrycka någon saklig differens. Den skillnad, som genom de numeriska enheternas afsöndring uttryckes, består nämligen, då ettorna äro hvarandra kvalitativt alldeles lika, endast däri, att de talbestämda föremålen tänkas falla inom hvarandra uteslutande sfärer af samma kontinuerliga medium. Men det sakligt differenta, som såsom sådant är själfbestämdt, har ett själf, hvarigenom det skiljer sig från annat, kan icke såsom sådant stå i uteslutningsförhållande, då förhållande till något yttre upphäfver själfständigheten. När det talas om flere sakligt differenta, är det endast ett uttryck för, att man stannat vid det nyssnämda abstrakta isärhållandet och icke tagit hänsyn till den förhandenvarande sakliga differensen. Då man nu en gång ej tager hänsyn till denna, men likvisst måste på något sätt sätta de differenta i förhållande till hvarandra, inför man för att ej tänka dem sammanfallande ett sinligt, för den sakliga differensen själf främmande differensförhållande, talförhållandet. Detta betraktelsesätt är nu ej heller något att anmärka mot, *blott* man därvid har klart för sig, att det är fråga om en förbetraktelse, som blir nödvändig på grund af medvetandets behof att fortgå genom abstraktion, men som af sig själf faller bort, när man går öfver från den abstrakta uppfattningen till den konkreta.

Men huru är under sådana omständigheter innebörden af en i ett omdöme utsagd saklig differens att fatta? Om den icke får anses bestå i någon sinlig uteslutning, kunde man tänka, att den bestode i något rent sakligt ömsesidigt upphäfvande, så att det enas eget vara innebure det andras icke-vara. Men detta skulle innebära frånvaro af hvarje som helst sakligt förhållande. Det ena skulle göra det andra om intet, hvarmed hvardera i själfva verket skulle stå apart. Man kan icke tala om differens, där det ena ledet ingenting är. Det samma låter sig direkt säga om den uppfattningen, att differensen i fråga skulle betyda ren af-

söndring utan beröring. Den rena afsöndringen är intet förhållande alls. Det är ett oriktigt uttryck för differensen mellan A och non-A, att A icke är non-A, om därmed betecknas frånvaro af förbindelse, emedan därmed också är betecknadt frånvaro af förhållande öfverhufvud.

Men om den sakliga differensen hvarken får anses bestå i sinlig uteslutning eller i ömsesidigt upphäfvande eller i ren afsöndring, kommer man till den tanken, att det här icke är fråga om ett förhållande, i hvilket lederna skulle kunna sägas *befinna sig*. Att så är, framgår nu också däraf, att det förhållande, hvarom här är fråga, är ett sådant, som är bestämdt af sakens egen natur. Den sakliga differensen mellan A och non-A är bestämd ur hvardera begreppet själft. De kunna därför ej såtillvida stå i förhållande på sådant sätt, att de äro till såsom leder i ett differensförhållande. Endast såvidt fråga är om sinliga differensförhållanden, gäller det sådana, i hvilka föremålen äro till. Den sakliga differensen kan då ej bestå i något annat, än att det ena i sin själfständighet — i sitt själfvara — skiljer sig från det andra. Om denna synpunkt fasthålles rent, så att deras sakliga differensförhållande förlägges blott däri, bortfaller all tanke på ett isärfallande, ett utom-hvartannat-vara. Man observere, att det föreliggande själfdifferentierandet såsom sådant måste vara ett förbindande. Skiljandet är ju öfverhufvud tänkbart blott såsom ett enhetligt fasthållande af de momenter, som skiljas. Då nu det skiljande är ett visst af de sakligt differenta, måste detta enhetliga fasthållande bli ett förenande af det andra med det samma. Tvärtom måste ett sådant förenande själft vara ett isärhållande. Ty det är ju ett förenande blott i den meningen, att det ena fasthåller sig och det andra i ett enhetligt isärhållande.

Härur är nu en ytterst viktig slutsats att draga med afseende å den enkla enhetens begrepp. Visserligen kan icke enkelheten i fråga vara det samma som differens, men ej heller står något i vägen för, att det som är enkelt i sin enkelhet har inom sig sakliga differensförhållanden, och att dess enkelhet själf är blott ett från andra skildt moment. Såsom ett *isärfallande*, som alltid är sinligt, upphäfver differens enkelheten. Men såsom ett blott distinguerande upphäfver den ingalunda enkelheten. Häraf kan nu åter den slutsatsen dragas, att *om* »jag» vore föremål för ett omdöme, i hvilket den objektiva differensen mellan dess momenter sattes, så skulle »jags» enkelhet trots all differens stå kvar. Jag

skulle bestämma »mig» såsom enhet trots differenserna inom »mig», och trots att enkelheten själf är ett bland momenterna.

Men om »jag» icke är föremål för ett omdöme, i hvilket objektiva differenser sättas, utan i stället för en blott intuition, i hvilken intet sättes som objektivt utan endast omedelbart uppfattas, huru måste då momenterna vara till för medvetandet, för att jags enkelhet skall bevaras? Vi fråga då först, om momenterna kunna vara gifna i en de samma särskiljande intuition. För undersökningen måste vi taga i betraktande, att i den subjektiva distingveringen, medvetandets fasthållande af momenterna hvar för sig, skulle dessa icke sättas såsom objektivt samhöriga, de skulle icke, såsom fallet vore, om de vore föremål för omdöme, kunna sättas såsom objektivt differenta momenter hos en enkel enhet. De skulle just blott uppfattas hvar för sig. Ett sådant isärhållande skulle nu alltid såsom sådant beteckna närvaron af ett enhetligt medvetande. Men hos de i ett medvetande isärhållna objekterna självfva skulle alls ingen enhet vara förhanden. Man skulle sålunda ej heller hos dem kunna se en identisk enkel enhet. Det skulle så till vida vara omöjligt att om det i »jag» sedda vid analys säga, att därtill hörde en identisk enkel enhet.

Men vi gå vidare. Den särskiljande intuitionen kan tänkas fullständigad med ett subjektivt förbindande af momenterna, utan att därför ett omdöme skulle träda till. Man ställer dem tillsammans, så att man ser det ena hos det andra. Ett sådant förbindande är, såsom nyss visats, en förbetingning för omdöme utan att självft innefatta ett omdöme. Kan nu »jag» vara föremål för en sådan förbindande intuition, så att man i densamma ser en identisk enkel enhet hos momenterna och vid analys kan säga, att till det sedda hör en sådan enhet? Nej, såvidt öfverhufvud till förbindandet ifråga hör ett särskiljande af momenterna, komma dessa så till vida att sakna enheten ifråga.

Nu kunde häremot invändas, att »jag», sålunda ock den enkla enheten i »jag», går tillsammans med den enskilda medvetenhetsyttringen i intuitionen af båda, i det jag inordnar den senare i »mig». Dock skiljer jag båda från hvarandra i samma intuition. Men det är att märka, att den enskilda medvetenhetsyttringen alltid i sin referens på ett objekt har ett moment, genom hvilket den lider brist på den till »jag» hörande självständigheten, om också, såsom ofvan är visadt,[1] inordningen är möjlig. Då nu sålunda i detta fall enheten icke fullständigt ses hos alla momenter och det

[1] Se ofvan sid. 33 f.

hela därför icke vid analys kan fullständigt bestämmas såsom innefattande en enkel enhet, finnes här intet, som hindrar den intuitiva differentieringen.

Men om nu så är, frågas, huru ett sammangående utan differentiering af skilda momenter är möjligt. Det synes, som om ett slikt sammangående måste föra med sig ett utplånande af momenternas egendomliga betydelse. Men är denna utplånad, kan å andra sidan icke talas om ett verkligt sammangående af dem. Ty i sådant fall finnas ju momenterna icke själfva kvar ograverade. Men det är att märka, att ett sådant sammangående betyder blott, att man fullständigt ser in det ena momententet i det andra. Nu är det klart, att om momenterna icke verkligen helt ingå i hvarandra, så måste ett fullständigt inskådande af det ena i det andra föra med sig ett undanträngande i något afseende af ett eller alla. D. v. s. fullständigt sammangående blir omöjligt. Men om tvärtom momenterna helt ingå i hvarandra, objektivt sedt, så är ett fullständigt inskådande af det ena i det andra också möjligt. Intet kan nu sätta någon gräns för de andras inskådande i detsamma. Men nu är just detta fallet med de till »jag» hörande momenterna, såsom är lätt att visa, om man tager hänsyn till den abstrakta betraktelse af medvetandet, som här äger rum. Om själfvets, den enkla enhetens och realitetens fullständiga ingående i hvarandra är redan afhandladt.[1] Medvetenheten såsom sådan, medvetandet såsom en totalitet, omedelbart formellt själfmedvetande såsom en »jags» medvetenhetsreferens till sig själf, alla in abstracto betraktade, hänföra sig, såsom äfvenledes redan är påpekadt,[2] fullständigt på sig själfva. Därmed är då sagdt, att själfvet med tillhörande enkel enhet och realitet måste betraktas som fullständigt ingående däri. Men märk nu också, att äfven omvändt samma förhållande råder. Såvidt nämligen själfvet är individuellt, kan icke den själfständiga medvetenheten etc. vara en för själfvet såsom sådant främmande bestämdhet, hvarigenom detsamma skulle specificeras. Utan allt som är själfständigt måste vara en till själfvet hörande bestämdhet. Själfvet måste vara just medvetenhet etc. Med samma argumentation är att visa, att medvetenheten, medvetandet såsom totalitet och omedelbart formellt själfmedvetande såsom en »jags» medvetenhetsreferens på sig själf måste anses helt ingå i hvarandra. Häraf följer nu, att det fullständiga sammangåendet af jagmomenterna är möjligt.

---

[1] Se ofvan sidd. 35 f. och 56. [2] Se ofvan sidd. 21 ff.

Men i självfva verket är sammangåendet i fråga vid omedelbart medvetande i detta fall ej blott möjligt, utan af samma skäl som det är möjligt, är det också nödvändigt, såvidt verkligen momenterna rent uppfattas, såsom fallet är vid jagmedvetandet. Hvarje subjektiv differentiering måste såsom afsöndring förfela den till momenterna hörande fullständiga samhörigheten. D. v. s. de skulle icke rent förekomma för ett differentierande medvetande. I ett sådant fall som detta kan den subjektiva differentieringen blott innebära en ofullkomlig intuition, som har sin betydelse endast såsom en öfvergångsform till *omdömet* om momenternas objektiva förhållande. Den det omedelbara medvetandet om momenterna såsom sådant tillhörande formen kan blott vara det fullständiga sammanskådandet af dem. Därmed är nu också sagdt, att momenternas fullständiga objektiva ingående i hvarandra är utom den enkla enhetens fullständiga förekomst hos dem alla en bevisningsgrund för nödvändigheten af det omedelbara formella jagmedvetandets brist på diffentiering inom sig.

21. Den nu anställda undersökningen gifver vid handen, att det ej är nog med, att »jag själf» icke kan med bibehållande af sin karaktär förekomma i ett omdöme, utan det kan blott förekomma i en *odifferentierad* intuition. Vid differentieringen af dess momenter träffas alls icke »jag själf» utan vidare, utan det föreligger blott så till vida en förberedelse till ett omdöme öfver detsamma såsom innehåll i jagmedvetandet. Men därmed är sagdt, att jagmedvetandet till sin natur betecknar det ur kunskapssynpunkt lägst stående medvetandet. Det är klart, att det medvetande, som ingenting urskiljer, där det finnes något att urskilja, står lägre än det som urskiljer. Så är exempelvis ett sådant hörande af en tonkomplex, där de olika tonerna icke urskiljas, ur tonkunskapens synpunkt den lägsta möjliga form af medvetande. »Jag» är därför om något ett fenomen, visserligen icke i den meningen, att däri icke det absoluta självt skulle förekomma, men i betydelse af en ofullkomlig förnimmelse. Det är därför att ställa saken på hufvudet att betrakta det rena självmedvetandet såsom kunskapsprincip liksom att betrakta den identitet af subjekt och objekt, som är karaktäristisk för »jag», formellt betraktadt, såsom filosofiens princip. Och dock följer å andra sidan just ur den gifna framställningen det naturliga i ett sådant betraktelsesätt. Medvetenhetsinnehållet »jag» är verkligen det absoluta, fast på grund af en

medvetandets ofullkomlighet på visst sätt sammanfördt med det tillika uppfattade medvetandet.

22. Vi afsluta framställningen af det formella omedelbara självmedvetandet med några ord om dess betydelse i medvetenhetslifvet i det hela. Vi fråga då först: är föreningen af självet med ett därtill icke hörande element blott utmärkande för det formella omedelbara självmedvetandet och medvetandet om det därifrån sin betydelse hämtande särskilda jaget? Att så icke är förhållandet ser man lätt, om man tager i betraktande det till det naturliga medvetandet hörande begreppet ting med egenskaper. Egenskapen anses inherera hos tinget i dess rumsliga afslutning. Tinget självt inhererar icke hos något annat. I sin rumsliga afslutning framstår det sålunda som ett inom sig slutet helt, som uppbär egenskaperna. Det är sålunda här den rumsliga afslutningen, till hvilken själf-varat hänföres. Det vetenskapliga tänkande, som i detta afseende anknytes till det naturliga reflexionssättet, kräfver för den verkliga tingbestämdheten den fullständiga enkelheten hos det rumsligt afslutade. Det delbara härför sig på sina delar och saknar därför själf-vara i egentlig mening, därmed den egentliga tingbestämdheten. — Men för tingbestämdheten fordras i den naturliga reflexionen ej blott rumslig afslutning utan äfven perduration. Det vexlande hänför sig i vexlingen på annat. Det perdurerande allena kan hänföra sig på sig själf. Så blir då det rumsligt afslutade perdurerande såsom sådant det sig på sig hänförande tinget, hos hvilket egenskaperna inherera. Det vetenskapliga tänkande, som anknyter till den naturliga reflexionen, kräfver, liksom då det gällde den rumsliga afslutningen, för tingbestämdheten fullständighet i perdurationen. Då nu den rumsliga afslutningen och perdurationen hvar för sig beteckna självständighet, under det att bristen betyder osjälfständighet, föras de i samma tänkande tillsammans med hvarandra, så att endast det rumsligt afslutade perdurerar och tvärtom. De inhererande egenskaperna bli föränderliga relationer till annat i rummet — accidenserna.

Det är nu af detta klart, att här självet förenas med den rumsliga afslutningen och perdurationen genom bådas abstrakta fasthållande. I det att det rumsligt afslutade fasthålles med abstraktion från det begränsande och ytterst från hvarje diskretion inom sig, hänför det sig så till vida på sig själf. I det att perdurationen fasthålles in abstracto, framträder den tidliga enheten gent emot diskretionen och det hela hänför sig på sig själf. Men det

är att märka, att abstraktionen här erbjuder helt andra svårigheter än när det gällde det abstrakta fasthållandet af medvetenheten. Att för sig fullständigt fasthålla det rumsligt afslutade går icke för sig, därför att rumsligheten själf ingenting betyder utan uteslutning från annat. Såsom rumsligt blir det afslutade nödvändigt begränsadt. Vidare erbjuder det inom sig ett utom-hvartannat. På liknande sätt måste alltid vid det perdurerande såsom tidligt framträda diskretion mellan ett föregående och ett efterföljande. Men med abstraktionens ofullständighet blir nu också föreningen med själfvet ofullständig. Detta framträder nu däri, att tingets själfständighet blir relativ. I sin rumsliga afslutning hänför det sig på det begränsande, och inom detsamma hänföra sig sinsemellan främmande momenter på hvarandra. I dess perduration hänför sig det efterföljande på ett föregående och tvärtom. Det kommer sålunda här aldrig till ett rent själf utan blott till ett relativt. Nu har det förut påpekats, hurusom själf-vara och relativitet ömsesidigt upphäfva hvarandra. Det inom sig slutna kan icke hänföra sig på något annat såsom för det samma yttre.

Det uppstår då frågan, huru de subjektivt kunna föras tillsammans, så att man ser det ena i det andra. Det synes, som om äfven deras subjektiva tillsammans-vara skulle blifva omöjligt. Nu är emellertid, som vi sett, äfven i det tidliga jaget ett inskränkt själf för handen. Men den subjektiva möjligheten af bådas tillsammans-vara var där begriplig, emedan själfvet och tidligheten hvar för sig kunde fasthållas hos ett och samma, den tidliga medvetenhetsyttringen. Föremålets enhet möjliggör då bådas tillsammans-vara subjektivt sedt eller det subjektiva förbindandet af dem med hvarandra. Men i det rumsliga och tidliga såsom sådant kan intet själf rent urskiljas, emedan huru långt än abstraktionen drifves, alltid något af uteslutning står kvar. Därmed synes här icke finnas den utvägen för förklaringen af det subjektiva tillsammansvarat, att båda de motsatta urskiljas hos ett och samma. Redan principiellt synas de förekomma i förbindelse med hvarandra. Dock finnes här en utväg, om vi taga hänsyn till just det för sig själf begripliga faktum, att ett begränsadt själf är oss gifvet i det tidliga jaget. Antag, att det är just detta begränsade själf, som med abstraktion från öfriga till jag-varat hörande momenter förenas med den rumsliga afslutningen och perdurationen, in abstracto fasthållna. »Tingets» relativitet i dess själf-vara blir då begriplig med afseende å dess subjektiva möjlighet. Men lägg nu märke

till, att det omedelbara självmedvetandet såsom gifvande ett i medvetenhetsyttringarna urskildt jag är betingning för medvetandet om ett begränsadt jag. Därmed skulle det vara betingning för möjligheten af tingföreställningen, så till vida som därtill hör föreställningen om ett begränsadt själf.

Att detta nu emellertid icke blott är ett möjligt utan det enda riktiga förklaringssättet för tingbegreppets subjektiva möjlighet, framgår däraf, att det begränsade jaget är det enda begränsade själf, hvars subjektiva möjlighet är direkt begriplig. Ett direkt begripande kan icke ske på annat sätt än så, att man uppvisar möjheten af det rena självets urskiljande tillika med relativiteten hos det konkret hela. »Jag» är just den enda form af självet, förenadt med i den sinliga verkligheten gifna elementer, som bibehåller den till självet hörande individualiteten, där sålunda icke själf-varat är restringeradt och därmed kan rent urskiljas hos en sinlig verklighet. Därför är nu också det begränsade jaget det enda begränsade själf, som är direkt begripligt med hänsyn till sin subjektiva möjlighet. Hvarje annat begränsadt själf är då i detta afseende begripligt blott genom antagande af en öfverföring af det i det relativa jaget förekommande relativa självet på annat.

Tingbegreppet erbjuder nu icke det enda fall, där det omedelbara formella självmedvetandet framträder som psykologisk betingning för andra föreställningar. Det är att märka, att medvetandet för allt reflekterande behöfver abstraktion. Dels hör till hvarje omdöme, såsom förut är påpekadt, ett abstrakt isärhållande af de momenter, som sättas i objektiv förbindelse, dels kan medvetandet i hvarje fall icke på grund af sin begränsning fasthålla tankeföremålet i hela sin bestämdhet utan måste ensidigt reflektera blott en viss eller vissa bestämdheter. Öfverallt, där nu inom den sinliga verkligheten det abstrakt fasthållna såsom sådant erbjuder en sida, hvarigenom det hänför sig på sig själf, förenas det i hvarje reflexion närvarande begreppet om själf-varat med det samma. Jämte tingbegreppet må här anföras det sätt, hvarpå den naturliga reflexionen tänker sig det i den sinliga verkligheten förekommande lifvet. Den införlägger på grund af ett abstrakt fasthållande af det lefvande i det samma en självständig kraft, som ur sig själf efter ändamål bestämmer ett inom sig sammanhängande helt, där kraften själf är enheten med särskilda krafter i sig inneslutna, alla samverkande för det hela. Här föreligger nu idéen om ett begränsadt själf, tänkt såsom ändamålsbestämd kraft. Saken kan här

icke närmare utföras, men med hänsyn till det nyss förut om tingbegreppet sagda och den föreliggande idéens karaktär ligger det nära till hands att antaga, att det är det begränsade själf, som förekommer i viljeföreställningen, som med abstraktion från det till viljandet hörande medvetandet öfverföres på det lefvande vid dess abstrakta fasthållande. Fast står under alla omständigheter, att i hvarje fall, där något, som icke är ett jag, på grund af abstrakt fasthållande af någon sida, framträder såsom ett begränsadt själf, gäller det en öfverföring från det begränsade jaget. I alla dessa fall är då också det omedelbara formella själfmedvetandet psykologisk betingning för föreställningens möjlighet.

Härifrån faller nu ljus öfver det primitiva föreställningssättets böjelse till direkt antropomorfiering af det gifna. Det föreligger här den primitiva öfverföringen af det begränsade jaget på det in abstracto fasthållna, då ännu icke erfarenheten eller rättare behofvet att erhålla en sammanhängande verklighetsuppfattning har framtvingat abstraktion från andra momenter i jaget än det blotta begränsade själfvet vid öfverföringen. På liknande sätt är nu också från en viss sida sedt att förstå benägenheten att antropomorfiera verldsgrunden — sålunda böjelsen till en religiös betraktelse af verlden.

Men af det anförda följer äfven, att öfverföringen af det begränsade själfvet på in abstracto fasthållna sinliga verkligheter kan sägas vara psykologisk betingning för reflexion öfver verkligheten: detta på grund af den alltid återkommande nödvändigheten af abstrakt betraktelse. Dock är den alltid, om också icke direkt, till sitt väsen antropomorfistisk. Det öfverförda begränsade själfvet är ett moment i det begränsade (psykofysiska) jaget. Öfverföringen är äfven ur objektiv synpunkt en logisk oformlighet, emedan själfvara och begränsning trots subjektiv förekomst tillsammans objektivt upphäfva hvarandra. Liksom nu behofvet att erhålla en sammanhängande verklighetsuppfattning så småningom har drifvit den direkta antropomorfismen tillbaka, så måste det ock verka på det vetenskapliga tänkandet i riktning mot aflägsnande af alla momenter i det vetenskapliga innehållet, som äro färgade af dess blott psykologiska betingning. Vetenskapens historia erbjuder en ständig kamp mot benägenheten till antropomorfism eller, som det också kan uttryckas, mot det omedelbara formella själfmedvetandets och den abstrakta betraktelsens samfälda tyranni.

Att det omedelbara själfmedvetandet är roten till subjektivismen inom filosofien, är redan i det föregående antydt och behöfver icke här närmare utföras.

Men det omedelbara formella själfmedvetandet har såsom sådant icke blott i nu angifna afseenden betydelse för medvetenhetslifvet i det hela. Allt värdemedvetande refererar primärt därtill, därför att allt värde primärt är ett värde för mig. Dels på grund häraf, dels på grund af att till allt viljemedvetande hör medvetande om mig såsom själfständig kraft, refererar äfven detta därtill. »Jag» är med ett ord ett konstitutivt moment i värde- och viljemedvetandet.

Jagmedvetandets allmänna betydelse för känslolifvet ligger i så öppen dag, att den icke behöfver särskildt behandlas. Det må här endast påpekas, att de moraliska och religiösa känslorna hänföra sig till föreställningar, i hvilka jagmedvetandet spelar en dominerande roll.

II. Det omedelbara själfmedvetandets innehåll.

1. När det gäller det omedelbara själfmedvetandets innehåll, rör det sig om, hvad i det samma i »mig» inordnas, hvad för särskilda momenter jag ser in i det gifna »jag», utan att de konstituera den formella jagnaturen. Af det föregående framgår, att det därvid är fråga om medvetenhetsyttringar, känsloinnehåll och vissa sensationsinnehåll. Jag ser »mig» medveten om exempelvis en yttre verld. Jag finner i »mig» vissa känslobestämdheter, glädje, sorg, vrede etc. Jag finner i »mig» vissa sensationsinnehåll, ansträngning, lifskraft etc. Nu är att framställa sättet för den här skeende inordningen.

Det är, såsom förut är framställdt, i mina verkliga tidliga medvetenhetsyttringar, som jag primärt finner »mig». Detta innebär närmast ingenting annat, än att den medvetenhet, som jag in abstracto ser för sig och i denna abstrakthet är ett med andra sammanflytande moment i »jag», är just formen för detta mitt verkliga medvetande i dess referens på objekter. Det innebär i och för sig på intet sätt, att jag nu också skulle sätta »jag» och de verkliga medvetenhetsyttringarna i förbindelse med hvarandra. Emellertid är en sådan förbindelse å andra sidan nödvändig, då det likvisst är hos samma föremål, som jag urskiljer å ena sidan »mig», å andra sidan medvetenhetsyttringarna själfva i deras tidliga karaktär. De måste genom sin egen samhörighet förbindas i medvetandet om dem. Men genom denna förbindelse ändrar »jag» karaktär, blir ett särskildt i tiden och därmed äfven i rummet förekommande jag. Dock står därvid det ursprungliga, i sig själf individuella »jag» kvar, urskildt hos medvetenhetsyttringarna, ehuruväl själft oförbundet med dem i deras tidliga och rumsliga karaktär. Äfven i det psykofysiska jaget ser jag emellertid på angifvet abstrakt sätt utan förbindelse »mig», därför att det är fråga om samma medvetenhetsyttringar som de, i hvilka jag ursprungligen ser mig. Men vid den föreliggande förbindelsen till ett psyko-

fysiskt jag har man att skilja mellan två olika sätt för den samma. Å ena sidan blir medvetenhetsyttringarnas tidliga och rumsliga bestämdhet så förbunden med jaget, att detta själft insättes i tid och rum och därmed får del af det tidligas och rumsligas uteslutningsförhållande. *Detta* sätt för förbindelsen medför sålunda jagets förändligande. Men å andra sidan går förbindelsen så till, att man inordnar medvetenhetsyttringarna *i* jaget, då detta själft sålunda alls icke genom de samma insättes i för jagnaturen främmande former. Detta förhållande yttrar sig i den naturliga reflexionen öfver jaget så, att man bestämmer de gifna medvetenhetsyttringarna såsom till blott i och för det samma. Därvid visar sig nu samma förhållande råda äfven med afseende å vissa medvetenhetsyttringars innehåll, i det att i känslan och vissa sensationer erfarna tillstånd reflekteras såsom till blott i och för mig såsom erfarande dem. Däraf kan den slutsatsen dragas, att äfven dessa fast sekundärt förbindas med jaget genom inordning i det samma. Men en sådan inordning i det psykofysiska jaget förutsätter, då det här är fråga om ett införlifvande af momenter i själfva jagnaturen, icke ett restringerande af den samma, en ursprunglig inordning i det ursprungligt gifna jaget, »jag själf».

Men därvid uppstår den frågan, huru denna inordning är möjlig. Nu är att märka, att den principiella möjligheten är redan vid undersökningen af det formella omedelbara själfmedvetandet behandlad[1]. I och med det samma »jag» är bestämd som medvetenheten in abstracto, sålunda såsom formen för den relation, som medvetandet innebär, så är det också tydligt, att den relativitet, som utmärker medvetandet såsom sådant, icke står i strid med det absoluta, som är inneslutet i »jag». Här är nu sättet för inordningen att närmare bestämma. Förut upptogs frågan om inordningens möjlighet, blott emedan vissa bestämdheter hos »jag» i formellt omedelbart själfmedvetande icke kunde utredas utan hänsyntagande till det inflytande inordningen öfvar på det formella »jag» själft. Här gäller det att göra inordningens möjlighet till föremål för själfständig undersökning. Det är därvid klart, att vi måste abstrahera från de bestämdheter hos det formella »jag», som gjordes begripliga på grundval af en redan förusatt inordning, d. v. s. inom sig slutet verkligt medvetande och själfmedvetande.

---

[1] Se ofvan sid. 33.

Det föreligger nu närmast som vår uppgift att undersöka sättet för inordningen med hänsyn till medvetenhetsyttringarna. Det framträder därvid den frågan, huru »jags» själf och enkla enhet kunna blifva bestående med mångfalden af medvetenhetsyttringar i sig inordnad, hvilka icke kunna bestämmas som ägande vare sig »jags» själf eller dess enkla enhet. Den enskilda medvetenhetsyttringen är icke såsom sådan möjlig att bestämma som ett själf eller såsom hänförande sig på sig, därför att den till sin natur hänför sig på ett objekt, som icke kan vara medvetenhetsyttringen själf. Då det till »jag» hörande själf-varat icke kan tillskrifvas den samma, kan den icke heller bestämmas genom »jags» enkelhet. Enkelheten hör nämligen tillsammans med slutenhet inom sig. Vidare upphäfver själfva mångfalden af medvetenhetsyttringarna »jags» enkelhet, såvidt denna mångfald är att betrakta såsom hörande tillsammans med den diskretion, som tidlighet och rumslighet innebär. Med bristen på enkelhet följer nu också här omvändt brist på själf-vara. Vi behandla nu dessa svårigheter — medvetenhetsyttringens brist på själf-vara genom den tillhörande referensen på ett objekt och mångfaldens brist på enkelhet genom den tillhörande diskretionen — hvar och en för sig, först den förstnämnda.

2. För lösningen af svårigheten ha vi att undersöka, om icke »jags» själf och enkelhet kunna på ett sådant sätt ses in i medvetenhetsyttringen, att denna just därmed upphöjes så att säga i ett högre plan. Möjligen kunde den genom ett inskådande af »jag» i den samma förlora sin ursprungliga negativa egenskap att genom referens på objekt utesluta själf-vara och enkelhet, men ändock ha kvar sin positiva bestämdhet. Den principiella möjligheten af detta inskådande är nu alltid förhanden, därför att »jag» är just medvetenheten själf såsom sättet för referensen. Om nu medvetenhetsyttringen på detta sätt genom inskådande af »jag» i den samma ändrade natur, skulle det också vara begripligt, huru den kan inordnas i »jag».

För undersökning af förhållandet taga vi vår utgångspunkt i den naturliga reflexionen öfver mig. Vi erinra därvid om det förut utförda, att det jag, som egentligen reflekteras, är det psykofysiska, särskilda jaget, i hvilket jag dock ser »mig». Hvilken karaktär har nu denna reflexion, såvidt den bestämmer medvetenhetsyttringen såsom min i den meningen, att den är till blott i och för mig? Observera härvid, att det vid detta reflekterade hän-

förande af medvetenhetsyttringen på jaget är fråga om något helt annat, än då det gäller hänförandet af kroppen på det samma. I senare fallet bestämmes jaget såsom själft förhanden i kroppen, som då blir en form för dess tillvaro, i hvilken det lefver med bibehållande af sin jagnatur, om också förändligadt. Men i förra fallet bestämmes medvetenhetsyttringen såsom tillhörande själfva jaget, ett led i dess inom sig slutna lif.

Vi betrakta först förnimmelsen af ett rumsligt objekt. Hvad som nu därvid närmast är att lägga märke till, är den egendomliga ställning, som förnimmelsens innehåll kommer att intaga vid reflexion öfver den samma såsom min. Det kan inträffa, att innehållet alls icke betraktas som något för sig realt utan förhanden blott i min förnimmelse. Så i lösa fantasier. Men det kan också inträffa, att innehållet betraktas som realt i och för sig, oberoende af mitt förnimmande. Så i exempelvis varseblifningar och erinringar. I sådant fall erhåller innehållet vid reflexion öfver förnimmelsen en egendomlig dubbelställning. Å ena sidan fins det såsom *förnimmelsens* innehåll blott i och för mig. Å andra sidan fins det i sig själf, oberoende af mig. Jag ser exempelvis ett hus. Vid reflexionen öfver seendet betraktar jag seendet såsom till blott i och för mig. Huset, *såvidt* det är innehållet i mitt seende, huset såsom synbild, framstår därmed äfvenledes såsom till blott i och för mig. Dock reflekteras samma hus tillika såsom till oberoende af mitt seende och därmed oberoende af mig. Huru den naturliga reflexionen kan röra sig med ett slikt motsägande föreställningssätt, skall straxt närmare påvisas. Här intresserar blott själfva faktum. Motsägelsen i fråga kan flyttas upp på ett högre plan, genom att reflexionen öfver husets oberoende tillvaro själf reflekteras såsom min reflexion. Då framträder det förhållandet, att huset har en oberoende tillvaro, på en gång såsom till blott i och för mig, nämligen såsom innehållet i den reflexion, som finnes blott i och för mig, å andra sidan såsom giltigt oberoende af mig och min reflexion. Men hvilken form motsägelsen må antaga, alltid är den till sin natur en och den samma, såvidt vid reflexionen öfver förnimmelsen såsom till i och för mig dess innehåll tillika reflekteras såsom till oberoende af mig.

Observera nu, att den yttre förnimmelsen blir på ett egendomligt sätt bestämd genom reflexionen öfver den samma såsom till i och för mig. Såvidt den så reflekteras, får också dess innehåll denna karaktär, hvilket åter blir det samma, som att det be-

traktas såsom blott till i förnimmelsen. Betrakta vi förnimmelsen i och för sig, så kan den icke anses hänföra sig på sig själf, på grund af, att den såtillvida endast betecknar en det medvetna väsendets referens på ett objekt. Men nu blir genom hänförandet på jaget innehållet bestämdt såsom själft ägande förnimmelsens form — såsom ett led i den totala förnimmelsen, där allting har förnimmelsens bestämdhet. Innehållet går på det sättet icke upp i att vara förnimmelse, utan bevarar i sin förnimmelsebestämdhet sin särskilda karaktär. Ej heller blir det samma betraktadt såsom förnummet i sin egenskap af förnimmelse utan i sin särskilda bestämdhet. Men det har dock alltid såsom led i förnimmelsen, dennas karaktär. Därmed betraktas den yttre förnimmelsen såsom i afseende å sitt innehåll refererande sig på sig själf, sluten inom sig, äfven om den icke såtillvida är medveten om sig själf. Medvetenhetsreferensen blir, in toto betraktad, en referens på sig själf, *inom* hvilken referensen på ett objekt faller, hvarigenom det helas karaktär af medvetenhetsreferens står kvar. Det är det nu nämnda förhållandet, som vållar motsägelsen i den naturliga reflexionen, om föremålet tillika måste bestämmas såsom realt oberoende af förnimmelsen. — På detta sätt blir den yttre förnimmelsen omformad, så att den med hänsyn till sitt innehåll förlorar sin mot jaget stridiga karaktär att icke hänföra sig på sig. Visserligen kunde det tyckas, som om en mot jaget stridig karaktär stode kvar med hänsyn till innehållet, såvidt detta tillika reflekteras såsom i sig realt. Men om det därvid också på ett motsägande sätt anses vara fråga om samma sak, som nu också förnimmes, så betraktas dock saken såsom i sin egenskap af förnummen till blott i förnimmelsen. Den andra sidan framstår som bortvänd från förnimmelsen, då den icke såsom den förra betecknar en tillvaro blott i och för jaget. Förnimmelsen såsom sådan bestämmes sålunda under alla förhållanden såsom hänförande sig på sig själf. Dock går förnimmelsen, betraktad i förhållande till sitt innehåll, därför icke upp i jaget, ty den bevarar alltid sin positiva karaktär af referens på ett objekt, fast objektet därvid blir ett blott led i den totala förnimmelsen såsom referens på sig själf. Endast på det sättet erbjuder nu den yttre förnimmelsen med hänsyn till dess innehåll möjlighet, att verkligen inordnas i jaget med dess slutenhet inom sig själf.

Men i själfva verket kan åt det om den yttre förnimmelsen utförda gifvas en allmännare räckvidd. Hvarje medvetenhetsyttring

måste ha sitt särskilda innehåll, som ej är medvetenhetsyttringen själf. Men detta innehåll måste, fast det ej i medvetenhetsyttringen uppfattas med denna som bestämdhet, vid reflexion öfver den samma såsom till i och för mig bestämmas som led i medvetenhetsyttringen såsom en totalitet och därmed ägande dennas form. Och först i denna sin slutenhet inom sig under bevarande af dess särskilda bestämdhet kan medvetenhetsyttringen inordnas i jaget. Den yttre förnimmelsen är i detta afseende endast det mest typiska exemplet på den ifrågakommande omformningens innebörd, då där på ett särskildt sätt omformningen kan taga sig uttryck i en självmotsägande reflexion.

3. Vi betrakta därefter särskildt medvetandet om de egna medvetenhetsyttringarna. Det skall strax visas, att ett sådant medvetande alltid vid reflexionen öfver det samma måste antaga formen af medvetenhetsyttringens eget självmedvetande. Men aldrig kan medvetandet i fråga reflekteras blott såsom självmedvetande utan vidare. Den uppfattade medvetenhetsyttringen måste alltid ha sitt särskilda innehåll, som ej är medvetenhetsyttringen själf, må det nu därvid vara fråga om andliga eller fysiska realiteter eller känsloinnehåll. Detta innehåll måste alltid uppfattas äfven i medvetandet om medvetenhetsyttringen. Såtillvida måste nu alltid medvetandet i fråga vid reflexionen öfver det samma såsom mitt bestämmas såsom på angifvet sätt slutet inom sig med bevarande af dess särskilda bestämdhet. Därtill kommer, att den uppfattade medvetenhetsyttringen kan temporaliseras och därmed äfven lokaliseras. Vi erhålla då äfven såtillvida vid reflexionen den angifna slutenheten inom sig. Det kan då inträda samma motsägande föreställningssätt, som då det gällde den yttre förnimmelsen. Den tidsliga och rumsliga bestämdheten kan reflekteras såsom i sig själf bestående, men tillika såsom ett blott led i det totala medvetandet eller såsom till blott i och för mig såsom medveten därom.

Men nu är här därjämte något annat att observera. Om jag bestämmes såsom medveten om mina egna medvetenhetsyttringar, är jag såtillvida att betrakta såsom medveten om mig själf. Men därmed framstår jag såsom i självfva referensen på objektet refererande mig på mig själf, d. v. s. det synes föreligga identitet af subjekt och objekt. På det sättet blir den uppfattade medvetenhetsyttringen betraktad såsom sitt eget medvetande, alltså såsom i medvetandet om den samma självmedveten. Det ter sig nu också så för den naturliga reflexionen. Att jag exempelvis har haft en

viss förnimmelse eller känsla, framträder såsom omöjligt att bestämma, om icke på något sätt förnimmelsen och medvetandet om känsloinnehållet förnyas. Först genom den närvarande medvetenhetsyttringens självbelysning synes det vara möjligt att genom hänförande af den samma till en objektiv tid bestämma den såsom i tilläfventyrs annan form tillhörande det förflutna. Alltid framstår medvetandets direkta riktning på sig själf såsom betingning för uppfattningen af egna medvetenhetsyttringar. Ett uttryck härför är den till synes så naturliga åskådningen, att det enda, som är i sträng mening omedelbart närvarande för medvetandet är detta självt.

Men märk nu också, att först genom att medvetenhetsyttringen är på detta sätt bestämd såsom sitt eget medvetande, såsom till blott för sig själf, kan den hänföras på jaget. Visserligen är den ju redan därmed bestämd såsom sluten inom sig själf, att dess särskilda innehåll, äfven om det icke så uppfattas i medvetenhetsyttringen själf, har medvetandets egen bestämdhet, är ett led i ett totalt medvetande. Men därmed har medvetenhetsyttringens själf-vara blott karaktären af jagets slutenhet inom sig, sådan denna är oberoende af all inordning af det verkliga medvetandet i det samma. Denna slutenhet inom sig är såsom sådan alldeles icke medvetande om sig själf, hvarmed ett förhållande mellan subjekt och objekt inträder, som för det enkla självfvet är alldeles främmande. Nu är äfven detta medvetenhetsyttringens själf-vara för dess inordnande i jaget väsentligt. Den har ju alltid sitt särskilda innehåll, som icke är medvetandet självt. Det själf, som nödvändigt måste intänkas, för att förnimmelsen ej skall ha mot jaget stridig bestämdhet, kan då i detta afseendet yttra sig blott såsom en förnimmelsens objektiva slutenhet inom sig på angifvet sätt, ej såsom självmedvetande. Dessutom måste det intänkta självfvet alltid bevara sin karaktär af objektiv slutenhet inom sig utan hänsyn till självmedvetande. Men å andra sidan måste alltid det i medvetandet intänkta självfvet på något sätt tränga in i självfva medvetandet och yttra sig med specifik medvetenhetsform. Det får då karaktären af medvetenhetsyttringens egenskap att direkt vara till för sig själf. Då först härmed självfvet kan sägas vara verkligen intänkt i medvetenhetsyttringen, och detta intänkande är nödvändigt för bortfallandet af dess mot jaget stridiga bestämdhet, blir den ifrågavarande egenskapens intänkande en nödvändig förutsättning för det reflekterade inordnandet i jaget.

Vi kunna nu sålunda i allmänhet säga, att vid reflexionen öfver medvetenhetsyttringen såsom min bestämmes den samma såsom ett själf utan att förlora sin särskilda bestämdhet, och därmed bortfaller dess mot jaget stridiga karaktär. Och visserligen framträder självbestämdheten på två olika sätt. Å ena sidan framträder den i det särskilda medvetenhetsinnehållets karaktär att själf äga medvetandets bestämdhet utan att på detta sätt uppfattas d. v. s. såsom medvetandets referens på sig själf, betraktadt såsom ett helt, inom hvilket referensen på ett objekt faller. Utan detta självvets framträdande i medvetenhetsyttringen såsom dess objektiva slutenhet inom sig eller såsom blott objektiv självständighet skulle den samma genom självvets inträngande förlora sin karaktär af medvetenhetsyttring, såvidt därtill alltid måste höra ett särskildt innehåll, som självt icke kan uppgå i medvetandet om det samma. Å andra sidan framträder självbestämdheten i medvetenhetsyttringens karaktär att vara till blott för sitt eget medvetande, d. v. s. såsom självmedvetande. Självvet blir på det sättet på en gång bestämning hos medvetandet och af detta självt bestämdt. Det är såtillvida på en gång medvetandets i-sig-själf-vara och dess för-sig-själf-vara. Intetdera får saknas för medvetenhetsyttringens reflekterade inordnande i jaget. Såsom blott för-sig-själf-vara skulle den ej vara självbestämd med hänsyn till sitt säregna innehåll. Den skulle då vara det blott såsom identitet af subjekt och objekt, ej såsom medvetande af ett särskildt objekt. Såsom blott i-sig-själf-vara skulle den icke i sin karaktär af medvetande ha öppnat sig för självvet. Därmed skulle den ha kvar sin mot jaget stridiga bestämdhet.

4. Vi inskjuta här en särskild behandling i föreliggande afseende af känsloinnehållet och det förut omtalade säregna sensationsinnehåll, som hänföres på jaget. Dessas reflekterade inordning i jaget har nu såtillvida ingenting säreget, som hvarje medvetenhetsinnehåll (sålunda äfven dessa) kan reflekteras såsom tillhörande jaget just såsom det inordnade medvetandets innehåll. Det är nu också genom förmedling af det på jaget hänförda medvetandet om dem, som de öfverhufvud kunna hänföras på detta. De hänföras på det samma i dess erfarenhet af dem. Men här tillkommer något särskildt. De hänföras på jaget icke blott såsom hvarje medvetenhetsinnehåll eller såsom det uppfattade utan äfven såsom direkta bestämdheter hos medvetandet om dem. Jag reflekterar mig såsom sorgsen, ej blott i den meningen, att jag skulle erfara sorg, utan äfven så, att sorgen själf tillhör mig i min erfarenhet af den

samma. Detta betyder med afseende å det i medvetandet intänkta självfvet, att de direkt, sålunda utan hänsyn till sin karaktär att vara det uppfattade, få del af medvetandets själfbestämdhet eller af det däri inlagda jaget.

5. Jag finner »mig» i medvetenhetsyttringarna. Men jag inordnar dem också å andra sidan i »mig». Möjligheten häraf syntes närmast obegriplig af det skälet, att medvetenhetsyttringen såsom sådan saknar slutenhet inom sig och tvärtom betecknar en referens till något, till hvilket medvetandet om det samma alls icke hör. Möjligheten skulle i detta afseendet blifva begriplig så, att »jags» själf-vara ses in i medvetenhetsyttringen, och därmed denna omformas. Möjligheten häraf åter skulle principiellt ligga däri, att »jag» är den blotta medvetenheten, det verkliga medvetandets form, in abstracto fasthållen. Hvad något sådant innebär, har nu visats på det reflekterade medvetandets område. För den naturliga reflexionen står medvetenhetsyttringen såsom ett inom sig slutet helt, inom hvilket innehållet faller. Fast innehållet har kvar sin egendomliga bestämdhet, har det likväl såsom led i det hela, medvetandet självt såsom ett slutet helt, dettas karaktär, har sålunda tillika medvetandets bestämdhet. Med den sålunda reflekterade slutenheten inom sig hör tillsammans medvetenhetsyttringens karaktär att reflekteras såsom sitt eget självmedvetande. Ett särskildt förhållande skulle därvid inträda med känsloinnehållet och vissa sensationsinnehåll. Dessa skulle reflekteras såsom direkt, utan hänsyn till deras karaktär att vara det som uppfattas, ägande medvetandets självbestämdhet.

Nu förutsätter en slik reflexionssituation, att redan i det omedelbara jagmedvetandet självfvet ses in i medvetenhetsyttringen, så att denna blir ett helt, i hvilket det som uppfattas inordnas. Därmed att objektet ses i själfva medvetandet såsom totalitet, visar det senare ej längre karaktären af en primär referens till något med självständig betydelse, utan blir självt ett inom sig slutet helt, utan att därmed dess specifika innehållsbestämdhet bortfaller. Denna blir just inflyttad i medvetandets totalitet. Referensen till något med egen betydelse blir sålunda kvar, men innesluten i medvetandet in toto. Därmed måste nu höra tillsammans, att medvetandet om medvetenhetsyttringen ses i den senare. Därmed blir medvetenhetsyttringen sitt eget medvetande, hvilket väsentligen hör till dess själf-vara. Med afseende å känsloinnehållet och de särskilda sensationsinnehållen måste nu i öfverensstämmelse med situa-

tionen vid deras reflexion det förhållandet inträda, att de direkt ses i medvetandet. D. v. s. man ser här ej blott såsom vid hvarje medvetenhetsyttring ett medvetande om något på sådant sätt, att det uppfattade något såsom uppfattadt ses i medvetandets totalitet, utan man ser saken själf utan vidare i den samma.

Här är nu att inskjuta en erinran om det vid behandlingen af det formella omedelbara självmedvetandet förda resonnemanget. Den i och med inordningen i »jag» af medvetenhetsyttringen hos den samma gifna objektiva slutenheten inom sig, liksom det likaledes därvid gifna självmedvetandet, går vid inordningen tillsammans med det formella jaget, som därmed får en ytterligare bestämdhet.[1]

6. Nu är att närmare undersöka, huru detta införsättande af självvet i medvetenhetsyttringen kan göras begripligt ur den karaktär, vi tillskrifvit »jag» i omedelbart självmedvetande utan hänsyntagande till de momenter, som tillkomma genom inordningen. Vi framställde »jag» såtillvida som den i medvetenhetsyttringen urskilda medvetenheten, som, in abstracto fasthållen, sammanflyter med självvet. Anledningen till, att medvetenhetsyttringen själf icke kan sammanflyta med det samma, är dess egenskap att beteckna en referens till något, som självt icke är sitt eget medvetande. Men om nu medvetenheten in abstracto erhåller självvets karaktär, så måste denna bestämdhet breda ut sig äfven öfver det verkliga medvetandet. Därmed blir referensen till annat något sekundärt, i medvetandet såsom totalitet inneslutet, och detta blir sitt eget medvetande.

Men nu är vidare att märka, att vid denna utbredning äger rum ett nytt abstrakt isärhållande. När jag i självva det omedelbara jagmedvetandet in abstracto håller fast medvetenheten, ligger däri, att i det afskilda icke objektet självt förekommer. Men när nu den abstrakta medvetenhetens själf-vara bredes ut öfver medvetenhetsyttringen in toto, innebär detta, att det från den självbestämda medvetenheten isärhållna objektet nu med den samma förbindes. Detta förbindande har icke med sig ett sammanflytande, sålunda ett upphäfvande af distinktionen, hvarmed ettdera momentet eller båda delvis skulle förträngas ur medvetandet, utan de blifva äfven i sin förbindelse isärhållna. Förbindelsen innebär blott, att objektet får den isärhållna medvetenhetens bestämdhet utan

[1] Se ofvan sidd. 25 ff.

att därmed förlora sin egendomliga karaktär, och denna i sin ordning blir ett totalt medvetande, inom hvilket objektet faller, utan att därmed upphöra att i sig själf vara ren från hvarje objektsmoment. Man kan också säga, att det totaliserade medvetandet har sin karaktär af verkligt *medvetande* därmed, att det i sig innesluter objektet, men sin karaktär af *ett inom sig slutet* medvetande, emedan medvetenheten vid denna förbindelse med objektet tillika är isärhållen från det samma. Men märk nu, att för att öfverhufvud kunna se objektet i medvetandet måste man vara medveten om själfva objektet i dess egendomliga betydelse, till hvilken alls icke medvetandet om det samma hör. I medvetandet om objektet såsom sådant kan icke medvetandet själft vara gifvet, emedan hvarje medvetande är upptaget af sitt föremål, i hvilket det själft icke förekommer. Medvetandet om objektet i dess inneslutetvara i medvetandet erfordrar sålunda jämte ett särskildt medvetande om den medvetenhetsyttring, i hvilken objektet förekommer, ett direkt medvetande om objektet. Medvetandet om medvetenhetsyttringen måste nu visserligen med det direkta medvetandet om objektet utgöra ett enda medvetande, för att af det hela skall blifva ett medvetande om objektet i dess inneslutetvara i medvetandet. Men det direkt uppfattade objektet — objektet i sig — får därvid ej vara förbundet med medvetenhetsyttringen, emedan denna under sådana förhållanden ej skulle blifva en totalitet med objektet såsom led utan skulle hänföra sig på ett objekt i sig. Detta åter innebär, att det alltid medkommande objektet i sig måste hållas i sär från objektet i medvetandet. Objektet måste sålunda ej blott hållas isär från medvetenheten in abstracto, »jag själf», för att denna vid förbindelsen med objektet ej skall förlora sig däri, utan blifva ett totalt medvetande, i hvilket objektet ingår som led. Utan objektet måste tillika skjutas ut från förbindelsen och förekomma rent för sig. Å ena sidan måste objektet isärhållas från medvetenheten i själfva förbindelsen därmed. Detta isärhållna objekt ses nu emellertid vid förbindelsen i medvetenheten såsom ett totalt medvetande. Å andra sidan måste det isärhållas från objektet i medvetandet eller från förbindelsen själf och sålunda förekomma rent för sig jämte förbindelsen.

Det är nu också lätt verifierbart, att så är fallet. Huru mycket jag än finner mig själf medveten och därmed ser det hvarom jag är medveten såsom mitt medvetandes innehåll, alltid stannar något kvar, som jag ser för sig själf — utan att någon referens

på medvetandet äger rum. Tydligast framträder detta vid varseblifningen. Jag kan icke fatta föremålet såsom led i min varseblifning utan att därvid ha föremålet själft framför mig. Äfven vid den rena fantasien blir föremålet i själfmedvetandet icke fullkomligt subjektiveradt, utan står alltid på något sätt kvar i sin egendomliga gestaltning utan någon referens till medvetandet. Likaledes blir i känslan, trots att det erfarna tillståndet i själfmedvetandet subjektiveras, innehållet alltid tillika direkt erfaret.

Men just genom detta isärhållande af objektet från dess beskrifna förbindelse med medvetenheten är det, som förbindelsen blir möjlig. Nu är förbindelsen ifråga såsom innebärande medvetenhetsyttringens egen förvandling till självbestämdhet med bibehållande af dess särskilda innehåll förutsättningen för dess inordnande i »jag själf». Då är också utskjutningen af objektet ur jaget en betingning för möjligheten att se medvetenhetsyttringen i »mig».

Den föreliggande totalsituationen är nu sålunda i ifrågavarande hänseende att skildra på följande sätt. Isärhållna utan någon förbindelse äro å ena sidan jagenheten med den däri inordnade medvetenhetsyttringen, å andra sidan denna yttrings objekt. Vidare är i det första ledet jagenheten isärhållen från den däri inordnade särskilda medvetenhetsyttringen. De sammanflyta icke vid förbindelsen på någonderas bekostnad. På liknande sätt ses färgen i rumsformen, utan att de därför flyta tillsammans. Men förutsättningen därför åter är, att jagenheten själf kommer in i medvetenhetsyttringen, så att denna blir en total enhet, i hvilken objektet ses. Därvid är af väsentlig betydelse, att jagenheten icke sammanflyter med medvetenhetsyttringen, så att vare sig dess egendomliga objekt eller enheten själf ej kommer till sin rätt.

7. Vi ha nu med utgångspunkt från det sätt, hvarpå medvetenhetsyttringen i ett visst afseende bestämmes i den naturliga reflexionen öfver densamma, kommit fram till ett bestämmande af medvetenhetsyttringens karaktär, sådan denna måste vara, för att den skall kunna ses i »mig» i omedelbart själfmedvetande. Därmed är nu också ådagalagdt, hvad som i samma afseende utmärker det omedelbara själfmedvetandet in toto, såväl formellt som reellt betraktadt. Vi kunna nu ytterligare belysa saken genom att gå den omvända vägen från det omedelbara själfmedvetandet med dess innehåll till den reflekterade medvetenhetsyttringen. Det är af det föregående tydligt, att den afhandlade inordningen af medveten-

hetsyttringen i »mig» icke utan motsägelse kan läggas till grund för bestämmande af det objektiva förhållandet. Medvetenhetsyttringen kunde ju bli en total enhet, som i sig innesluter objektet och därmed inordnas i »mig», endast under den förutsättningen, att objektet rent för sig fasthålles utan att förbindas med medvetenhetsyttringen. Men om så är, visar det sig, att totaliseringen af medvetenhetsyttringen kan ske endast, genom att det alltid förutsatta rena objektet skjutes undan, och att den sålunda ej kan bestämmas såsom gifvande uttryck för en, objektivt sedt, hållbar situation. Att den subjektivt sedt kan ske, beror blott därpå, att det alltid förutsatta rena objektet på ett sätt, som icke kan användas vid ett bestämmande af det verkliga förhållandet, lämnas utan afseende, aldrig sättes i förhållande till medvetenhetsyttringen, som blott så kan erbjuda sig som det totala.

Men är det nu möjligt att stanna härvid? Måste icke det rena objektet dock äfven i det vanliga medvetandet upptagas och sättas i förbindelse med medvetenhetsyttringen? Otvifvelaktigt är så fallet. Såvidt å ena sidan objektet i medvetenhetsyttringen såsom en totalitet, å andra sidan det rena objektet dock äro samma objekt, det, på hvilket den verkliga medvetenhetsyttringen hänför sig, blir en förbindelse nödvändig. Det enhetliga föremålet måste föranleda de urskilda sidornas förbindande. Den verkliga medvetenhetsyttringen, som hänför sig på ett objekt, kan också betraktas som det ursprungliga hela. Inom detta urskiljes jagenheten, genom hvars förbindelse med medvetenhetsyttringen denna blir en totalitet med objektet såsom led. Men därvid står något kvar, som hör till den verkliga medvetenhetsyttringen, nämligen objektet som sådant. Den verkliga medvetenhetsyttringen betecknar just en referens på ett objekt, till hvilket dess eget medvetande icke hör. Men objektet såsom sådant blir för medvetenhetsyttringens totalisering utskjutet. Alltså kan man också säga, att den verkliga medvetenhetsyttringens enhet nödvändiggör förbindandet af de däri för sig fasthållna momenterna: medvetandet såsom totalitet och objektet för sig. Nu är emellertid att märka, att denna förbindelse icke får göra den ursprungliga utskjutningen af objektet om intet. Därmed skulle medvetandets totalitet falla bort. Men därförutan finns intet medvetande, med hvilket det rena objektet skulle kunna förbindas. Därförutan finns blott ett medvetande, som i sig själf refererar till det rena objektet, och en förbindelse mellan detta och medvetandet blir meningslös, då det redan hör till medvetandet,

med hvilket det skulle förbindas. Det måste sålunda här vara fråga om en sekundär förbindelse, som sker på basen af ett ursprungligt alltjämt kvarstående fullständigt isärhållande af momenterna. D. v. s. medvetandet måste förekomma på två sätt. Dels finns det såsom en ren totalitet, med objektet såsom sådant utskjutet. Denna rena totalitet är nödvändiggjord af den ursprungliga förbindelsen mellan självet och medvetenheten. Dels finns det såsom en genom förbindelsen med objektet såsom sådant afficierad totalitet. Denna förbindelse är nödvändig på grund af föremålets enhet. Därvid är förekomsten på förra sättet betingning för förekomsten på andra sättet, emedan annars all slags totalitet skulle saknas hos medvetandet.

Men förbindelsen måste nu å andra sidan verka ett relativt upphäfvande af de isärhållna momenterna, sådana dessa äro i själfva isärhållandet. Att märka är, att förbindelsen ej kan ske så, att objektet nu åter blir ett led i medvetandet såsom totalitet. Då skulle det ej vid förbindelsen stanna kvar såsom rent objekt i något afseende. Utan det hela skulle bli blott det totala medvetandet självt, från hvilket åter det rena objektet måste skjutas ut. Förbindelsen blefve då meningslös. Den måste i stället innebära, att objektet med bibehållande af sin rena objektsnatur ses hos medvetenhetsinnehållet och tvärtom detta med bibehållande af sin egenskap af led i medvetandet ses hos objektet. Men därmed blir hvarderas egendomliga bestämdhet relativt upphäfd. Medvetandets slutenhet inom sig blir inskränkt, emedan det rena objektet gör sig gällande och ger det karaktären att hänföra sig på annat än sig själf. Å andra sidan blir objektets rena objektivitet inskränkt, emedan det blir självt tillika ett led i medvetandet. Med denna inskränkning i medvetandets slutenhet inom sig följer nu ock en inskränkning i dess därmed sammanhängande karaktär att vara sitt eget självmedvetande. Vidare följer därmed, att det jag, i hvilket medvetenhetsyttringen inordnas, ej längre blir jag i absolut mening utan ett med hänsyn till sin slutenhet inom sig inskränkt jag. Liksom medvetenhetsyttringen själf blir jaget, i hvilket den är inordnad, bestämdt af objektet.

Denna förbindelse är nu ur objektiv synpunkt logiskt omöjlig, då såsom ofta är påpekadt, relativitet och slutenhet inom sig upphäfva hvarandra. Men frågas det, huru den är subjektivt möjlig, så kan svaras med en blott hänvisning till en redan förut gjord utredning. Om hos ett och samma olika sidor urskiljas, och en

sida genom att fasthållas in abstracto får en dess objektivt giltiga (positiva) förbindelse med den andra sidan logiskt omöjliggörande karaktär, så bli de likvisst subjektivt förbundna på grund af enheten af det föremål, hos hvilket de urskiljas. I vårt fall uppstod den logiska omöjligheten af ett objektivt giltigt (positivt) förbindande af medvetandet och objektet, emedan den isärhållna medvetenheten sammanflyter med självet och i denna sin karaktär förbindes med medvetandet självt, som därmed blir en total enhet, inom hvilken objektet faller. Det sålunda bestämda medvetandet blir nu logiskt omöjligt att på objektivt giltigt sätt (positivt) förbinda med det likaledes isärhållna rena objektet. Men subjektivt blir förbindelsen möjlig, emedan båda äro urskilda hos samma föremål, den konkreta medvetenhetsyttringen.

Hvad den här föreliggande situationen egentligen innebär, blir tydligt först genom öfvergång till den naturliga reflexionen öfver mig och mina medvetenhetsyttringar i deras förhållande till objektet. Å ena sidan reflekteras medvetenhetsyttringen såsom till i och för mig och därmed sluten inom sig, i sig själf ägande sitt innehåll. Därmed blir den också för reflexionen sitt eget medvetande. Å andra sidan reflekteras medvetenhetsyttringen och därmed jaget själft såsom bestämdt af objekter, som ha sin egen verklighet. Närmast framträder nu detta visserligen vid sådana medvetenhetsyttringar, som ha till innehåll föremål, tillhörande den såsom verklig antagna tidliga och rumsliga världen. Men äfven vid den »tomma» fantasien framträder, fast på ett indirekt sätt, bundenheten vid ett verkligt objekt trots dess slutenhet inom sig. Alltid måste nämligen fantasiföremålet på något sätt anknytas till den såsom verklig antagna världen, om icke annat, så alltid så, att det förlägges inom den allmänna ram af en objektiv tid och ett objektivt rum, som tillhör denna värld. Ej ens känslan kan reflekterad undgå att sättas i förbindelse med samma verld. Känsloinnehållen måste nämligen alltid i den naturliga reflexionen betraktas såsom hörande tillsammans med varseblifna eller blott föreställda förhållanden, som på ett eller annat sätt referera till den verkliga verlden.

Men märk nu det motsägelsefulla i den föreliggande reflexionssituationen. Det är nu också alldeles i sin ordning, att den naturliga reflexionen söker frigöra sig från motsägelsen genom att införa sidobetraktelsen. Föremålet har två sidor, den ena utåtvänd, som ej har med medvetandet att skaffa, den andra inåtvänd, som är

det inom sig slutna medvetandets eget innehåll, föremålets »bild». Huru dessa båda sidor stå tillsammans med hvarandra, huru samma föremål kan vara ett moment i medvetandet och tillika ett föremål för sig, därefter blir aldrig frågadt. Att detta sätt att tänka just är det naturliga, framgår däraf, att hela grundvalen för förbindelsen är, såsom förut är utredt, blott det förhållandet, att momenterna äro isärhållna hos ett och samma.

På ett särskildt sätt gör sig den föreliggande situationen gällande ifråga om den enskilda medvetenhetsyttringens egenskap att vara sitt eget medvetande. Vid reflexion öfver medvetandet om en viss medvetenhetsyttring kan det icke undgås, att medvetenhetsyttringen såsom objekt inordnas i den såsom verklig antagna verlden. Därmed blir den så till vida själf bestämd såsom oberoende af medvetandet om densamma, och detta medvetande såsom refererande sig till något för detsamma yttre. Men ej nog härmed: blott i det att den uppfattade medvetenhetsyttringen reflekteras såsom själf existerande, är den redan, oafsedt dess förläggande till en objektiv tid, bestämd såsom till oberoende af sitt eget medvetande. Existensen upphöjer just föremålet öfver den blotta subjektiviteten och rycker det därmed löst från det medvetande, i hvilket det fattas, som eo ipso ej kan betraktas såsom inom sig slutet. Då nu å andra sidan medvetenhetsyttringen måste reflekteras såsom till blott för jagets själfmedvetande, då sålunda jaget måste reflekteras såsom i medvetandet om densamma rörande sig inom sig själf och därmed medvetenhetsyttringen såsom sitt eget medvetande, så uppstår en situation, likartad med den förut afhandlade. Medvetandet om medvetenhetsyttringen blir på en gång bestämdt såsom jagets själfmedvetande och tillika såsom refererande till en objektiv verklighet.

Men den fulla betydelsen af det nu framställda reflexionens indragande af det i det omedelbara själfmedvetandet utskjutna objektet för medvetandet ger sig först, om vi taga i betraktande den naturliga reflexionen öfver medvetandet om mig själf utan vidare. Å ena sidan framstår detta medvetande såsom en form för jagets slutenhet inom sig — subjekt och objekt äro identiska, jaget är medvetet om sig själft — å andra sidan framträder det uppfattade jaget såsom tillhörande en objektiv, sålunda af uppfattningen oberoende tid. Identiteten mellan subjekt och objekt är sprängd. Uppfattningen betecknar icke längre jagets slutenhet inom sig i sitt medvetande. Men i själfva verket behöfves för

sprängningen endast reflexion öfver jagets existens. En sådan reflexion blir nödvändig, i och med att det för sig fasthållna objektet öfverhufvud är reflekteradt och därmed existensbegreppet kommit till användning. Men därmed är uppfattningen af mig bestämd såsom hänförande sig på något däraf oberoende. Medvetandet om mig har ej längre karaktären af en form för jagets slutenhet inom sig.

Härmed är nu också ännu en grund angifven,[1] hvarför »jag» i omedelbart själfmedvetande icke kan reflekteras med bibehållande af sin ursprungliga karaktär utan måste så till vida förblifva en ren intuition. Om jag reflekteras, bestämmes jag eo ipso såsom existerande. Men existens betecknar upphöjelse öfver subjektiviteten och kan därför icke uppgå i det blotta medvetandet om densamma. Därmed är identiteten mellan subjekt och objekt sprängd. Jag är icke i medvetandet om mig inom mig sluten. Jag och själfmedvetande gå isär. Jag i medvetandet om mig är icke det såsom existerande uppfattade jag. Det senare blir då nödvändigt att bestämma såsom ägande till innehåll medvetenhetsyttringar, som äro oberoende af medvetandet om dem. Jaget såsom det gemensamma blir då en blott formell enhet, inom hvilken en söndring råder mellan medvetandet om medvetenhetsyttringarna och dessa själfva. Men ett jag, som ej ens i sitt eget själfmedvetande är slutet inom sig utan söndradt, är ett ändligt och därmed särskildt jag, icke »jag själf» i omedelbart själfmedvetande, som är absolut. Eller helt enkelt: till »jag» i omedelbart själfmedvetande hör just det fullständiga sammangåendet med själfmedvetandet. Men här saknar själfmedvetandet jagets slutenhet inom sig, faller sålunda isär från jaget, som själft blir en blott formell enhet. — Det nu förda resonnemanget upphäfves icke däraf, att å andra sidan jaget alltid måste reflekteras såsom sitt eget själfmedvetande, sålunda såsom i själfmedvetandet inom sig slutet. Detta förhållande ger endast ett uttryck åt den motsats till sig själf, som reflexionen öfver det särskilda jaget måste råka ut för, emedan jaget och ändligheten utesluta hvarandra.

8. Vi ha nu visat, huru det medvetna väsendet i sitt omedelbara medvetande om sig kan inordna medvetenhetsyttringen i sig, och därmed känsloinnehållen och de ifrågakommande sensationsinnehållen, med särskild hänsyn till det förhållandet, att medvetenhetsyttringen ej i och för sig refererar sig till sig själf. Det kan ske, genom att själfvet, en gång sammansmält med den abstrakta med-

[1] Se ofvan sid. 57.

vetenheten, förbindes med medvetenhetsyttringen, utan att därmed den senare förlorar sitt egendomliga innehåll. Därvid måste objektet i sig, som alltid såsom sådant måste uppfattas, för att medvetenhetsyttringen skall kunna uppfattas, skjutas ut från densamma utan att sättas i förbindelse därmed. Vi ha därvid å ena sidan haft det reflekterade jaget till utgångspunkt för bestämmandet af situationen vid det omedelbara själfmedvetandet. Å andra sidan ha vi belyst densamma genom att se, hurusom det utskjutna objektet, låt vara med ett jämsides bibehållande af det ursprungliga fullständiga isärhållandet, förbindes med medvetandet, och detta föranleder en i sig motsägande reflexion öfver det förras karaktär.

Den här afhandlade intuitionen af mina medvetenhetsyttringar i »mig» sätter sin prägel på ett visst sätt att filosofera öfver jaget. Och det är att märka, att detta sätt att filosofera synes hämta hela sin lättbegriplighet från just intuitionen ifråga. Man resonnerar så. Då endast föreställningen själf finnes i mig, så är den också det enda, som är mig gifvet. Objektet självt kan icke vara mig tillgängligt annat än såsom led i föreställningen, och då man behandlar objektet i sig själft, föreligger en abstraktion från medvetandet, till hvilket det samma dock hör såsom led. Nu är det visserligen tydligt, att hela åskådningen är, objektivt sedt, omöjlig. Ty för att medvetandet själft skall vara gifvet, måste redan dess objekt, för sig själft taget, alltså utan hänsyn till medvetandet om det samma, vara gifvet. Det kan sålunda icke vara blott sekundärt gifvet. Men i den ursprungliga reella jagintuitionen har åskådningssättet sitt naturliga underlag. I den samma är medvetandet gifvet såsom totalitet, i det man ser in själfvet i det samma: detta blott genom utskjutande af objektet såsom sådant. Vid det ifrågavarande åskådningssättet gör man nu denna medvetandets totalitet till princip och bestämmer i öfverensstämmelse därmed det utskjutna objektet såsom en blott abstraktion ur det hela — medvetandet. Då nu objektet själft förutsättes för bestämmande af medvetandet som det hela, blir åsikten logiskt orimlig. Dock uppfordrar jagintuitionens totalisering af medvetandet till den samma, och åsikten skulle sakna all begriplig betydelse, om intuitionen icke vore förhanden. Svårigheten uppstår blott därigenom, att reflexionen vid sitt bestämmande af medvetandet såsom det totala måste upptaga det alltid förutsatta objektet såsom sådant, under det att i jagintuitionen själf detta hålles isär från medvetandet och därmed hindras att afficiera dess totalitet.

Det är emellertid att märka, att det våld, som här vederfares det uppfattade, för sig själf taget, på ett egendomligt sätt hämnar sig, i det att det samma i sin rent sakliga karaktär kommer in genom en bakport. Om man säger, att hvarje objekt finnes blott såsom led i medvetandet om det samma, så måste därtill höra äfven det tidliga, särskilda jaget själft. Då tiden själf icke kan vara det samma som medvetandet, måste den hänföras till det objektiva, som blott kan vara led i medvetandet. Därför blir nu också det tidliga jaget själft något objektivt, som då måste skiljas från det jag, i och för hvilket allt objektivt är. Men nu var det sistnämnda jaget på grund af åskådningens egentliga innebörd just »jag själf». Jag kan icke gå öfver mitt eget medvetande, emedan detta allena är i mig och sålunda är det enda mig gifna, var åskådningens grundläggning. Det som uppfattas måste sålunda vara ett blott led i det egna medvetandet. Men »jag själf» står icke i samma förhållande till det objektiva, som det tidliga jaget innebär, som till annat objektivt. Jag, som är medveten om detta, måste just i det samma se mig själf. Då nu detta förhållande reflekteras måste »jag» bestämmas genom det tidliga jaget. »Jag», i och för hvilken all objektiv verklighet är, är själft att bestämma genom ett led i denna verklighet. Därmed blir det nödvändigt att bestämma det subjektiva, i förhållande till hvilket det objektiva skulle vara ett blott led, som om det fasthålles för sig blir en blott abstraktion, genom det objektiva själft. Lägg nu också märke till, att i och med det tidliga jaget faller i en objektiv tid, blir det omöjligt att lämna bort hänsyn till det fysiska universum. Detta utgör ju i själfva verket den för den objektiva tidens egen möjlighet nödvändiga tidsfyllnaden, till hvilken därför allt tidligt måste hänföras. Det tidliga jaget har därför detta till sin nödvändiga bakgrund. Men därmed är sagdt, att genom »jags» intima förhållande till det tidliga jaget blir det samma såsom den subjektiva totalitet, i hvilken det objektiva skulle vara ett led, själft att bestämma såsom led i det fysiska universum. Därmed hämnar sig kraftigt det våld, som åskådningen ifråga gör på det i intuitionen utskjutna objektet i sig.

Men på ett ännu enklare sätt gör sig objektet i sig gällande vid försöket att skjuta in det i medvetandet. »Jag», för hvilket allting är, måste reflekteradt bestämmas såsom existerande. Men jagets existens kan icke vara det samma som medvetandet om den samma. Ty just med existensbestämningen blir sakens bestånd

i sig själf satt. Men om jagets existens icke kan vara medvetandet om den samma, måste den höra till det objektiva, som skall vara led i medvetandet. Jaget såsom den subjektiva totaliteten blir då, om det bestämmes som själft existerande, ett objektivt led i samma totalitet.

9. Den andra svårigheten med afseende å inordningen af medvetenhetsyttringarna i »jag» låg däri, att de genom sin tidliga och rumsliga diskretion syntes upphäfva »jags» enkla enhet, såvidt de däri skulle inordnas.

Nu är att märka, att såvidt verkligen, såsom nyss är framställdt, »jag själf» inskådas i den enskilda medvetenhetsyttringen, så sker just därmed en lösryckning från all tidlighet och rumslighet. Men kvarstår icke i alla fall en differens mellan medvetenhetsyttringarna, som omöjliggör medvetenhetsyttringarnas inordning i »jag»? Emellertid är att observera, att den kvarstående differensen hänför sig uteslutande till skiljaktigheten i medvetenhetsyttringarnas innehåll. Det har förut anmärkts, att referensen på ett objekt alltid skiljer den enskilda medvetenhetsyttringen från »jag själf», utan att därför inordningen i jag hindras, emedan objektet, till hvilket referensen sker, ses i ett totalt medvetande, i hvilket det är ett led. Men detta åter innebär, att »jags» enkla enhet ej fullständigt ses i den enskilda medvetenhetsyttringen. Den ses icke hos just denna sida, referensen till objektet, fast den själf kan inordnas i »jag», emedan den blir innesluten i ett totalt medvetande. Under sådana förhållanden kan icke differensen mellan medvetenhetsyttringarna i deras objektiva bestämdhet lägga hinder i vägen för deras inordnande i jag. Det blotta isärhållandet af medvetenhetsyttringarna i deras objektiva bestämdhet betecknar blott en brist på enhet hos det isärhållna, ej insättandet af ett uteslutningsförhållande dem emellan. Det kan därför endast hindra inskådandet af enheten i medvetenhetsyttringarna, såvidt det gäller deras objektiva sida, men upphäfver icke den enkla enheten själf. Då nu medvetenhetsyttringarna just med hänsyn till sin objektiva sida under alla förhållanden icke tillåta enhetens inskådande i de samma, men ändock hvar för sig kunna inordnas i »jag», kan icke differensen mellan dem i deras objektiva bestämdhet förändra något med hänsyn till inordningens möjlighet.

Då känslo- och sensationsinnehållen inordnas i »jag» just i dess medvetande om dem, följer äfven med dessas inordning deras isärhållande från all tidlig och rumslig bestämdhet.

Den abstraktion från tid och rum, som sker vid inordningen i det otidliga »jag» i omedelbart självmedvetande, får sin belysning genom hänsyntagande till det naturliga reflexionsresultatet vid tänkandet öfver medvetenhetsyttringarnas tidliga och rumsliga bestämdhet. Jag reflekterar mig såsom perdurerande i mångfalden af de vexlande tillstånden. Hvad ligger i denna perduration?

Det är gifvetvis ingenting orimligt, att det förutgående och efterföljande ha samma allmänna bestämdhet, trots att de såsom sådana utesluta hvarandra. Detta är icke mera orimligt, än att hvarandra uteslutande begrepp ha samma generiska bestämdhet. Man kunde då tro, att det vid jagets perduration blott vore fråga om jaget såsom i en viss karaktär allmän bestämdhet hos det föregående och efterföljande inom medvetenhetslifvet. Men så är icke fallet. Ty med perdurationen förstås, att just det jag, som var förut, är efteråt. Man tänker sålunda icke på jaget in abstracto, utan man tänker på det just i sin determination till något föregående och menar, att det vid denna determination ingår i det genom efteråt determinerade jaget. Det är, som om man fattade den liksidiga triangeln såsom vid sin liksidighet ingående i den oliksidiga. Men detta åter innebär, att man fattar förut- och efteråt-varat såsom vid sitt bestämmande af jaget icke alltigenom träffande det samma. Detta betyder, att det i sig självt består oberoende af det efterhvartannatvara, som tillika bestämmer det. Det är vid sin tidlighet otidligt. Den subjektiva möjligheten af denna, objektivt sedt, motsägande förbindelse är i det föregående förklarad genom hänvisning till den omständigheten, att det otidliga »jag» genom en viss abstrakt betraktelse urskiljes hos de tidliga medvetenhetsyttringarna. Därmed blir enheten hos det föremål, vid hvilket det urskiljes, det subjektiva förbindelseledet mellan dess otidlighet och dess tidlighet. Märk nu vidare, att de vexlande tillstånden hänföras på jaget just såsom perdurerande, alltså just såsom otidligt vid sin tidlighet. Jaget blir såsom perdurerande deras »bärare». Därmed är då också sagdt, att de självva vid sin tidlighet reflekteras som otidliga.

Alldeles samma resonnemang är att föra med afseende å rummet. Den naturliga reflexionen lokaliserar jaget, liksom den temporaliserar det samma, men fattar därvid jaget såsom det samma i olika rumsdelar. Detta åter innebär, att det betraktas som i sig självt orumsligt trots rumsligheten, hvilken förbindelse har sin subjektiva möjlighet gifven i nyss anförda förhållande.

Men de rumsligt skilda tillstånden inordnas just i jaget säsom identiskt i sin rumslighet och upphöjas därmed trots sin rumslighet öfver rummet.

Nu är detta reflexionsresultat, såvidt det innebär upphöjelse öfver tid och rum af den enskilda medvetenhetsyttringen vid inordnandet i jaget, trots dess liktidiga temporalisering och lokalisering, icke begripligt utan motsvarande upphöjelse öfver tid och rum vid den ursprungliga inordningen i det i omedelbart självmedvetande gifna »jag». Det är denna upphöjelse, i sig själf icke reflekterbar, som vid förbindelsen med tid och rum reflekteras.

Afslutande anmärkningar.

Det kunde synas, som om undersökningen måste betraktas som ofullständig äfven med bortseende från det i begynnelsen skedda undanskjutandet af jaget i vilje- och värdemedvetandet från föreliggande uppgift. Till och med det förhållandet, att undersökningen endast skall vara ett *bidrag* till analysen af det empiriska själfmedvetandet, synes ej kunna upphäfva en sådan anmärknings riktighet. Vi uppdelade nämligen i inledningen undersökningen i två afdelningar, af hvilka den ena skulle röra sig om det omedelbara själfmedvetandet, den andra åter om det reflekterade, i betydelse af ett dömande medvetande om sig själf. Nu är emellertid det senare icke alls afhandladt i en särskild afdelning. Men det är därvid att märka, att just undersökningen af det omedelbara själfmedvetandet har gifvit vid handen, att »jag» i egentlig mening icke kan reflekteras, och att det jag, som reflekteras, alltid blir blott ett visst jag, icke »jag själf», som i sig är individuellt, detta, fast man under vissa betingningar i det reflekterade jaget ser detta »jag själf». Det reflekterade själfmedvetandet kan därför icke blifva föremål för undersökning, då ett sådant, i sträng mening taget, icke finns. Nu kunde det sägas, att det i alla fall hade varit lämpligt att upptaga till särskild behandling just det reflekterade medvetandet om ett visst jag, försåvidt dock i det reflekterade jaget under vissa betingningar »jag själf» ses. Äfvenledes kunde det samma förtjäna en särskild undersökning i detta sammanhang, därför att det dock alltid är »jag själf», som i hvarje medvetande om ett visst jag uppfattas, fast det därvid förändligas och därmed blir icke längre det unika »jag själf» utan ett visst jag bland andra. Med afseende å denna lämplighetsfråga kan emellertid sägas, att en särskild behandling af det ifrågavarande medvetandet skulle i väsentliga delar ha gifvit en upprepning af redan förut behandlade förhållanden. Det har nämligen för belys-

ningen af det omedelbara självmedvetandets natur varit nödvändigt att vid behandlingen däraf upptaga det samma till undersökning. Emellertid må här i afslutningen några dithörande frågor upptagas, som vi ej förut haft anledning beröra. Dessa afse närmast det förändligande af jaget, som är nödvändig betingning för reflexionen öfver det samma.

Med afseende å jagets temporalisering och lokalisering ha vi redan funnit, att det förmedlande vid den samma är temporaliseringen och lokaliseringen af de medvetenhetsyttringar, i hvilka jag ser »mig», och som jag också inordnar i »mig». Men hvad är det förmedlande vid det i sig själf individuella »jags» generalisering till ett jag öfverhufvud, som individualiseras genom tid och rum? Svaret på denna fråga ger sig af sig själf, om vi taga i betraktande den föregående framställningen af »jag» såsom den in abstracto fasthållna medvetenheten i förbindelse med det logiska själf-varat. Det kan sägas, att medvetenheten till sin natur är blott en generisk bestämdhet hos de enskilda medvetenhetsyttringarna, fast den in abstracto gifven blir enkel enhet och därmed i det omedelbara medvetandet går tillsammans med självet, som till sin natur är individuellt. Det förmedlande vid jagets generalisering ligger då i denna medvetenhetens karaktär.

Vidare kan den frågan uppställas, hvarför det ändliga jag i hvilket man ser »jag själf», kommer att lokaliseras just till det i hvarje fall medvetna väsendets egen fysiska organism. Svaret därpå är närmast, att de medvetenhetsyttringar, i hvilka man ser »jag själf», inordnande de samma i jaget, måste för möjligheten af en sammanhängande erfarenhet förläggas till väsendets egen fysiska organism. Men vidare är att märka betydelsen i ifrågavarande hänseende af de särskilda sensationsinnehåll, som äfvenledes inordnas i »mig». Dessa lokaliseras i samma moment, de äro gifna, till den fysiska organismen i det hela eller delar däraf. Det är då omedelbart klart, att det förändligade jag, i hvilket man ser »jag själf», och som i sig innesluter samma innehåll som jag »själf», skall till samma organism förläggas.

Slutligen kan den frågan uppkastas, hvarför man icke ser »jag själf» äfven i de medvetenhetsyttringar, som man tillskrifver andra organismer. Visserligen är det klart, att då organismens egna medvetenhetsyttringar äro de ursprungligt tillgängliga, det självständiga medvetande, som är »jag själf», skall om någonsin framträda i sin ursprungliga karaktär i dessa. Man kunde dock fråga,

hvarför det icke stannar kvar i denna karaktär äfven vid öfverföringen af medvetenhetsyttringen på andra organismer. Men det är att märka, att den psykologiska organismens egna medvetenhetsyttringar för denna själf omedelbart äro individuella, om de också, i och med det samma den skiljer sig från andra medvetna väsenden, måste individualiseras genom tid och rum.[1] Däremot erbjuda sig icke på andra organismer öfverförda medvetenhetsyttringar såsom i sig själfva individuella, utan synas i denna sin karaktär individualiserade blott genom tid och rum. Därför: likavisst som organismen kan se detta »jag själf» i de egna medvetenhetsyttringarna, inordnande de samma i jaget, äfven om de förekomma temporaliserade och lokaliserade, likavisst kan detta icke komma i fråga, om det gäller de på andra öfverförda medvetenhetsyttringarna. Dessa sakna just såsom sådana i sig själfva individualitet, äro individualiserade *blott* genom tid och rum. Därför blir också det på dem öfverförda jaget blott det genom tid och rum individualiserade.

Det är tydligt, att föreliggande undersökning i det hela har ledt till det resultatet, att de medvetenhetsyttringar, som man uppfattar i jagmedvetandet, ingenting annat äro än de för den psykofysiska organismen tillgängliga medvetenhetsyttringarna hos den samma. Dessa blifva i medvetandet i fråga hänförda på en självständig verklighet, »jag själf» i formell bemärkelse. Detta hänförande, som har sina egendomliga subjektiva grunder, ger anledning till motsägande omdömen öfver medvetenhetsyttringarna. De betraktas såsom inhererande hos en ändlig självständig verklighet eller hos en självständig verklighet, som på grund af medvetenhetsyttringarnas nödvändiga temporalisering och därmed följande lokalisering måste själf förläggas i tid och rum. Det ges sålunda i själfva verket intet jag, hos hvilket medvetenhetsyttringarna skulle inherera.

Nu kan emellertid med afseende å möjligheten häraf invändas, att just i den nu gifna framställningen har framhållits, att vi ej kunna fatta vårt eget medvetande utan att i det samma se detta »jag själf», men vidare ej heller föreställa oss en särskild persons medvetande utan att däri intänka ett jag, hos hvilket det inhererar. Om nu jaget förklaras för något blott subjektivt, sålunda

[1] Se ofvan sid. 18.

såsom en blott uppfattning utan sakligt underlag, synes ju i förklaringsgrunden jaget vara förutsatt, då ju den uppfattning, till hvilken det hänskjutes, icke kan föreställas utan att hänföras på ett jag. Om nu detta förutsatta jag förklaras vara något blott subjektivt, skjutes endast det förutsatta jaget tillbaka till det medvetande, som användes som förklaringsgrund, och så infinitum. Vi träffas därmed af samma invändning, som förut är riktad mot det omdömet: »jag själf» i formell bemärkelse är absolut. Till »jag själf» höra medvetenhetsyttringar, som temporaliseras och därmed lokaliseras. I och med att den sålunda gifna tidligheten och rumsligheten förklaras vara till blott i och för jagets eget medvetande, så förutsättes i förklaringsgrunden det som skulle förklaras som något blott subjektivt. Subjektiveringen af det förutsatta leder så till en regressus in infinitum.[1] Nu är dock att märka, skillnaden mellan de båda fallen. I senare fallet bestämmas den alltid förutsatta tidligheten och rumsligheten såsom något blott subjektivt i den meningen, att saken för sig själf tagen, tidligheten och rumsligheten såsom sådana, icke är något som helst. Men i andra fallet förnekas alls icke, att saken är något i och för sig. Tvärtom uppanalyseras jaget i reala momenter, självet, medvetenheten etc. Det är endast bristen på differens mellan momenterna, som förklaras såsom subjektiv. Men detta sker ur rent objektiva synpunkter. Ur momenternas egen karaktär följer, att bristen på differens tillhör uppfattningssättet, icke det som uppfattas. Skulle tidligheten och rumsligheten på detta sätt vara bestämda som subjektiva, skulle det i dem tänkta, tiden och rummet självfva, vara upplöst i reala momenter, i hvilka hvar för sig ingenting funnes af tid och rum, men ur hvilkas sammanskådande saken blefve begriplig. Då allena vore sakens subjektivitet härledd ur saken själf. En sådan uppplösning är emellertid här omöjlig. Men såvidt icke subjektiveringen framgår ur ett inträngande i saken själf, inträder en regressus in infinitum, om denna vid sin egen subjektivering måste förutsättas. Men visas subjektiviteten höra till saken, så är på intet sätt därmed dess realitet bestridd. Då upphäfver ej heller nödvändigheten att vid subjektiveringen förutsätta saken själf i föreliggande afseende förklaringens möjlighet. Ty det förutsattas realitet blir icke i och med subjektiveringen förnekad. Förutsättningens nödvändighet innebär nu blott, att vid förklaringen, af *hvad*

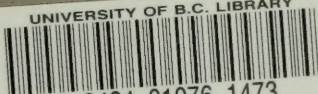
[1] Se ofvan sid. 59.

saken är, förekommer saken själf i oklar form hos ett af de momenter, som användes vid den samma.

Men det kan invändas, att om deklarandum själft förekommer hos ett af förklaringsmomenterna, användes det till sin egen förklaring. Nu är emellertid att märka, att om också hos det medvetande, som användes som förklaringsmoment med afseende å jaget, detta själft förekommer, så förklaras dock ingenting därigenom. Såsom förut är visadt, absolutifierar jaghetens inläggande i medvetandet detta, om också tillika dess ändlighet står kvar. Men det är icke ur en förutsatt absoluthet hos medvetandet, som jaget förklaras, utan ur medvetandets ändlighet.

I det hela taget gäller, att medvetandet framträder med tvänne »sidor». Dels framträder det som ett inom sig slutet helt, därmed såsom absolut, dels såsom osjälfständigt. Det förra, såvidt det för mig är ursprungligen gifvet såsom »mitt» och under alla omständigheter såsom inhererande hos ett jag. Det senare, såtillvida som det vid reflexion måste betraktas såsom refererande sig på något, som icke kan vara medvetandet själft såsom uppfattande det samma, och dessutom själft temporaliseras och därmed äfven lokaliseras. Man kan nu vid försöket att lösa den däri framträdande motsägelsen betrakta endera af dess »sidor» såsom blott fenomenell eller subjektiv. Men att betrakta medvetandets ändlighet såsom subjektiv, såsom till blott för ett ändligt medvetande, leder till cirkel Däremot inträder icke någon cirkel i betraktelsen, om jagheten själf betraktas som hörande till den ofullkomliga uppfattningen af medvetandet.

Emellertid går här skiljelinjen skarp och klar mellan olika psykologiska åskådningar och därmed äfven verldsåskådningar. Allt slags häfdande af subjektets absoluthet har sin stödjepunkt i den absolutifiering af medvetandet, som självmedvetandet vållar. Men den motsatta åskådningen kan icke fullt häfda sig själf utan att förstå motståndarens motiver.

UNIVERSITY OF B.C. LIBRARY
3 9424 01076 1473